33034

ԹՂԹԳՐՐԱՆ

ԲԱՐԵԶԱՐԴ

կամ

Հաստատուն զՀաւատս ճշմարիտ և փաղչպատուական քարոյական պատուէրս ։ Թարգմանեալ յիշխողական լեզուէն ի հայկական բարբառ, աշխատասիրութեամբ Պետրոս Վարդապետի Պատանեաշեան Կարնեցւոյ Աշակերտին Բրօքեանցի ։ ի չբօռանա և ի յօգուտ ուխտի Հանկոնաց Երիեզեցւոյ ։

ՀԱՏՈՐ · Ա ։

Ցընծացէք ի Հոյակապուն ամ Հոյոց Տ՚ն Եփրեմ Ընդ հաճարտ Արտ Եպիսկոպոսի, և նարգելեալ գերազնուն Աստուածընդրկի Վիճին Ըռուսաստանաց ։

33034

Եւ ի յԱստուածընդրկեալ Մեր Ամենապրկեալ վանայն Հոյոց Տ՚ն Ցարուէ Արտ Եպիսկոպոսի որ ի նորն Հռոմայ ։

Ցամի Տ՚ն 1809 ։
Եւ ի թուականին Հայոց 1258 ։

Աչքեամբ և ծախիտ Պրն Սիմեոն Ծապուր Աշխարհակալ Վանքանց Հոչիցեաց ։ և ի նորին նպաստիւք

ՏՊԱՐԱՆԻ

ՈՐ

ՙԻ ՍԱՂՄՈՍԱՍ

Աշնոհոգիր Պարոն Սարգիս Ծատուր Աշավա-
լեան ։

Գերազնիւ բաղձանք, և նազելի ըղձա
կերտութիւնք Պերճութեան ձերոյ՝
անդստին 'ի զոհարթառատ յազդեցութէ
ձերմէ՝ յորդոր մատուցեալ թելադրեցին
զիս իմ լսանն նպաստամատոյց և ձեռնտու
յառաջադիմութեան և կատարման նոյ լինել։
Սմին իրի յետ բազում որոնմանց և հետա-
խուզութեաց՝ 'ի զանազան և յոլով գրոց
այլոց ազգաց, որք չեն տակաւին առ մերս
ածանցեալ արամեան բարբառ, զայս և եթ
զարդիս ընտրեցի, և վայելուչ վարկայ 'ի
շնորհս ուխտի մանկանց մերազնէից դուզ-
նաքեան երկասիրութիւնս 'ի լոյս ընծայել։
Օի են ոմանք յայնցանէ, որք կամ յոյժ
գերակայ իմաստից խնջոյս յարդարեն, և
չեն դիւրահալ խակուեն մտաց նորակիրթ
մանկանց, որք մանաւանդ կաթին, քան
հաստատուն կերակրոյ պէտս ունին. կամ
են՝ որք գլխովին կատակերգութիւնք են, և
ծաղրածութիւնք, որք թէպէտ առաւե-

լանայս յոյզեն զախորժակս մանկանց, քայց
արդիւնք նոցին հասարակօրէն բռնադակին
՚ի զբօսեցուցանելն և դրգռելն զնոսա ՚ի
ծաղը, քան յապեցուցանել սննդեամբ ա-
ռաքինութեանց, և խլել ՚ի նոցանէ, կամ
խափան առնել զմոլութիս, զի մի՛ ապա-
կանեցին ախտացեալք անտի ոգիք նոցա։
Ա՛ոսյն յայս դիտելով և իմ, զառաջիկայս
պատկանաւոր համարեցայ մանաւանդ յե-
ղուլ յարամբանս բարբառ՝ քան զայլս, որ
ոչ նուազ զուարճացուցանէ զընթերցասէր
մանկտիս՝ և զ՚ի չափ հասեալս՝ հարկանելով
զնիւթապ քաղցի նոցն զանազան համադամօք
դերընտիր, և ազգի ազգի վայելչագեղ
քարոյական դիպուածոց խրախճանաւ, ըն-
աերմանէ ՚ի սիրտս նոցա զսօնելն աերմանս
դիւցազնական և գերազնիւ առաքինութեց,
որք պայծառ և չքնաղ զարդերն և պճնեն,
և խնկելի հանդիսացուցանեն զմարդն ՚ի
քաղաքական կենցաղավարութիւն։

Ընդ հարկ դեգերիլ ինձ աստանօր
հիւսել առաջի պերճութիւն ձերում զբանս
գուշեստիդ փոքրիկ մատենիս այսորիկ, և
ասրոյն ուրոյն ՚ի մէջ բերել զընտիր ընտիր

գործս բարոյական առաքինուեց, զգթութեան, զարդարուեան, զողջամտուեան, զհամեստութեան, զհամբերուեան, զառատասրտուեան, զմեծահոգիութեան, և զարիութեան, որք յընթացս մատենիս առ զանազան ազգս յամ վիճակի՝ հասակի՝ պաշտօնի, և աստիճանի անձանց գործեալ տեսանին. զի արժանաւորութիւն և համեղաճաշակ քաղցրութիւն սորա 'ի քիմս բարեմիտ և մտադիւր վերծանողաց վերերևի մանաւանդ, և կարի ախորժելի և բերկրական հանդիսանայ ընթերցմամբ, ըն բանպաճոյճ ներբողինեօք։ Եւ ոչ իսկ 'ի տրամաբաշխուեան պատմուեցս կարգ իմն սահմանեցի. քանզի ոչ դիտելով մեր ընձեռել աստէն կանոնաւոր իմն վարդապետութիւն, այլ զարթուցանել և եթ 'ի սիրտս մատաղատունկ պատանեկաց ասքանազեան տոհմիս զեռանդոտն յօժարութիւն և զնախանձ յառաքինական ճգնութիւն. ինչ ոչ յաւելու՝ կամ նոհազեցուցանէ միոմն յառաջագոյն յորդոր մատուցանել մանաւանդ քան միւսոմն։ Կամ եղև իսկ թանգարան անոհանել զսա, ոչ սնոտի և խենէշ պճնութեաց արտաքին զգայութեաց,

այլ

Դ

այլ շքեղաշուք՝ գեղապանծ՝ պայծառա-
փայլ և լուսաճաճանչ զարդուց ներքին մար-
դոյն, յորում առանց արծաթոյ ստացել
վայելչագեղ և պերճապաճոյճ յարդարին
փափագողացն ոգիք։ Ընկալ ուրեմն գեր-
ազնիւ Պարոն բարեհաճութիւն զայս նուէր
դուզնաքեայ իմոյս աշխատասիրութեան,
զոր սեռնութիւն սրտի ձերում պերճութեան
վերընծայել պանծամ, և միանգամայն մը-
տադիւր և պատրաստական ծառայ զիս
հաստատել։

Աշնուհութեան Յերում

Դ Մագրաս Դամայ 3։
Յամի Տեառն 1809։

Յեանեալս ամէն
Պ·Վ·Պ·Կ·Ա·Ռ·

Յարգելի Պետրոս Վարդապետ Պուռնաշեան։

Սիրատենչ տարփանօք և յուսապատար խնդութիւն, զհամեղաճաշակ երկանցդ ընկալայ մեծաւ համեստութիւն զպտուղ. այնէ զթարգմանեալն յիտալիական 'ի մերս բարբառ՝ զարժանապէս անուանակոչեալն առ 'ի քէն՝ թանգարան. և ստուգիւ իսկ առաք զփորձն ընթերցանութեամբ, և ծանեաք զ'ի նմա մթերել շահաբեր և օգտակր ձիրս՝ առաքինազարդ կենցաղավարութեան։ Քանզի՝ զսխրալի գործս առաքինապերճ և մեծահոգի անձանց անցելոցն դարուց՝ իբրև նախադիծ գաղափար առաջի առնէ իմաստուն խորհրդով, զերթ ՀՋահմուտ առաջնորդի ուղղէ զընթացս կենաց մարդկան յարքունականն անխարդախ և կուռ պողոտայ, ուր չիք ամենևին զանգիտումն յամենայն արկածից

կենցաղոյս

Նա զի՝ և նազելիս այս ԹԱՆԳԱՐԱՆ՝ իւրով հիասքանչ պատուականութեամբն՝ ահաւասիկ իբրև մատամբ ցու-

ցանե՛լով ակնե՛րև առաջի աչաց տեՌնեցուն
յանդիման կացուցանե՛, և փաղ՛ իբերան
առեալ՛ ի լսելիս ամենեցուն զբոյդ լուսա
փայլ ազգասիրութե՛ն բարձրագոչ հնչմամբ
քարոզե՛, և գեր՛ի վերոյ հանդիսացուցե՛լ
զառ ժամանակօքս՝ առնե՛ պանծալիս, և
յետամնացից ապագայ ժամանակաց՝ ան
ծախելի խիղ արձան յիշատակի թողու յո
րոճուցն։

Եւ քանզի ընդ առաջանելն իսկոյն ըզ
յայտարարութե՛ն մեր՝ անդատին՛ ի սկզբան
փայլի յանձին կալար աշխատասիրութ՛ զուք
և պատիւ շնորհե՛լ նորաբոզլոյզ մերոյս
գործարանի, վայ՛ և մեք հանդերձ գոհութ՛
և շնորհակալութի՛ տուաք տանել զնա՛ ի
տպարան, զի տպագրութ՛ ի լոյս երևեսցի,
և իբրև աշտանակ լուսոյ բոցափայլեսցէ
զբոյդ երկասիրութիւն։

Այժմ արդ՝ հանդերձ այսու ամենայն
տակաւին ակնկալութի՛ մեծ ունիմք յե
ռանդման ազգասիրութե՛ յարդելի՝ օրդ,
զի թերևս յօդուած ազգի մերոյ ալիտանի և
շահաբեր գրեանս՝ թարգմանութի՛ ի լոյս
ընծայեսցես, և ոչքան առայժ յատկապէս
աղերս

ազերս մատուցանեմք, զի մի՛ անփոյթ լի-
նիցիս, և ուխտեմք ևս զամ զթարգմա-
նեալն ի սիպ անցուցանել ի պատիճ զե-
րարգոյ հօրդ, և չէիողուլ ի թագաւորեան:
Ես ես ծառայ վերապատուհելոցդ քոմ:

Պետրոս Դուքոյ 5:
Ցուի Տէառն 1809:

Ընդնախաւուրհ Ծառայեցէ Ծառայ
Սուրբ Ծաղկաբեր Ընծայեալքան:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՔ։

Պատմութիւն Առաջին։

Այրին հիմանդացեալ։

Քաղցր է յամ ժամ բարերարութիւն, բայց առաւել քաղցրագոյն է՝ յորժամ արարեալ լինի յանակնկալ ժամու։

Աշնոճական ոմն յառաւօտու միում կանուխ՝ մինչ յանծանօթս կերպարանեալ և միայնակ անցանէր ընդ թաղ ինչ քաղաքին Վենալ, եաես մերձենալ առ ինքն պատանեակ մի յերկոտասան ամաց հասակի, որ խոնարհ և արտասուաթոր գիմօք՝ ցածուն և հեկեկախառն ձայնիւ հայցէր

ան

անտի զողորմութիւն ինչ։ Պայծառութիւն դիմաց պատանեկին՝ համեստ շարժուածն՝ պատկառուածն որ երփնագեղ զարդարէր զերեսս նր՝ արտասուքն աչաց՝ ձայնն ընդ-միջել՝ ի հեծութեանց, կարի ինձ ներգործեցին՝ ի սիրտ աղնուականիս այսորիկ, որ զպատահանի ետ նմա ասելով։ Ըստ արտաքին ձևակերպութեանց քոց՝ ոչ երևիս դու ծնեալ մուրացիկ, ասա՛ ինձ զի՞նչ է արդեօք որ զքեզ առ այս ստիպէ։ Ընդ-դարձ՝ ասէ պատանեակն յոգւոց հանելով և արտասուօք, չէմ ես ծնեալ յողորմելի վիճակիս յայսմիկ, տարաբախտութիւնք հօր իմոյ, և արդեանի որպիսութիւն մօր իմոյ՝ յորում գտանի՝ զայս առնել ինձ հարկադրեն։ Որվէ հայր քոյ։ Ա՛ ազատական ոմն էր, որ ստացեալ էր արդէն զհամբաւ մեծագոյն, և սկիզբն արարեալ էր հաստատել զբարեբաղդութիւն իւր, անանկիւնն հաշուակցին իւրոյ՝ ի միում վայրկենի վերստ՝ ի վայր տապալեաց զնա, և չարաչոյնն վն մեր այս եղև, զի ոչ կարացեալ նորա տոկալ այսմ աղետի՝ զկնի միոյ ամսոյ՝ ի դառնութեենէ ցաւոց սրտին պակասեր

ցաւ ՚ի կենաց ։ Այս և կրտսեր եղբայրն իմ
ընդ մեր մերում ծնացաք ՚ի յետին թըշ-
ուառութեան ։ Զոտի ես վասն իմ զտեղւոյ
ասպատինի առընթեր ուրուն բարեկամի
հօր իմոյ , մայրն իմ՝ զնարդ և խեղ դր ։
ծովք ձեռաց իւրոց հնարեցաւ մինչև ցարդ
պահել զանձն իւր և զկրտսեր եղբայրն իմ ։
բայց յայսմ գիշերի յանկարծուստ ցաւ
իմն սաստիկ կալաւ զնա , որ տայ ինձ կաս-
կածել զկենաց նորա ։ Այրօտ և զուրկ եմ
յաշխ , և ոչ գիտեմ զի՞արդ օգնել նմա ։
Ընտանւոյր մուրանալոյ՝ ոչ վստահիմ իսկ
մատչիլ առ որս ճանաչեն զիս ։ դուռ ուխ-
տեր՝ երևիս ինձ լինել օտարական ոք , ա-
ռաջի որոյ զառաջինն քաջալերս առեալ
յաղթահարեցի զամօթն իմ ։ Ընդ՝ զթած
յապերջանիկ մայրն իմ , և շնորհեա ինձ
զողորմութիւն ինչ , որով կարացից ՚ի լթիւ
կուռնս հասանել նմա ։

Օ՜յա ասացեալ՝ հարաւ յարտասուս
պատանեակն , և միանգամայն սիրտ ազ-
նուականին այնորիկ շարժեցաւ ՚ի գոր-
վոյ ։ Արի հեռի ՚ի աստի մայրն քոյ՝ և
հարց ազնուականն ։ Ի՝ ՚ի վերջն փողոցիս

այսորիկ՝ պատասխանեաց՝ 'ի վերջին տան
որ 'ի ձախ կոյս յերրորդում դատիկոնի ։
Դեռևս տեսեալ է զնա բժիշկ ոք ։ Նա՝ զի
գնայի ես 'ի խնդիր նորա ։ բայց ոչ գիտեմ
զիարդ վարձատրել զնա, կամ զիարդ գնել
զդեղորայս պատուհիրեալս անտի ։ Հա-
նեալ աղնուականին 'ի քսակէ քանի ինչ
ոսկիս, և տուեալ նմա՝ ասէ ։ արդ ուրեմն
փութա՛ վաղվաղակի գտանել զբժիշկ ոք,
և հաս յօգնութիւն մօր քում ։ Բազում
գոհացողական բանիւք շնորհակալ լեալ
պատանեկին զնմանէ, վազս առեալ չո-
գաւ անտի ։

Աղնուականն անծանօթ՝ իբրև ընդ
այլ կոյս անհետ եղև պատանեակն, եդ 'ի
մտի անձամբ անձին գնալ յայցելութիւն
այրւոյն հիւանդացելոյ ։ Ելեալ ընդ սան-
դուղսն 'ի վեր, եմուտ 'ի փոքրիկ սենեակ
ինչ, ուր զայլ ինչ ոչ ետես, բայց եթէ ըզ
սակաւ ցնցոտի կարասիս՝ զխարխալեալ
սեղան մի, և զարկղ մի հնոտի, զմահիճ մի
ուր ընկողմանեալ էր հիւանդն, և զայլ
փոքրագոյն անկողին մի առ ընթեր նորա ։
'Ի խորս տխրութեան անկեալ էր կինն, և
ման

մանկիկ որդին իւր առ ոտս մահճին հեղ-
ձամուղձ լինէր 'ի լալոյ։ Ջանայր մայրն
քաջալերել զնա, բայց նոյն ինքն առա-
ւել պէտս ունէր քաջալերութեան։ Մոր-
մոքեալ ազնուականին՝ մատչի առ նա, և
յուսադրեալ զնա սկիզբն առնու իբրև
զբժիշկ ոմն 'ի հարցուփորձս մտանել զնո-
րուն հիւանդութենէ։ Կարճ 'ի կարճոյ
պատմէ նմա կինն, և յետ այնորիկ հա-
ռաչմամբ և արտասուօք՝ ասէ. Ո՞հ տէր
յայլ իմն մեծագոյն և աղէտալի պատճա-
ռէ ծնանի ցաւն իմ, և ճարտարութիւնք
բժշկաց բուժել ոչ զօրեն։ Մայր եմ ես՝
և մայր ապերջանիկ ամենաթշուառ որդւոց
աղէտք իմ և որդւոց իմոց 'ի խոր խոցեալ
են զսիրտ իմ։ Մի միայն մահն մարթի
տալ զրաւ ցաւոց իմոց, բայց նոյն ինքն
մահն սարսեցուցանէ զիս, մինչ մնայ ինձ
թողուլ զողորմելի զորդիս յամայութեան։
Զայս ասացեալ ելաց դառնապէս. ապա
պատմեաց զամ զանցս իւր, զորս կերպա-
րանեալ բժիշկն իբրու յանգէտս լուաւ-
մի ըստ միոջէ, և վերստին զարտասուս
բազումս եհեղ։ 'Ի վախճանի՝ աղէ՝ ասէ

ցնա

ցնա ազնուականն, մի՛ յուսաբեկիլ վասն այսր ամի. գթած է տէր՝ որ ոչ մառասցի զքեզ: Ցաւակից եմ քեզ վասն աղէտիցդ, բայց մեծ է ողորմութիւն տեառն, ոչ լքեալ լիցիս իսպառ: Զայս միայն խորհեաց այժմոյս խնայել 'ի կեանս, որ յոյժ կարևոր և պիտանի է վասն որդւոց քոց: Ունիս արդեօք աստ սակաւ ինչ թուղթ՝ յոյր վերայ գրել կարացից զդեղորայս: Պատառեաց կինն զթերթ մի 'ի տետրակէ անտի որով վարժէր ընթեռնուլ մանուկն եօթնամեայ՝ որ և էր առ ոտս մահճին իւրոյ: Զկնի գրելոյ ազնուականին զթուղթն զայն՝ ասէ՝ դեղս այս զարդիս զօրացուսցէ զքեզ, և յապագայն 'ի ստիպել հարկին՝ զայլ իմն լաւագոյն պատրաստեսցուք, և յուսամ եթէ զկնի սակաւուց առողջասցիս, և թողեալ զտոմսակն 'ի վր՞ սեղանոյն՝ չոգաւ անտի:

Ետ սակաւուց բոպէից դարձաւ երեց որդին. տենչալի՛ մայր իմ՝ ասէ. քաջալերեաց՝ ողորմութիւն տեառն ընդ մեզէ, տես զոր ինչ յայսմ առաւօտու ետ ինձ առատաբար ազնուական ոմն, շատասցի

մեզ

մեզ այս զաւուրս ոչ սակաւս։ Գնացի իսկ
'ի խնդիր բժշկին, որ մերձ ընդ մերձ ե-
կեսցէ. Թուլացո՛ զցաւս քոյ և մխիթա-
րեա՛ց։ Ո՞վ որդեակ իմ՝ ասէ մայրն, եկ 'ի
գիրկս իմ, ողորմութի՞ արար տէր անմեղու-
թե՞ քում, զոր խնդրեմ զի պաշտպանեսցէ
ընդ հովանեաւ իւրով ընդ երկայն ա-
ւուրս։ Բժիշկ ոմն՝ զոր ոչ ճանաչեմ, արդ
չոգաւ աստի. տես զտոմսակն որ 'ի վերայ
սեղանոյն, երթ և բեր զոր ինչ պատ-
ուիրեալ է 'ի նմա։

Առնու պատանեակն զթուղթն 'ի
ձեռս, և ընթերցեալ զայն յապուշ կրթի,
նկատէ վերստին՝ դարձեալ ընթեռնու,
'ի վերջոյ աղաղակ բառնայ, ասելով. ո՞վ
մայր իմ՝ զի՞նչէ այս արդեօք։ Մայրն
զարհուրեալ և ապշեալ իսկ իսկոյն 'ի ձե-
ռաց նորա զթուղթն, ընթերցեալ տագ-
նապաւ մեծաւ. գոչէ ... ո՞հ ... Կայսրն
... յասելն զայս անկանի թուղթն 'ի ձե-
ռացն և թալկանայ։

Տոմսակն այն էր հրաման ինչ օգոս-
տափառ Կայսերն Յովսեփայ երկրորդի,
յորում յառանձնական գանձուց իւրոց
կար

կարգէր նմա առատագոյն մուտս։ Ի կա-
րևոր պահու հաս 'ի վերայ բժիշկն առ 'ի ըղ-
գաստացուցանել զնա յուշագնացութէ
անտի, յորում առ անկարծ պատահմանն
անկեալ էր։ 'Ի ձեռն դեղոց բժշկին 'ի
սուղ ժամանակի առողջացաւ 'ի հիւան-
դութենէ անտի՝ պատճառեալ սկզբնա-
ւորապէս 'ի թախծութենէ ոգւոյն։ Եւ
այսպէս առատասիրտ ինքնակալն օրհնեալ
և գովաբանեալ, ուրախ եղև տալ այրւոյն
զառողջութի և զկեանս և երջանկացու-
ցանել զհամեստաբարոյ տունն այն, հա-
լածեալ սաստկապէս և նեղեալ 'ի բաղդէ։

Պոմպուիւս Կուրտոս։

Ընդ Սենեկայ։

Լսիպարդոս Արդիլ որդի ծխա վաճառականի ուրուն քաղաքին դուքլինոյ՝ ի գեղանձնութիւն իւր և ի զուարթութիւն ոգւոյ իւրոյ՝ յարեալ ուներ զքաղցրաստուածութիւնն և զգիմութիւնն, որ կարի գովելի հանպիսացուցանէր ի նա զայլ ձիրս բնութեան։ Գոհանալով սորա ի պատճառս վաճառականութենէ ի խուժաստան, եւեթ յաւուր միում հասանիլ անդրէն նաւ մի, յորում էին օրիորդք երկուորք լայնին և կոծէին դառնապէս։ Զարժեալ ի գորովոյ՝ մատեաւ առ նա՝ ի հարցանել զպատճառն, և լուեալ եթէ նորոգ գերի վարեալք էին և ածեալք ի վաճառ։ Սոսկալ ի բնածին կրից կարեկցութենէ, առ ժամայն մատեաւ գնել զնա, և հատուցեալ զոր միանգամ ընչաքաղց աւազակքն պահանջեցին յիւրմէ, քաշերարա-

նաւ

նութիւն քաջալերս տուեալ նոցա՝ էած 'ի նաւն իւր, ծանոյց երկոցունցն իսկ՝ լինել ամենեին յազատութեան, և միանգամայն զեւրն յօժարակամ պատրաստութիւն առ 'ի լցուցանել զամ կարևոր պիտոյս նոցա։ Ի ցնծութիւն և հիացմամբ ընդ սոյնպիսի անակնունելի առատասրտութիւն՝ երկոքին օրիորդքն անկան առ ոտս նորա, և փոխար կեցին զկական ողբոց 'ի ձայնս ցնծութեան և շնորհակալութեան։

Ընդ փառազնութեան անձին զանհամեմատ ունէր զդեղեցկութիւն մին յերկոցունց աստի։ Հռիգարդոս հարաւ 'ի նա և յօժարութիւնք հաճութեան՝ որք սովոր են համոզել զբարերար անձինս 'ի յօգուտ բարերարելոց, նշանք երախտագիտութեան զորս յօրիորդն այն նշմարէր, և գլուխ ամի ձիրքն՝ զորս նկատեաց 'ի նա՝ աչալրջութիւն՝ հանճարն՝ փափկութիւն՝ ժրութիւն՝ քաղցրաբարոյութիւնն, վսեմութիւն շարժմանց, 'ի վերջոյ յայտնի նշանակք ազնիւ և խոհական սննդեան տակաւ առ տակաւ ծագեցին 'ի սիրտ նորա զեռաբորբոք սէր իմն։ Իսկ օրիորդն՝ որ արդէն պարաւանդեալ

էր

էր ընդ նմա քաղցրագոյն կապանօք ե-
րախտապարտութեան, տեսանելով աճել 'ի
նա օրըստօրէ փոյթն եռանդոտն խնամա-
ծութեան, և գտանելով 'ի նմա ընդ գեղանձ-
նութեան միաւորեալ զլաւագոյն ձիրս առն
ազնուականի՝ վառեցաւ նա իսկ հաւասար
սիրով առ նա։

Հռիգարդոս բազմիցս թախանձանօք
եհարց զանուանէ՝ զտոհմէ՝ և զերկրէ նո-
րին, այլ նա շատացաւ ծանուցանել միայն
թէ կոստանդայ յորջորջիւր, և ընկերն
իւր կոչէր իսաբելայ, և վ՚ս այլոց պարա-
գայից աղաչեաց թողուլ ընդ լռութեամբ
արկանել։ Շատ լիցի քեզ՝ ասէ. զի չեմ
ծնեալ անարժան խնամոցդ վ՚ս իմ արարե-
լոց, որք թերևս յաւուր միում վարձա-
տրելոց են։

Հասեալ 'ի Դուբլին՝ հռիգարդոս
մատոյց հօր իւրում զերկու օրիորդսն, և
միանգամայն պատմեաց զզիարդն ստանա-
լոյ զնոսա, և զսէրն զոր ունէր առ կոս-
տանդայ։ Գովեաց հայրն զառատասրտու-
թիւն որդւոյն յազատելն զնոսա 'ի գե-
րութենէ, բայց ոչ հաճեցաւ ընդ ամուս-
նու

նութիւն զոր նա ցանկայր առնել ընդ
անծանօթ և օտարական օրիորդիս ընդ այս-
միկ, զի 'ի սկզբան անդր յոյժ անպատեհ
իմն համարեցաւ: Բայց ոչ յետ բազմաց
նոյն ինքն ևս յաղթեալ 'ի վսեմ շարժմանց
և տենչալի որակութեանցն կոստանդայ,
ոչ զօրեաց զդէմ ունիլ եռանդոտն տար-
փանաց և յաճախակի թախանձանաց որդ-
ւոյն:

Իբրև հռիգարդոս յայտնեաց կոս-
տանդայ զսէրն իւր առնա, (զորոյ յա-
ռաջագոյն տուճեալ էր նշանակս՝ այլ ոչ
երբէք վստահացեալ էր հանել 'ի վեր ըզ-
բանն,) և միանգամայն զբաղձանս իւր
ամուսնանալոյ ընդ նմա. զյոլով ժամա-
նակս եկաց մնաց 'ի վարանման և 'ի տա-
տամսութեան, թէ ևս չէր նուազ սէրն
իւր առ հռիգարդոս քան զսէրն նորա:
'Ի վախճանի յաղթահարել 'ի սիրոյ՝ հարսնա-
ցաւ հռիգարդոսի, և նախ քան զլրումն
ամին՝ ծնաւ նոցա արու զաւակ մի կայտառ
և կարի գեղեցկագոյն՝ առաջին պտուղ
երջանիկ միաւորութեան նոցա:

Յետ վայելելոյ զամս երկուս 'ի մի-
ասին

ասին խաղաղութիւն և սիրով, հռիգարդոս՝
'ի տիպել հարկաւորութեան գործոց՝ հաս-
տատեաց զերեսս առնել զնորոգ և երկա-
րագոյն նաւաստութիւն։ 'Ի մեկնիլն 'ի
կոստանդայ սիրելի ամուսնոյն իւրմէ զար-
տասուս բազումս եհեղ, և առ մեծագոյն
սիրոյն ետ նկարել զկենդանագիր նորա և
եդ 'ի մատանւոջ վ ս ունելոյ միշտ առաջի
աչաց իւրոց։ Օկնի շրջելոյ ընդ զանազան
տեղիս՝ եկն եհաս 'ի վերջոյ 'ի Պալերմոյ
քաղաք, ուր յաւուր միում մինչ զաչս
յառեալ էր 'ի կենդանագիրն այն սիրե-
ցեալ, յորմէ ոչ կարէր զաչս հեռացուցա-
նել, դէպ եղև՝ զի ոմն յարքունականաց
անտի լինելով առ ընթեր նորա՝ ծանեաւ
զկենդանագիրն այն, և առ ժամայն հա-
սոյց բանն առ թագաւորն։ Կոչեալ իսկոյն
արքային զհռեգարդոս այլ իմն պատճա-
ռանօք, և ընդ խօսիլն ընդ նմա զ զանա-
զան իրաց՝ մեծաւ զգուշութիւն նկատէր
զմատանին։ Ընդ տեսանելն նորա զկեն-
դանագիրն՝ անկաւ վրդով և ամբոխումն
մեծ 'ի սիրտ նորա, բայց զանցարարեալ
զայնու՝ եհարց ցնա մեղմաբար, ոյբ է

պատ

պատկերս այս։ Ի՛ կենդանագիր ամուս-
նոյն իմոյ՝ պատասխանեաց հռիգարդոս։
Ամուսնոյն քոյ՝ ասէ արքայն զարմացեալ,
ո՞ւր է ամուսին քոյ։ Ի դուբլին առ հայրն
իմ՝ ասէ հռիգարդոս։ Օ՞ի նչ է անուն նր։
Կոստանդայ։ Բնիկ է դուբլինոյ՝ եթէ օ-
տարական։ Յայլմէ յերկրէ է նա՝ ո՛ տէր,
բայց թէ յորմէ յաշխարհէ իցէ՝ զայն ոչ
գիտեմ։ Եւ աստանօր սկիզբն էառ հռի-
գարդոս պատմել թագաւորին զզիարդն
ազատելոյ զնա ՚ի գերչաց, ածելոյ զնա ՚ի
դուբլին, և ամուսնանալոյ ընդ նմա։
Լուեալ արքային մտադիւր իմն զայս ա՜մ,
առանց զայլ ինչ ասելոյ նմա, հրամայեաց
՚ի պահեստի ունել զնա։ Յետ այսորիկ
հրամայեաց պատրաստել զնաւ մի համան-
գամայն, և առաքեաց ՚ի դուբլին՝ զի ըզ
կոստանդայ մանկամբն իւրով հանդերձ՝ և
զիսաբելայ անդանդաղ ածցեն ՚ի քաղաքն
Պալերմոյ։ Աստանօր ո՞վ կարէ բաւակա-
նապէս պատմել զահաբեկութիւն և զան-
ճնարին տագնապն տարակուսութ՝ թըշ-
ուառացելոյն հռիգարդոսի ՚ի տեսանելն
զվտանգն, յորում անկեալն էր վ՜ն ան-
խս

խոհեմ պատմութեան զանցից իւրոց։ Ո՞վ
մարթի բանիւ ճառել զսօսափիւն և ըզ
զարհուրումն ապերջանկին կոստանդայ՝ ը
կալ և կապ լինելն հրամանաւ արքային
հօրն իւրոյ։ Կամ ո՞վ կարէ ողբալ և կո-
ծել լիովին զամայութիւն ողորմելի ծերոյն
՚ի զրկիլն յայլակարծուց ՚ի նուոյն՝ ՚ի թո-
ռանէ՝ և յորդւոյն։

Հասեալ կոստանդայ ՚ի Պալերմոյ՝ և
ածեալ յանդիման թագաւորին, ընդ տե-
սանելն զնա զառաջինն՝ առ ահին և դո-
ղութեան՝ փոքր միւս ևս և յերկիր անկա-
նէր։ Բայց քաջալերս առեալ՝ և անկեալ
առ ոտս նորա՝ ասէ. ՚ի բազում գլխոց՝ ո՞վ
արքայ՝ պարտ է ինձ յանցաւոր երևիլ քեզ,
և ա՛մ հնազանդութիւն սպասեմ հրամանի
ցասման քոյ, այլ մատաղ մանուկս այս՝ և
ապերջանիկ հայր սորա՝ անմեղք են, վասն
որոց կենաց և եթ աղաչեմ զքեզ։ Եւ
թէ ցասումն քո տեղի տալ հաճեսցի սո-
վորական գթութեան քոյ, զիս ևս գուցէ
նուազ յանցաւոր ծանիցես՝ քան զոր ե-
րևիմս։ Յաւուրն սոսկալի՝ յորում բար-
ձայ անհետ եղէ յերեսաց քոց, ճեմէի ՚ի
մի

միասին ընդ իզաբելայ յայնկոյս արքայա-
կան բուրաստանաց որ եզերի մերձ առ-
ծովն: Խումբ մի արանց՝ որք էինն անդ-
րէն 'ի դարանի, յանպատրաստից հասին 'ի
վ՚ր, և յափշտակեցին զմեզ: Ա՛ռ զար-
հուրանաց՝ ցաւոց՝ և սրտաբեկութեանց
մերոց՝ ճիչք աղաղակք և բողոք մեր բա-
զումք եղեն՝ բայց ընդ վայր: Օ՛ի դուքսն
Բարիոյ՝ հեղինակն այսր նենգութ՚ե՝ ետ
ածել զմեզ 'ի նաւն, զոր ոչ հեռի անտի
'ի պատրաստի ունէր, և համանգամայն
առագաստել: Խոստովանիմ առ ոտս քոյ՝
ա՛րքայ՝ զի յառաջագոյն ոչ գիտաց սիրտ իմ
նահանջիլ 'ի սիրոյ նորա բաւականապէս,
բայց երդնում քեզ և՝ զի հեռի ելով իմ
յոյժ 'ի հաւանելոյ վնասապարտ փախըս-
տեան այնմիկ, 'ի ժամէն յայնմանէ համա-
րեցայ զնա զամենագարշն և կարի ատելին
յաշխարհի: Հասեալ 'ի խորս՝ նաւ մի հի-
նից յարձակեցաւ 'ի վ՚ր մեր. պատերազմն
երկար և յամառեալ եղև. դուքսն կատա-
ղաբար մարտեաւ, բայց 'ի վաղճանի մե-
ռաւ չարաչար 'ի պատիժ վնասուն իւրոյ,
և մեք գերեալք վարեցաք 'ի խուժաստան

33034

վարկանէին, ձփեալ ի մերիայ անյաղթելի
նմին երկնից ցասման քոյ, և յուսակտուր
լեալ յիջ երբեք առնանելոյ զքեզ մխ-
այնգամ, և յաղթահարեալ յերախտա-
ապարտութեից, և միանգամայն ի սիրոյ ան-
տի զոր միայն քումդ ծնելն կենդա-
շավթրութիւնք նորա, տեղի եառու, և
հաւանեցեալ լինել նմա։ Պատճառ արդ
այրքայ, պատուհասեա զդուստրն քոյ,
եթէ արժանապէս ձգեալ է ի վերայ իւր
զբարկութիւն քոյ, զի ոչ գիւտացիք տրանջել
քայց առաւաւիրուց բարեբարն որում պարտ
տիմ զաշատութիւն իմ և զկեանս, և
մատուցանել մանուկս այս՝ զիրծ լինիլ
ազաչեմ զքեզ ի պատժոց իշատուն այնո-
քիկ, որ իմէ բռնութիւն։ Եւ լսելն ածքային
զբանս զայսոսիկ և ընդ տեսանելն զար-
տասուս և զկողկողագին դէմս դառերն,
որ յառաջադոյն արտմուեալն էր բարկու-
և ահեղ, սակաւ առ սակաւ ի մտմտուքս
և ի քաղցրութիւն զիջանելոյ։ Այդ ի գլուխ
խոնարհութիւնն և յերկիր մաժուծն երե-
ատ կոտտանդայ, հեկեկմունք և արտասուք
Նորա, լալեն և ողբումն նորաբոյս ման

կանն

կանն՝ որ զօրացուցանէր զմարն հեծեծանաց
ի արի ներդործեցին ի սիրտ նորա։ Զգեաց
սուրբն զձեռն առ դուստրն՝ որ դեռևս
ի գուճս խոնարհեալ կայր առ մօր իւր, և
ամբարձեալ ի վեր՝ ասէ ցնա. վշտացուցեր
զիս լծակից քոյ այդպիսի անհնազանդ
ամուսնութեամբ, եւս առաւել երկիւղալի
քոյ զգիժութիւն իմն՝ եթէ փախուստն
քո չէր ի քէն։ Այլ որովհետև տեսայ
ձեռ զի սպառնաս սկսորութեամբ և ոչ նեղ
զութեան կամաց միանալ որով զիս զայրա
ցուցեր, դեռևս յիշեմ զի հայր քո եմ,
և թողում քեզ, զնայս ասելով գորովա
լիր սիրով ընդդրկեաց զնա, և հրամայեաց
ածել զհեզարշտս անդրէն առաջի իւր։
Ղեւիւրք արտասուաց սիրոյ՝ ցնծութեան
և շնորհակալութեան՝ հեղան յաչաց կո
տանդայ։ Յորմէ գալարեալ սրտի արքային
ելից ընդ նմին։

Եկաք հնձիցարդս՝ որ ընդ երկար ժա
մանակ ծագեալ էր ի վարանման և յանըս
տուգութեան ելից իւրոց, ամբոխեալ և վըր
գովեալ ի նորագոյն հրամանէ աստի գայլ
գողացեալ և գունատեալ։ Այլ եւ ետես զն

խարին խոնարհից նորա։ Ելիսեէ ևս վայե
լարձանացրեց քեզ, և ոչ երկիրպագան ե
տապատուեմ իւն քոյ։ կամ ոչ քարշերեալն
քան քոյ, և զարմանամ յոյժ ընդ առա
քեալ մինոյնոյն անտի, և անկեալ առ
ձառաղայթ մինոյնոյն ասէ։ Ընդունիմ՝ արքայ
քնդունիմ աչատր յօժարութեամբ զինչ և իցէ
զիշ ձեռն քոյ։ Վանգի յատկեցաւ ինձ
տեսանել միաւորեալ զերկոսին առարկայ
որ ոչ ոք դիտէ ինձ զանք և յօժարութիւ
քով զոյ ինչ ոչ ցանկամ։ Այի միայն ա
ղաչանք իմ առ քեզ այս են՝ զի սոքա, և
հայրն իմ։ Ոչ՝ որդեակ ընդ միջոցալ
աղբատին զբանս նոր, ոչ մի տագնապիր
և մի ինչ զանգիտեր։ Այսուհետև քոյ և
զաւետն իմոյ ծառեայ արդէն զնանիզ
թիւս քոյ։ և զարմանամ յոյժ ընդ առա
քեալ մինոյնոյն անտի, և անկեալ առ
ձառաղայթ մինոյնոյն ասէ։ Ընդունիմ՝ արքայ
քնդունիմ աչատր յօժարութեամբ զինչ և իցէ
զիշ ձեռն քոյ։ Վանգի յատկեցաւ ինձ
տեսանել միաւորեալ զերկոսին առարկայ
որ ոչ ոք դիտէ ինձ զանք և յօժարութիւ
քով զոյ ինչ ոչ ցանկամ։ Այի միայն ա
ղաչանք իմ առ քեզ այս են՝ զի սոքա, և
հայրն իմ։ Ոչ՝ որդեակ ընդ միջոցալ
աղբատին զբանս նոր, ոչ մի տագնապիր
և մի ինչ զանգիտեր։ Այսուհետև քոյ և
զաւետն իմոյ ծառեայ արդէն զնանիզ

լեցէք երջանիկք, և որդիք ձեր կանգնեսցին
և յենարան ծերութեան իմոյ եղիցին: Ո-
րոգեցան պատանեաք ահա առաւել մարմնա-
մունք՝ ընդգրկմանք՝ և արտասուք: Այն
օրին առաքեաց Թագաւորն զնաւ մի ի
դուբլին՝ հրաւիրեալ զՀայրն Հռիփարդոսի
գալ նմա՛ւ յարքունին, որ ամենայն ըն-
ծայիւք համանգամայն փութացեալ ի-
ն՛ի պալատն: Եւ օրհնեալք ի տեառնէ
ամբին սիքա՝ կեցին ի միասին զաւուրս
զոհարձալիս և վայելչականս. ուրանօր և
դուռն բացաւ Հռիփարդոսի առաւել լի-
նել, որ լեալ էր սկիզբն ամբարձմանն և
բարեբաղդութեան իւրոյ:

Պատմութիւն Երրորդ:

Պատկերն:

Ոչ բազում ժամանակք են տակա-
ւին՝ զի՝ մինչ ունէր զկառավարութիւն
հռովմայ գերամեծարն Ենէայ Սիղոճիոս:
Պիկոլոմինի, այր ոմն համեստաբարոյ, որ
վասն ծերութեան հասակին և անառող-
ջութեան անձին՝ ոչ կարէր պարապիլ 'ի
գործել զարոճեստն իւր, որով մինչև
ցայնժամ սնուցեալ էր զինքն և զպառա-
ւեալ կին իւր. ստիպեալ էր 'ի հարկէ
սակաւ առ սակաւ վաճառել զկահ և զկա-
բասիս մնացորդս տան իւրոյ առ 'ի ապրիլ:
Էր 'ի մէջ սոցա փոքրիկ նկարագիր մի չը-
նաշխարհիկ և գերահռչակ ռափայելին ուր
բինացւոյ՝ թողեալ նմա 'ի նախնեաց իւ-
րոց, բայց զգին այնր ոչ կարէր ճանաչել.
և վասն լինելոյն ծխոտեալ և փոշոտեալ
առաւել զոչիմն համարէր: Այսու ամե-
նայնիւ առ 'ի շահիլ նովաւ զսակաւ ինչ

գրամս

դրամս, յանձն արար զայն նկարակերտի
ումեմն, որ առաւել հմուտ էր գնել և
վաճառել զայլոցն նկարս, քան նկարել
յատուկ ձեռամբ իւրով: Սա ընդ տեսա-
նելն զպատկերն, իսկ և իսկ ծանեաւ ըզ
գործն և զարժանաւորութիւն նորա. բայց
կամելով նենգել անհմուտ և հարկաւո-
րեալ ծերունւոյն այնմիկ, սկսաւ անգոս-
նել և արհամարհել զնկարն իբրև զանարգ
և չնչին իմն. և մատուցել զսակաւ դրամս,
կեղծելով թէ տայր զայն՝ առաւել իբ-
րու զողորմութիւն իմն, քան թէ զարժանի
գին պատկերին. լի ցնծութիւն և ուրա-
խութիւն, և միանգամայն հեգն առնելով
զտխմարութիւն ծերոյն՝ էառ և չոգաւ անտի:
Օկնի աւուրց ինչ դէպ եղև՝ զի եկն ի
տան ծերոյն նախնի բարեկամ ոմն, որ ոչ
տեսանելով անդրէն զպատկերն՝ զոր բազ-
միցս տեսելն էր, եհարց ցծերն թէ զի՞ նչ
արդեօք արարեր զայն: Պատասխանի ետ՝
թէ վաճառել էր՝ այս անուն՝ պատկերա-
հանի ումեմն, այսքանեաւ: Հարտմը-
տութիւն բարկութեան բրդեցաւ սերտ
և հաւատարիմ բարեկամն՝ իբրև ետես

պատ

պատրեալ և զրկեալ զծերոնին պարզա-
միտ. և խելամտեցուցեալ զնա թէ նկարն
այն էր զործ քաչարճեալ նկարագիր
տէր և կարի մեծագին. քաջալերեաց զնա
ի դատաւորն բողոքել, և առ ի ըզբաղու-
ցանել զնա և լուա չօժարեցաւ գնալ ի մի-
ասին ընդ նմա։

Օգնամիտ դատաւորն լսեալ զկին
մտագիւր, խնդրեց ի նոցանէ ոչափ պատ-
կերին, և ծանուցեալ միանգամայն զոր
ինչ պատկերն այն ցուցանէր, արձակեաց
զնոսա։ Իսկ ինն անդրէն ի վերնայարկ նորա
բարեբաղդօրէն երկու նկարքն համեմատք
ի մեծութեան չափու ապացուցեալ պատկե-
րին, զին ի յերկոցունց եւս հանել ի
ղրնանական իւրում, և կոչեալ առ ինքն զբա-
նակատարձն ասէ ցնա. Ճնարէ քեզ ար-
դեօք գտանել ինձ զպատկեր մի առ ի ղբա-
նել ի ղրնանական այն, զի զուգորդ լինիցի
միւս պատկերին այնմիկ։ Նա յատկապէս
ըստմտ ասէ, և է նկար գերազանց մե-
ծահամբաւ Ռափայելի ուրբինացուն, և
թուի թէ արարեալ է տիրապէս առ ի զե-
զեղել ի ղրնանակդ այդ։ Այժ բարւոք է
կըրկ

կրկնեաց դատաւորն, բեր ուրեմն զի տե-
սից։ Զոքաւ նկարակերտն՝ և առ ժամայն
եբեր զպատկերն։ Ցուցանէր սա զամենա-
ւոր տոհմն, այս է, զՅովակիմ՝ զԱննա,
զհայրն Յովսէփ զՄարիամ՝ զկոյսն Մարիամ,
և զՅ՚ի տիս մանկութեան. և էր նկարեալ
զարմանասքանչ արուեստիւն։ Վասն մաք-
րելոյն յաղտեղութեան փոշւոյն, գոյն ե-
րանգոց պայծառ փայլէին. տեսանիւր ՚ի
նա ճարտարութիւն արհեստին, փափկու-
թիւն մարմնոց, գեղեցկութիւն պարու-
րից զգեստուց, ազնուութիւն դիմաց, ճշգրիտ
նշանակութիւն իրին. այս ամ յայտնապէս
ցուցանէր զճարտարութիւն ռափայելին։
Եդեալ դատաւորին զպատկերն ՚ի շրջանակ
անդր, որ յար և նման գտաւ ՚ի մեծութեան
նախնոյն, և նկատեալ ժամանակ ինչ, ե-
հարց զգինն։ Արդէն զերկու հարիւր ոս-
կիս ունիմ ՚ի պատրաստի՝ ասէ պատկերա-
հանն. երէկ բարեկամ ոմն մատոյց ինձ այն-
քան՝ ՚ի կողմանէ ուրումն անգլիացւոյ, որ
անձուկ մեծ ունի ստանալոյ զայն։ Բայց
այնքանեաւ ոչ կամեցայ վաճառել՝ կալով
հաստատուն ՚ի պահանջել զերկերիւր յի-
սուն

սուն, զի գործն բարւոք արժէ այնքան։
Բայց մինչ վեհութիւն ձեր ախորժէ, զոր ինչ
աւելի քան զերկերիւրն մատուսջիք՝ շատա-
ցայց այնու։

Քստմնեցաւ դատաւորն առ անի-
րաւութեն նենգաւորին. բայց զանց արա-
րեալ՝ այսու ամենայնիւ, ասէ ցնա հան-
դարտօրէն. ես ոչ վիճեմ ըբ քեզ զգերա-
զանցութէ և զարժանաւորութէ պատկերին,
զայս միայն կամիմ ասել՝ զի զարմանք մեծ-
են՝ թէ զիմարդ ոչ հաւանեցար այնքանեաւ
վաճառել։ Ի լսելն պատկերահանին զայս՝
սկսաւ հաստատել ծանր ծանր երդմամբ՝
թէ զճշմարիտն ասէր առանց իրիք նտութէ.
և յաւել ասել՝ եթէ կամք իցեն վեհութէ
ձերում, արդ ածից ատ զբարեկամն զայն
'ի հաստատութիւն ասացելոցս։ Հաւատի
ես դու ուրեմն՝ կրկնեաց դարձեալ դա-
տաւորն՝ եթէ երկերիւր ոսկիս մատուցա-
նեն քեզ վասն այսորիկ։ Առ ձեռն պատ-
րաստ ունիմ՝ ո տէր, պատասխանեաց նը-
կարագործն, և ևս առաւել ակնունիմ շա-
հիլ։ Բաւ է ուրեմն. բացէք ինձ՝ ասէ
ցսպասաւորսն զդուռն զայն. բացին և

ահա

ահա եկն և երևեցաւ ի միջի ծերունին
այն, զոր կոչեալ էր դատաւորն առ ինքն,
և եդեալ էր անդրէն ի թաղատեան: Ա-
տանօր դիւրին է մակաբերել թէ հրաման
ահ և դողութիւն կալաւ զնա առ յեղակարծ
երևման ծերոյն, զունատեցաւ շուար-
եցաւ, և սկսաւ դողալ յոտից մինչև գլու-
խոյ: Թողել դատաւորին զնա առ ժա-
մանակ ինչ ծփիլ ի զարհուրանաց անտի, և
ապա ահագին դիմօք և իշխանական ձայ-
նիւ ասէ, Ա՛յդպէս ուրեմն անագորոյն
դու՝ նենգաւոր և անիրաւաւոր վարեցար ընդ
պարզամիտ տնանկ և ապերջանիկ առնս ընդ
այսմիկ: Ո՞ժամուն յորում դաւեիր զնո
թշուառական այնքան անիրաւութիւն զտա-
ռապեալ զայս, ոչ զգացեր զսոսկութիւն բը-
նութեանդ: Այն զոր դու կարծէիր ի ձեռաց
անզօր և դողդոջուն ծերոյս այսորիկ, ոչ
կարաց զարհուցանել ի քեզ զխիղճն մտաց
քոց: Ո՞վ ատելի անձինդ, քաջ գիտեա
ալդէն թէ հրաման պատժոց և պատուհաս
սից արժան է եղեռնագործի քոյ: Գթա-
թէ մեծ լինէր դատել զքեզ այնու դա-
տաստանաւ և եթէ, որով անձամբ զանձինդ

դա

պատուական թագ զգեցուցին ի նորին
յանիրաւութիւնէ, զի կրէտոցն խաւիւ զպա-
տիժ երկոցունց ևս միանգամայն։ Ապ-
ջ-
ջերկերիւր ոսկիսն՝ զորս ի կատականս թա-
գաւորէն նկարն այն հատուցեալ համանգա-
մայն՝ առնա այսմիկ. և տապալէն խաղա-
խութիւնն՝ զոր այսուհետև լուսոյ գործն
կորուսա թագ եղիցի։ Որ ի գլուխ նախ-
տառակեալ և պատանձեալ չզգաւ անտի
պատկառանն, և յարտասուս ցնծութիւնն
և շնորհապարտուէ փշոկեալ ծերունացն,
զրնեաց բիւրեցս զգեղանախտ բարերարն
քրիստոս։ Ի եղև դատաւորն ողորմութիւնն վե-
րի ի սկսեալ հատանելոյն տառապեալ աղ-
քատին և վասն ըմբռնելոյն գազանանն
անօրէն սեփական թակարդիւ նորա։

Պատմութիւն Չորրորդ:

Դամոնէս և Պիտիաս:

Ողբայր Սիրակուսայ և հեծէր ընդ բռնաւորութիւն Դիոնեսիոսի:

Այրս այս վայրագ՝ յետ յափշտակելոյն խարդախութիւն և բռնազբօսութիւն զաթոռ և զիշխանութիւն այլոց, ՚ի ձեռն ահացուցման և անգթութեան՝ հաստել ջանայր: Տարաբաղդ ստրուկք՝ որք տանէինն զանտանելի զծանրութիւն հարստահարութեանց նորա, հարկաւորեալ էին լռել՝ և հեղձամուղձ առնել ակամայ՝ զարդարագոյն տրտունջս իսկ, զի ամ տժգոհութի՝ զոր թէ ոք համարձակէր առնել՝ յանցանք արժանի մահուան գրիւր: Ի մէջ ընդհանուր ահաբեկութեան, Պիտիաս՝ երիտասարդ հրատ և աժխոյժ, ՚ի տեսանելն ըզ տարացոյց ինչ բարբարոսութեան բռնաւորին՝ ոչ կարացեալ զսպել զկիրս ցաման

ման իւրոյ, յանդգնեցաւ ամբառնալ ըզ-
ձայնն, և աւաղել բարձրաբարբառ զա-
ղէտս իւրոց հայրենեաց: Բայց կարի խիստ
եղև նմա՝ իւրն այս յանդգնութիւն և ան-
խոհեմութիւն: Զի լրտեսք՝ զորս յամ ու-
րեք 'ի վարձու ունէր Դիոնեսիոս, իսկ և
իսկ ազդ արարին նմա: 'Ի սրտմտութիւն
բարկութեան բրդեալ բռնաւորին՝ երդ-
ուաւ քինախնդիր լինել, և զրաբաղդ ե-
րիտասարդն գտաւ առժամայն պատեալ
պաշարեալ յանագորոյն արբանեկաց գըն-
դէ, և ածեալ յարգելանս: Մինչ դեռ
տանէին զնա 'ի բանդ, պատահի նմա Դա-
մոնէս՝ երիտասարդ զարդարեալ գերազանց
առաքինութիւն, որ և սիրէր զպիտիաս իբրև
զանձն իւր: Կարեվէր խոցեալ յաղետալի
տեսութիւն անտի, մերձենայ առ նա տա-
գնապաւ մեծաւ՝ և ասէ. սիրելի իմ պի-
տիաս զի՞նչ է այս, զի՞նչ արդեօք արա-
րեալ է քոյ, գուցէ անզգուշութիւն և չափա-
զանց եռանդն քոյ . . . . . Այո՝ սիրե-
ցեալդ իմ դամոնէս, զոր միանգամ բազ-
միցս նախագուշակեցեր, կատարեցաւ 'ի
վախճանի: Ես ոչ գիտացի բերել յանձին

իմում

իմում զնմանութիւն քոյ, ոչ գիտացի հետևիլ
բարեպէս խորհրդոց քոց. ատեցի ընդ եր-
կար ժամանակ զվայրագութիւն բռնաւորին
լռելեայն, սանձահարելով զիս առ 'ի հնա-
զանդիլ քեզ, բայց 'ի վերջոյ կամեցաւ ըզ
պատրուհակ իւր մերկել սրտմտութիւն իմ,
յանդիման այնքան անգթութեաց՝ այլ ոչ
գիտացի կալ 'ի թագստեան։ Տեսանեմ զի
վախճանն իմ մահ է, բայց նախադասելի է
մահն այսպիսի անարգագոյն զերութեան։
Ցաւիմ միայն վս ծերունի հօր իմոյ, սի-
րելի ամուսնոյն իմոյ՝, և որդւոց իմոց։
Քեզ՝ ով սիրելի իմ՝ յանձն առնեմ զնս,
դու փոխանակ իմ միսիթարեա՛ զնոսա, դու
օգնեա՛ նոցա, ես ոչ և ս տրտնջեցից զբաղ-
դէ իմմէ։ Ընօրէն դահիճք՝ ոչ հաճեցան զի
երկու ցաւագին սիրելիք խօսակից լինիցին
ընդ միմեանս առաւել ընդ երկար, կոր-
զեալ ուժգնակի 'ի միմեանց՝ անջատեցան։
Պիտիաս գետնաքարշ ածաւ 'ի կապանս,
և զդամոնէս արգելին գնալ զհետ նորա։
Տառապեալ սորա 'ի սաստկագոյն ցաւոց
սրտի, սկսաւ յուզել 'ի միտս իւր զբազ-
մազան խորհուրդս, խնդրելով՝ գուցէ ար-

դեօք

դեօք Տէար ինձ փրկելոյ գնա, բայց ընդ
վայր : Օգնի բազում նկատմանց և ծփա-
նաց խորհրդոց, և մերթ զայս Տէար ընտրե-
լով և մերթ զայլ ինձ, և զամ ի մերջոյ իբ-
րև զանօգուտս և զանպատշաճս ի բաց
ձգելով, հուսկ ուրեմն հաստատեաց ի մի-
տս իւր յանդիման լինել բռնաւորին դի-
ոնէ սիւսի :

Ի միջ բազմահամար պահապանաց զօ-
րաց • յորոց բռնաւորն առ աջմէ ազգմէ
Ներքին կասկածանաց՝ ոչ երբէք բաժանէր
և ոչ վայրկեան մի, աճեալ եղև զառա-
ջեաւ նորա : Աճեալ յերկիր առ ոտս
նորա՝ ի տէր, ասէ ցնա՝ ապերջանիկ երի-
տասարդ ոմն զարդիս հրամանաւ քով ա-
ճեալ եղև ի շղթայս : Ձեմ ես եկեալ ի
ջատագովել զնա, և ոչ հայցել վասն նորա
զէժողօբմի : Ահա ևս ջնաս նորա լեալ է
բերմունք ինձ երիտասարդական եռանդ
դեան և եմ, բայց յանցաւոր է նա յայս
քոյ՝ և այս շատ է : Ի միայն շնորհն զոր
ես խնդրեմ ի քէն՝ այս է, զի դատաստանն
զոր ուզիս վճռել վասն նորա, ձգեսցի յա-
ւուրս ինչ : Բանզի ուզի նա հեռի աստի

զհայր ծերագոյն՝ զկին՝ և զերկուս որդիս, որք յոյժ պէտս ունին ներկայութեան նորա։ Թող ինձ՝ տէր՝ փոխանակ նորա գրաւիլ, և զսակաւ աւուրս բառնալ զկապանս նր, զի կարասցէ նա միւսանգամ 'ի վերջնում յայսմ նոհագի տեսանել զընտանիս իւր, հրաման տալ տան իւրում, և տալ նց զվերջին ողջոյն հրաժեշտի։ Ընտարակոյս դարձցի նա 'ի ժամադրեալ աւուրն, և թէ վրիպեսցի և ս, մաչն իմ փոխանակեսցի ընդ յապաղման նորա։

Հիացաւ դիոնէսիոս ընդ սոյնպիսի նորասքանչ յառաջարկութիւն. և ստիպեալ 'ի հետաքննութեան տեսանելոյ զվախճան իրին, ա՛ղէ՝ ասէ՝ զաւուրս երկուս շնորհեմ քեզ. այլ արդ կալանաւոր եղիցիս դու փոխանակ նորա։ Բայց 'ի միտ ա՛ռ՝ զի եթէ յառաւօտու երրորդ աւուրն ոչ գտցի նա աստ 'ի սիրակուսայ, եղիցիս դու առաջինն 'ի դատապարտութեան։

Ուրախացեալ դամոնէսի ընդ պատասխանին, փութայ վաղվաղակի 'ի բանտ բարեկամին, ուր ձեռամբ իւրով լուծեալ զկապանս նորա, և կաշկանդեալ զինքն,

կաթոգին եռանդիւ երթ՝ ասէ՝ երթ դու-
ինքնին միիթարեա զզրաբաղդ զընտանիս
քո: Օերկուս ամբողջ աւուրս շնորհէ քեզ
դիոնէսիոս, զորս մարթիս վարել անկաս-
կած, և շատ են քեզ առ 'ի գտանել զնաւ-
մի և ապրեցուցանել զքեզ, և գլուխ ամի
երագութեան և փութոյ պէտք են քեզ,
երթ և մի ընդ վայր կորուսանել զժամա-
նակն: Յապուշ կրթել պիտիայ 'ի բանից
աստի, ասէ հիացմամբ՝ ես փախեայց, ես
մատնեցից զքեզ փոխանակ իմ մոլեգնու-
թեն անողորմ բռնաւորին, այսանակ ու-
րեմն ճանաչէ զիս դամոնէս: Դարձո՛ վաղ-
վաղակի՝ դարձո ինձ զկապանս իմ. զիարդ
երբէք հնար է քեզ վարկանիլ, եթէ ես տե-
ղի տալ կարիցեմ յոգի իմ այսքան գարշելի
թուլամորթութեն և անօրէնութեն իմիք:
Քա՛ւ լիցի՝ պատասխանեաց դամոնէս,
վատասրտութիւն և խարդախութիւն ոչ
զօրեն ունիլ զտեղի յոգին յայն՝ որպէս
քոյն է. զի թէ ես կասկածել կարէի զքէն
զխորհուրդս սոյնպիսիս, ոչ արդեօք լինէիր
բարեկամ իմ: Բայց զոր միանգամ պատ-
ուիրեմ ես քեզ, չէ գործ վատասրտութեն

և

և խաղաղութեան։ Զօն քեզ Հայր կինն
և երկու որդիք, որոց միանգամայն պար-
տիս զկեանս քո և զքեզ, և որոց չէ հնար
լինել առանց քոյ։ Նա ուրիմ և ոչ զոք,
վայ հարկ իցէ ինձ կեալ, և դնելն զանձն
իմ՝ ի վերայ բարեկամի միոյ՝ ոյ դուդ ես
ինձ, առաւել քաղցրագոյն հեշտութիւն է
ինձ քան զամ։ Ռա՛ մի՛ լեզի կրկնեաց
անդրէն պիտիան՝ այրարև դու ոչ վայե-
լեացես զհեշտութիւդ զայդ։ գնացից որով-
հետև այդ ցանկ ութիւն քոյ, գնացից
կատարել զվերջին օրինս բնութեե, գնացից
տալ զյետին հրաժեշտն Հօր իմոյ՝ ամուս-
նոյն իմոյ և որդւոց իմոց։ քայց ընդ այգն
առաւօտն երրորդի տեսցես զիս վերստին։
Ծողտով իմ զքեզ նոցա փոխանակ իմ, պար
զև մեծագոյն արարից նոցա, և առաւել
հաւաստի եմ մխիթարել զնոսա։ Օայս ա-
սացեալ՝ ի գիրկս էարկ կամ ոգին զմեծա-
հոգի բարեկամն, և զվնի գրկախառն համ-
բուրից և արտասուաց, ամենայնեալ յոյժ
զի անկաւ դէպ՝ ի յերկիրն իւր։

Լ անց օրն երկրորդ, և երրորդն լոյ-
սացաւ, և պիտիան ոչ երևեցաւ։ Ղամո-
նեա

Նէս Հաւատոյ լեալ ի միտս իւր, եթէ յաղ-
թահարեալ ի կականալիր ողջոց և ար-
ատասուաց ամենայն շուաւ ընտանեաց հը-
նարեալ էր զելս փրկութեան իւրոյ, ուրա-
խութիւն ուրախ լինէր: Ի նմանսիոն ընդ
հակառակն, ի խառնս անկեալ վարկանէր ի
արիմտութիւն բարկութեան զրդեցաւ,
և ի շիոմման անդ բարկութիւն հրամայ-
եաց առ ժամայն սուել զգամանէս ի տան
ջանս, զոր պատրաստեալ էր վաղ պիտոյ:

Վասն այսորիկ աղեխին Ջրատարակի ընդ
քաղաքն ողջոյն, և տուեալ բարկութիւն
ամբոխին ի հրապարակ անդր ի զինին տա-
կսի տեսարանին: Այն ոգեայ զբարեկամն
Նենգեալ, ոմն անիծապանեալ զանօրէն խար-
դախութիւն դատաստանին, իբրաքանչիւրոք
դատապարտ ի սրտի իւրում զանգիտուի
բռնութիւն, որ պարտեալ իբիւրաւոր
զինու վաճառոց, և նստեալ ի բարձրակա-
ռոյց գահաւորակի, ղողէր աստ և անդ զար
հուրելի զաչն հրացեալս դատաստան, և առ-
նևին անհանգիստ առ քինախնդրութեան
Վայ ապա դամանէս ծանրաբեռնել ղող-
թայրեաք ընդ դահճին, իբրաքանչիւրոք
ամ

ամէնուրի՛ եւ տեսանելն զցաւագին տեսիլն,
կարեկցութի՛ւն իմն կսկծալի եւ միանգամայն
սարսափուռն յուզէ զսիրտս ամենեցուն,
Հիւրաքանչիւր յաչս տեսանին կայլակք սր
տապուճաց՝ որք այլ եւս ոչ կարեն ծածկիլ՝ ի
վայր հեղանիլ։ Յայսմ հատարակ աղետի
ցաւոց՝ դամենես միայն պարզ եւ ուրախա-
դէմ հանդիսանայ, օրհնարանէ՛ի սրտի իւ-
րում զբարձրեալն՝ զի՛ի բարին վճարեցան
փափագմունք իւր, զի տեսչական բարեկամն
էր՛ի վրկութեան։

Հասեալ՛ի մէջ հրապարակին անդորբ-
քամիա, կացեալ սպասէ տակաւին հարուած-
ծոյն, եւ այն ինչ պատրուհակեալ դահճին
զաչս նորա, եւ մերկեալ զպարանոցն՝ ղող-
ղողէր՛ի վեր զդաշոյն, յայլակարծուց
լսի աղաղակել՛ի հեռաստանէ կոչ՝ կոչ
անողորմ. եւ տեսանի երիտասարդ ոմն հե-
արշաւ փողոտեալ եւ քրանահած տագնա-
պաւ մեծաւ ահաւասիկ անդրէն։ Ո՛ւր այս
աղաղակ եւ տեսիլ իւրաքանչիւրոք դառնայ
վարանեալ եւ ճանապարհ առնէ։ Հասեալ
՛ի տեղին՝ գոհութիւն գոհութիւն բարձ-
ըելոյն յերկինս՝ զոչէ հեւալով եւ միանգա-
մայն

մայն զոգիս ամփոփելով, զի պարտաւորու-
թիւն որդւոյ ոչ կասեցոյց 'ի կատարելոյ
զբարեկամին, ապա վազս առեալ փութայ
առ դամոնէս, և անկանի զպարանոցաւ նր:
Աստանօր ծագի 'ի ժողովրդեան քրթ-
մնջիւն իմն խառն ընդ կարեկցութեան՝ ընդ
զարմացման և ընդ ուրախութեան, մինչև
հծծել ընդ միմեանս՝ և ասել՝ պիտիաս է՝
նոյն է, ո՞վ ակնուներ երբէք գալստեան
նորա, ո՞վ կարէր հաւատալ:

'Իսկ պիտիաս անջատեալ 'ի բարեկամէն
անտի, համարձակ յանդիման ելանէ դիո-
նէսեայ, որ հիացել հայի 'ի նա, և հազիւ
հազ հաւատայ տեսանելեաց իւրոց իսկ:
Աստէն 'ի վաղճանի՝ ասէ ցնա՝ տեսանես
զզոհն քո, արդ՝ փութացուցէք ինձ զտան-
ջանս, և արձակեսցի չքմեղն: Կարի ծանր
հարկաւորութիւն ստիպեաց զիս այսքան
յապաղել: Հայրն իմ՝ ո՞հ հայր ամենա-
թշուառ և ողորմագին, 'ի լսելն զբօթ
վախճանի իմոյ, անկաւ յերկիր յանկար-
ծօրէն իբրու շանթահար. և ընդունայն
'ի գործ եդի զա՞մ հնարս առ 'ի յարուցանել
զնա. զի ընդդէմ ա՞մ արուհեստից և ջանից

'ի

'ի սոյն գիշերի տեսի զնա ցաւագին փչել
առաջի աչաց իմոց զհոգին: Աստանօր սուզ
ժամանակ ինչ արտասուք ընդ միջեցին ըզ
բանսն, ապա կրկնել անդրէն՝ ասէ. բուռն
զօրութիւն թափեցի զիս համանգամայն 'ի
գրկաց ապերջանիկ ամուսնոյն իմոյ և որդ-
ւոց իմոց, և փութացայ դարձ առնել աստ:
Բայց 'ի խնդրելն իմ գնալ ընդ կարճոյ ճա-
նապարհ, յաղջամղջի անդ գիշերին մոլո-
րեցայ 'ի հետոց յանտառ ինչ, ուր մինչև
ցայգն զարտուղի գնացեալ ընդ մացառա-
խիտ վայրս, կարի հեռացայ 'ի կուռ պո-
ղոտայէն: Հուսկ ուրեմն զուղիղն գտեալ
ճանապարհ, վազս առեալ փութացուցի
զընթացս իմ, և ուրախ եմ յոյժ ընդ ժա-
մանելս 'ի դէպ ժամանակի: Դարձո՛ ինձ
ուրեմն, դարձո՛ զշղթայս իմ և ապրեսցի
բարեկամն, զայլ ինչ առաւել 'ի քէն ոչ
ցանկամ: 'Ի պատմելն զայս՝ ոչ ոք կարաց
զսպել զարտասուս. և նոյն բռնաւորն իսկ
զգաց շարժիլ 'ի սրտի իւրում զմորմոքումն,
զոր 'ի զուր ջանաց թագուցանել. և հրա-
մայեաց լուծանել զդամոնէս 'ի կապանաց:
Այլ աւասիկ այլ իմն նոր սքանչելիք աս-
տա

տանօր երևի, որ ևս քան զևս կրկնապատ-
կէ 'ի զննօղս զզարմացումն և զողբումն։
Դամոնէս դժկամակէ դարձուցանել զկա-
պանս 'ի պիտիայ, անցեալ է արդէն՝ ասէ
ժամանակն սահմանել. այժմ ինձ անկանի
մեռանիլ, դու երթ առ լքել կին և որդիս
քոյ։ Ժամանակն ապրեցուցանելոյ զքեզ՝
պ ստասխանէ Պիտիաս արտասուօք, մինչ-
դեռ կենդանիդ ես՝ ոչ կարէ լինել երբէք
անցեալ, և զայս ազատութի՝ ամ օրէնք և
ամ իրաւունք շնորհեն քեզ։ Դամոնէս
ստիպէ յուրաստ լինելն։ Ազնիւ կագն բոր
բոքի ևս առաւել, իւրաքանչիւրոք յերկո-
ցունց՝ բարձրաձայն խնդրէ 'ի դիոնեսի-
ոսէ զազատութիւն վասն բարեկամին, և
զմահ վասն իւր։ Յանդիման սոյնգունակ
քաջասիրտ մաքառման՝ սիրտ բռնաւորին
թէ ևս երկաթի, ոչ գիտաց հանդուրժել
ընդ երկար ժամանակ, այլ յաղթահարեալ
զբնածին վայրագութի՝ ն՝ փղձկեալ և մորմո-
քեալ՝ ազատութիւն և կեանք ասէ ար-
ժանէ երկոցունց, և երկոցունց ևս զայն
շնորհեմ։ Բայց սոյնպիսի անհամեմատ
բարեկամութիւն գերազանցագունից ար-

ժա

ժանի է պարգևաց. արդիւնաւորի նա ըզ
թագաւորութիւն, և ես եղէց երրորդ 'ի
մէջ ձեր: Զայս ասացեալ էջ յաթոռոյն,
և փութացաւ կաթոգին 'ի գիրկս արկա-
նել զնոսա:

Որպէս երբեմն 'ի տեսարանի թա-
տերց 'ի քթթելական տեսանի քարաժայռ
ինչ անբնակ՝ ուր ոչ գոյ կռիւ ոտին՝ փո-
խարկիլ 'ի պարտէզ ինչ վայելչագեղ, այս-
պէս 'ի միում վայրկենի ամ ինչ փոխարկեաց
'ի ժողովրդեան զդէմս իւր: Թախծուեա
և ողբոց հետևեցան հանդէսք ցնծու-
թեան և ուրախութեան: Իւրաքանչիւր-
ոք շտապէր 'ի մերձ տեսանել զչնաշխար-
հիկ զերկուս բարեկամսն. իւրաքանչիւրոք
արձագանգս բերկրալիր փառաւորութեան
և կայթման հնչեցուցանէին ընդ օդս յամ
կողմանց. և ամ ժողովուրդն լի հրճուանօք
և ցնծութ պարառեալ զնոսա ընդ արքային
իբրու յաղթանակաւ՝ գնացին զհետ նոցա
միչև ցպալատն արքունի:

Պարանիսի Հինգերորդը։

Նրեւելեաց։

Որ նայեցեալ սորա յերիտասարդական հասակի խրոմ՝ ինքնատեր և թափակալ մեծին Բրիտանիոյ, իսկ և իսկ մտանել սկսաւ զանձն ՚ի զեղխութիւնս և ՚ի մոլութիւնս, յորս հեշտասէր անկանի երիտասարդ աղ, որ ՚ի յառաջին մարմնոյման անդ՝ պղտոր խմիք ոչ գիտէ անուանել բայց եթէ ուժգնութեամբ կրից խրոց։ Գնացեալ յաւուր միում յորս տեսանէ զօրիորդ մի շինական, որ երգեալ ուրախաբար կայր ՚ի պահպանութիւն փոքու հօտին իւրոյ։ և քանզի զեղչիկ և շնորհալի երևեցաւ յաչս նորա, համանգամայն հարաւ ՚ի սէր նորա։ Եւ հաւատալ լեալ ՚ի միտս իւր՝ եթէ ոչ գոյր ինչ ընդմիջակաց թագաւորի ումեք, համարեցաւ զիւրսն յաղթել ընդ առաջին հրապուրմամբ, բայց առաւել քաջ և հաստատուն ալիւթիւն էառ զիւրում

Յօրիորդն Աւետիքեայ (այսպէս անուաներ աղջիկն հոլիճ) քան զոր չէր խորհել։ Օանհնայն ճարտ փայփայանաց՝ յուսադրութեց՝ մեծամեծ պարգևաց՝ և առատաձեռն խոստմանց ի գործ եդ առ՝ ի խաբել զանել զնա, բայց ամ արուեստաւք ի դերև ելին։ Այսու ամենայնիւ փափանակ չէջ գուցանելոյ զհուրն տուփանաց իւրոց, յընդդիմանալ ենէ անտի օրիորդին՝ յոյժ և յոյժ բարեզգեցաւ։ Պատկերակերպութիւն Աւետիքեայ առաջի աչաց ունէր միշտ, թէ յարենութեան՝ թէ ի գուն լինելն՝ զայլ ինչ ոչ տեսանէր, բայց եթէ զնա միայն։ և սակաւ սակաւ յայն սահման եհաս, մինչ զի թուեցաւ նմա՝ այլևս ոչ կարել կալ առանց նորա։ Այլ ի մեծ ճար յաղթահարելոյ զանյաղթելի հաստատութիւն նորին ոչ գոյր, բայց եթէ առնուլ զնա յիւրն ի կնութիւն։ Այլ զիմարդ նուաստանալ մինչև ցայս սահման, զիարդ վստահիլ թագիւ պճնել զիանաքի օրիորդ մի գեղջուկ։ Զայսմ վարանմանէ խորհրդոց ծփեցաւ ընդերկար, ի վախճանի պարտեցաւ ի կրից արար զառաջարկութիւն, և Աւետիքեան

որ

որ այլ՝ամ յուսադրութեանց արիաբար և
անպարտելի լեալ էր դիմակալ, ոչ գիտաց
զդէմ ունիլ հրապուրանաց անակնունելի
և նորաեկ մեծուն՝ ինքեան մատուցանելոյ։

Բայց կարի դժուարադէպ է՝ զի ան-
կարծ և արտաքոյ կարգի ամբարձումն ինչ՝
համընթաց իւր ունիցի զճշմարիտ երջան-
կութիւն։ Ետելվիգէ վաղագոյն ստրջա-
նալ ունէր 'ի վերայ փոխարկութեան իւ-
րոյ, և դարձել անդրէն խնդրել զզուարճ-
ալի հովիտսն՝ և զանդորրամիտ գեղջկու-
թիւնն՝ յորում ծնեալն էր։ Հարսանիքն
Ետելրեդոսի կարի անհաճոյ թուեցաւ
յաչս ընդհանուր թագաւորութեան իւրոյ
ծագեցան իսկոյն յա՝մ կողմանց քրթմն-
ջիւնք և անարգաբանութիւնք. Թագու-
հին ապերջանիկ՝ անարգեալ և լքեալ յա-
մենեցունց, հարկաւորեցաւ յարքունիս
վարել զաւուրս՝ յառաւել անարգ, և յա-
ռաւել տաղտկալի առանձնուն։ Այսու-
ա՝միւ զգօնութի և քաղցրաբարոյութիւն
նորա՝ սակաւ առ սակաւ նուաճեաց զամ-
բարհաւաճութիւնն նախարարաց, և շը-
նորհս գտեալ առաջի նոցա՝ ծանուցաւ 'ի
վախ

վախճանի յանցն անտի նոցա Հ՚ չհակիրճ ն
իբրև թագուհի, և պատեցաւ։
Այլ նորոգ յաջողութիւն այսր ոչ իմիք
պիտոյացաւ բայց եթէ կատարումն անել
զչարիսն որք արդէն պատրաստեալ նմա։
Ասեն ըստ դնացիլ զհետ անհատատուց
մեծ սրտի թուէր, ի ժամանակի մո-
ռացաւ զան ըն զայն, որոյ հարեալ էր ի
նա. և բարձրեալ զնա արարեալ զնա
տալ զանձն ի սերահարութիւն նորագունից։
Ժամանակս ինչ ի լռ-
ութեան զցաւս նախատանաց խորոց. բայց
տեսանելով օրըստօրէ զևս քան զևս օտա-
րանալն ի ազատորին, և զկնի վայրապար ի
գործ դնելոյ միջնորդութեամբ այլոց զայ
նարս ուղղութեան նորա. համարձակեցաւ
ի վերջոյ ի փորձ մտանել արտաստօք խո-
րհրդ, յուսացեալ զի գոնէ հեծեծանաց իւր
ներգործել ինչ կարասցեն ի սիրտ նորա։
Շուտափութեամբ թագուհի երանի լի
էր զայ երբեք զայս արարեալ, այլ ի
չէր զայ երբեք զայս արարեալ, այլ ի

անդ բարկութեան իւրոյ՝ հրամայեաց՝ հանել
զնա յարքունեաց անտի՝ և ածել առ ժա
մայն 'ի դղեակ մի՝ և յարգելանս ունիլ
զնա անդրէն յարաժամ։ Հառաչանք և
ողբք միայն եղեն անդրէն ընկերակիցք և
մխիթարիչք ամենաթշուառ թագուհւոյն։
մինչև տակաւ տակաւ հաշեալ և հիւծեալ
'ի ներքին ցաւոց սրտի՝ ոչ և ս կարաց տոկալ
աղետին իւրոյ։ Բայց ամենևին հեռի 'ի
համարձակելոյ յանդիմանել իւիք զթագա-
ւորն, կամ տրտնջել զնմանէ։ Իբրև ետես
ժամանել վաղճանի աւուրց ցաւագին կենց
իւրոց, գրեաց առ նա թուղթ լի քաղցրա
գոյն և սիրալրական բանիւք, և տօնել նմա
այնոքիւք զողջոյն վերջին հրաժարական,
թշուառաբար զրաւեաց զաւուրս իւր 'ի
ծաղկափթիթ հասակի ամսց քսանից։

Լուաւ Արքայն զմահն ապերջանիկ
թագուհւոյն առաւել գազանային հա-
ճութեամբ, քան տրտմութեամբ և ցաւօք։
և ընկեցեալ զթուղթն 'ի խորշ ինչ առանց
իսկ բանալոյ զայն, զամ զուշ իւր եդ 'ի նո-
րոգ ամուսնութիւն ընդ դքսուհւոյն եմ-
մայ քեռն հռիգարդոսի դքսին նորմանդիոյ

որոյ

արդ ՝ ենդանանալիք ու սիրահարեցուցեալ
եր զնա : Բայց ոչ յեւ բազում ժամանակ
կայ սկսաւ աղէ տալ իմն ելանակաւ կրել
զպատիժ պատուհասի անցեալ ու խստագոյ
գութ եան և բարբարոսութ եան իւրոյ յե
թեաց նորոգ թագուհւոյն : Վայրագ և
ի խստութիւն Ընդմայ
ոչ կարաց գտանել զբազցրութիւն այնո
րիկ , զոր յառաջագոյն այնքան անօրինա
բար զոհեալ եր : Ընկայուն սիրոյն եւտե
ղեդաի սկսաւ տալկանալ ածախ , կարի
ծանր թուեցաւ այս ինչ թագուհւոյն .
ընտանի տարածայնութ իւն հրատարակե
ցաւ ընդ քաղաքն և ընդ տրութ իւնն .
աղէն յերկուս պատահեցան , ամ ինչ աղ
ւէցաւ և վայր ի վերոյ վազն , ամ ուրեք
լցաւ խռովութ եամբ : Ոչ թէ ոք ոքանիցս
յայնժամ յիշեաց արքայն զնենգեալն ե
ւեղիզե , զոքանիցս ողբաց և աւաղեաց
զանողոքմտին զորով վարեալ եր ընդ նմա .
քայց կարի անադան : Յաւուր միում ինչ
զայն կարի անադան : Յաւուր միում ինչ

ցեղալ էր իւ ետաց՝ առանց հաճելոյ զանազ
զայնն, զանազատութեան յանդիմանն մեզ ա
չաց նորա։ Ընդ սե սահանեն զայն հնազանդ
խոհեցն զդծագրութեամբ ինն, և պաշարեալ իւ
ծովակալն տառապանաց խղճի ծղհալ զբազ
դոջեան ձեռն իւր առնու զայն, բանալ և
ընթեռնու զրաւանա զայսոսիկ, "Ընկալ իմ
արքայ զվերջին հրաժարական ողջոյնն որ
հանաձանին եւս վիզայ։ Ամենայն դոնե
չատնե զբնիշատակ նորա, յորժամ հրա
ժեշտ առնե նա ի կենցաղոյս։ Ոչ իմ
երբեք կարացել զքեզ սիրել որպէս նայն
սիրեաց, մանաւանդ ի ծնեալ ես
վերայ նա ցաւդ եթէ վը հայն
առաջին զրգռեալ եթէ վը հայ զրաղ
մունք և հոգեկան վը հայ էին։ Ո՞ր
ժո՞ղ առնէր զնա... դու նենգ ես նմա
ձեր թողո առնէր զնա։ Ես նենգ ես նմա
անազդրմ։ Ահա վերանի նա։" Ի ղեմ ել
առուի իբրու շանթահար եղև եւ տեղեդոս,
Թուեցաւ նմա տեսանել զվերջին տուր կա
ռուցն ի շնչոյն դաշանեալ ամուս
նոյն իրով, ի ուրեցաւ լսել զչեռին յոգ
ջոյ հանելն։ Այն քարձեալ աղաղակեաց
ժողովուրդն։ "Ժեշտ առիր նա ի կենցաղոյս։ Ոչ
իմ
չատնե զբնիշատակ նորա, յորժամ հրա
ժեշտ առնե նա ի կենցաղոյս։" Ամենայն դոնե
հանաձանին եւս վիզայ։ "Ամեն ոք զնե
արքայ զվերջին հրաժարական ողջոյնն որ
ընթեռնու զրաւանա զայսոսիկ, "Ընկալ իմ
ձեռն իւր առնու զայն, բանալ և
ծովակալն տառապանաց խղճի ծղհալ զբազ
խոհեցն զդծագրութեամբ ինն, և պաշարեալ իւ
չաց նորա։ Ընդ սե սահանեն զայն հնազանդ
զայնն, զանազատութեան յանդիմանն մեզ ա
ցեղալ էր իւ ետաց՝ առանց հաճելոյ զանազ

զնա ։ և զայս ասացեալ ելաց դառնապէս ։

Այնու հետև ոչ գիտաց նա գտանել զխա
ղաղութիւն և զմխիթարութիւն սրտի ։ Ծփել 'ի
խորհրդոց և ցաւագին շրջէր աստ և անդ՝ ա
ռանց գիտելոյ զուր ուրեքն, և յամ ու-
րեք թուէր նմա տեսանել զարհաւիրսն ե-
տելվիգեայ պնտել զկնի իւր ։ Ընկղմեալ 'ի
խորս թախծութեան օտարացել 'ի հին հեշ-
տութեաց անտի, մերձ իսկ էր լքանել զհոգս
թագաւորութեան, և ատէր մինչև զաւուրն
զլոյս ։ Բայց սակայն աճէին աղմուկք և
շշուկք, ամ ինչ 'ի շփոթութեան էր և յանկար
գութեան, և արտաքին թշնամիք ևս յարեցան
'ի ներքինս առ 'ի վաղվաղեցուցանել նմա
զկործնումն վերջին ։ Արքայն դանիայ յար
ձակեցաւ զօրու ծանու 'ի վրն, զդէմ կա
լաւ նմա ։ 'ի ճակատամրտի բազմ ճապաղիք
արեն գործեցան, այլ 'ի վախճանի պարտել
զփախուստ էառ, և հարեալ անհնարին ախ
տիւ ջերմամբ, տառապել և տանջեալ 'ի
խղճէ, և նեղել 'ի ծանրութեան արժանահաս
աղէտից՝ չարավախճան վճարեցաւ 'ի կենցա
ղոյս՝ զարհուրելի նշաւակ լեալ ուխտա-
դրուժ և անողորմ անձանց ։

Պատմութիւն Վեցերրորդ։

Թերեզիայ Բալդուկկի։

Երդէն երկու ամք էին՝ յորմէ յետ Թերեզիայ բալդուկկի մեծ տիրուհի փլորենտիոյ այրիացեալ էր երկու որդւովք։ Հասեալ սոցա յարբունս հասակին իւրեանց, ժառանգորդք ճոխագոյն ժառանգութեան իրիք, անսաստ և խեռաբարոյ զհետ գնացին վարուց, և թելադրեալ 'ի չարախտավար ընկերաց, մատնեալ էին զանձինս յա՜մ ազգ անառակութ՜ն ապերասան երիտասարդութ՜ն։

Ընդ վայր ջանայր մայրն խրատու աղաչանօք և արտասուօք 'ի չար վարուց անտի դարձուցանել 'ի լաւ անդր, զի ոչ և ախորժէին լսել նմա։ Երէց որդին տակաւին բնակէր 'ի փլորենտիայ, իսկ կրտսերն շրջէր ը՜ի իտալիայ։

Ցերեկոյի միում՝ մինչ վշտագնեալ

մայրն

մայրն կայր ՚ի տան առանձին և ողբայր զա-
նուղղայ զգնացս որդւոց իւրոց ։ յայլակար-
ծուց ետես բանալ ուժգնակի զդրունս և
՚ի տագնապ փութոյ մտանել անդրէն օտա-
րական ոմն գունատեալ և հևացեալ, զար-
հուրեալ և շառագունեալ աչօք, խռովեալ
և այլանդակ դիմօք, և արիւնաթաթաւ
սուսեր ՚ի ձեռին ։ Ընդ յեղակարծ տեսիլս
այս՝ առ զարհուրանաց ոստեաւ տիրուհին ։
իսկ օտարոտին անկեալ առ ոտս նր՝, գթա-
ասէ ՚ի վր՝ թշոճառացելոցս՝ տիկին ։
Հռովմայեցի եմ ես, սակաւ աւուրք են
յորմէհետէ եկեալեմ աստ ։ Կատարեալ ըզ-
գործս իմ ՚ի պատճառս որոց աստ եկեալ
եի, գնացի ես յիջևան անդր առ ՚ի պատ-
րաստել զիս զչու առնել ։ Ոչ հեռի աստի
դէպ եղև ինձ ոմն անծանօթ յինէն, և ընդ
անցանելն իմ մերձ առ նա, մղեաց զիս տը-
մարդօրէն ։ Տրտնջեցի խուն ինչ զնորին ան-
շնորհութէ, նա ՚ի տմարդութիւնն յաւել
զնախատինս և զհայհոյութիւն ։ Զայրացայ
ես վասն այսորիկ, նա ևս առաւել անար-
գեաց զիս, և համարձակեցաւ սպառնալ
ինձ լրբաբար ։ Ոչ կարացեալ իմ համբերել

այս

այսքան ծանր անարգանաց՝ մի բկացի զսուրն
իմ, զնոյն արաբ և նա. և 'ի միոյ հարոճա
ծոյ անտի վերս ընկալել՝ տապաստ անկաւ:
Ակայ են երկինք՝ թէ որքան ցաւիմ 'ի վր
ակամայ յանցանացս այսորիկ: Այլ դու՝
տիրուհի՝ ողորմեա թշոճառականիս:
Շփոթեալ և ցնորեալ առ ժամայն զփա
խուստ առի, և ոչ գիտելով թէ ո՞ւր ար
գեօք ապրեցուցից զիս, վստահացայ մտա
նել 'ի տունս այս, որոյ զդրունս բարեբաղ
դօրէն բացեալս գտի: Ա՛ղէ՝ մի՛ տհաճես
ցիս՝ աղաչեմ զքեզ տիրուհի՝ լինել այսորիկ
ինձ տեղի ապաւինի ժամս ինչ՝ մինչև զեր
ծեալ 'ի խնդրողաց զիս, կարացից յաղջա
մղջի գիշերին փրկել զիս: 'Ի լսելն զայս
սօսափեալ ընդարմացաւ տիկինն՝ և ձախո
ղակ իմն նախագուշակութիւն ամբոխեաց
զմիտս նորա. բայց սակայն յայնմ վայրկե
նի ոչ եդեալ ուշ այլոյ իմիք, բայց եթէ
մարդասիրութեան և կարեկցութե՛, եմոյծ
զնա 'ի սենեակ իւր՝ և փակեաց զմուտն:

Ոչ եղեն ընդունայնք նախատեսու
թիք չոճառական մօրն. քանզի զկնի սա
կաւուց լոճաւ զայլ իմն դղրդիւն նոր, և

գուն

ՀՈՒՆԱՍՏԵԱՆ ԸՆԴ ԱՌԱՋ ԼԻՆԵԼՈՎ Ի ՆԱԽԱ-
ԴԱԲԼԻՆ, ԵՒ ԵՍ ԱԾԵԼ ԱՌԱՋԻ ԶՈՐԳԻՆ ԻԲ,
ՈՐ ԿԱՐԵՒԷՐ ԽՈՑԵԱԼ Ի ԿՈՒՐԾԱՆ ԱՂԲԻՒՐ
ԱՐԵԱՆ ՀՕՏԵՐ Ի ՎԻՐԱՑ ԱՆԱՀ: ՇՀԵԱՑ ՈՒԾ
ԳԻՆ ՄԱՅՐՆ, ԵՒ ՈՐԴԻՆ ՈՐ ՆՈՀԱԶԵԱԼ ԵՒ ԳՐԵՒ
ԼԵԱ ԱՍԱՓԱՐԻՒՆ ՄԻՐՅ ԵՐ ԱՐԴԵՆ ՍՈՎԿԱԼԻ
ՎԱՅՐԿԵՆԻՆ ՍԱՓԱՌՄԱՆ ՀՆՉՈՑ ԻՒՐՈՑ, ՅՈՂԻՒ
ԱՊԱՍՏԱՆ ԼԻՆԵԼՈՎ ԴԱՐՁԵԱԼ ԱՌ ՄԱՅՐՆ
ՏԵՒԱՆԵՍ ԴՈՒ Ի ՅԻՒ ԱՍԵ. ԶՆՇԱՒԱԿ ՄԻ ԱՐ
ԴԱՐ ԴԱՒԱՍՏԱՆԻՆ ՅԱՅ, ԳՈՍՏ ԵՍ ԱՐԺԱՆԻ
ԱՅՍՄԻԿ: Օ ԶԱՅՐԼԼԻՆԻ ԳՈՒՆԵԱՑ ԵՂԱՅԱՐՆ ԻՄ
ՄԱՀՈՒՀԱՄԲ ԻՄՈՎ: ՎԹԵ ԿԱԼԵՍՒ ԼԻՆԻ ՍԱՓԱ-
ՆԱՆԱՂՆ ԻՄ, ԴՈՒ ՄԱՅՐ ԻՄ ՊԱՇՏԱՊԱՆ ԼԻՐ
ՆՄԱ, ԱՆՄԵՂԷ ՆԱ, ԵՍ ԶՐԴՌԵՑԻ ԶՆԱ:
Օ ԱՅԱ ԱՌԱՑԵԱԼ ՓՇԵՑԱ ԶՀՈՂԻՆ, ԵՒ ՄԱՅՐՆ
ԿԻՆԱՒՌԵՒ ԵՒ ՈՒՂԱԲԱՐՁ ԱՆԿԱՒ Ի ՎԵՐԱՅ ՆՐ:
ԲԱՐՁԵԱԼ ԶՆԱ ՀՂՕԿԱՅԻՑ ՀԱՐԻՒՆԱՅՂՑ
ՅԱՆԿԵՆԴԱՆԻ ԴԻՑ ՈՐԴՈՑՆ, ԸՆԴ ԵՐԿԱՐ ԺԱ
ՄԱՆԱԿ ՀԵՐԿԱՅԱՑ ԵՂԵՆ ԶԿԵՆԴԱՆՈՒԹԵՆՆ
ՆՈՐԱ: ՎԹԱՓԵՂ ՀՈՒՇԱԿ ՈՒՐԵՄՆ Ի ՄԱՀԱՀԱՆ
ԳՅՈՆ ՈՒՂԱԳՆԱՑՈՒԹԵՔ ԱՆՏԻ ԲԱՂՈՒՄ ՏԱ
ԺԱՆՄԱՄԲ, ԼԱՂ ՍԿԱՍԱ ԴԱՒՈՒՆԱՊԵՏ: ՅԱ-
ՀԵՆՅՈՒՄ ԸՍՊԵՒ Ի ԿՈՂԵՐ ԶՈՐԳԻՆ ԻԲ, ԿԱ-
ՄԵՐ ՈՒՆԵԼ ԶՆԱ ՄԻՇՏ ԱՌԱՋՔ ԱՇԱՑ ԻՐՈՑ:

և բուռն զօրութեաց պէտք եղեն առ 'ի
հեռացուցանել զնա անտի ։

Արդ՝ յորպիսի երկանց և յահաբեկութեաց արդեօք ոչ պաշարեցաւ անծանօթ երիտասարդն, որ 'ի սենեկէ անտի՝ ուրանօր փակեալն էր, լսէր զամ զդղրդիւնն, և զգայր զամ զսօսափիւն եղերերգական տեսարանիս այսորիկ, որոյ սկզբնապատճառն թշուճառաբար ինքն էր լեալ ։ Ի միոյ կողմանէ կսկիծն՝ որ վ ա ապերջանիկ առնելոյ իւրոյ զմայր մի պատուճելի, տայր նմա ցանկալ՝ անկեալ գոլ մանաւանդ 'ի հարուճածոց անտի թշնամւոյն իւրոյ փոխանակ ն ր, 'ի միւսոյ կողմանէ՝ առ ահին 'ի յայտ գալոյ, յամենայն նորոգ դղրդմանց և յուզմանց արտաքնոցն՝ սարսափէր և քստմնէր ։

Ի մէջ տառապանացս այսոցիկ եկաց մնաց մինչև ցանդր քան զկէս գիշերին, յորժամ ամ ինչ արդէն խաղաղացեալ էր, և կսկիծ ցաւոց սրտի մօրն դոյլ տուճեալ էր նմա գալ 'ի միտս իւր, գնաց առ դրունս սենեկին և եբաց ։ Ընդ մտանելն 'ի ներքս՝ անկաւ երիտասարդն առ ոտս ն ր՝ և ողբա լով ասէ ։ տիրուհի՝ վկայ են երկինք՝ եթէ

մե

մեծաւ յօժարութ[illegible] ոչ դնէի զանձն իմ ...
Ընդ յոտն կաց՝ ասէ նմա տիկինն , զոհ
յայն սահմանն ապերջանիկ մայրութե՛ն ար-
կեր զնս , յորում չէ լեալ մայր ոք յաշ-
խարհի : բայց գիտեմ զանմեղութի՛ն քոյ ,
որդին իմ և պատուհիրեաց ինձ պաշտպա-
նել զքեզ , և ինձ պարտ է զայն առնել :
Ընդ հուպ եկեսցէ աստ կառք մի բառ-
նալ զքեզ աստի , մին՛ի սպասաւորաց իմոց
ուղեկից լինիցի քեզ մինչև ցսահմանն ,
և զդրամս զայսոսիկ ծախեսցես ՛ի պէտս
ճանապարհին : Տացէ քեզ բարձրեալն ըզ-
հանգիստն զայն՝ զոր բարձեր յինէն :
Ընդ այս մեծասրտութիւն ճմլեցաւ սիրտ
երիտասարդին հառնչեցաւ ՛ի ցաւոց և ՛ի
գորովոյ : Ո՛հ՝ երբեք՝ ասէ , երբեք ոչ
գիտացից ներել անձին իմում վա՛ւ վշտացու-
ցանելոյ իմ զտիրուհի մի այսքան տօնելի :
Ա՛տտոյդ նմա զանչափ շնորհակալութի՛ւն ,
և համբուրել բիւրիցս զբալ երար զձեռս
նորա՝ չոհեաց անտի ողբալով , հաստատե՛լ
՛ի միտս իւր զնն զորձել տալ նմա ՛ի ղէպ
ժամանակի զտարացոյց կակաձանաց և երա-
տագիտութե՛ն իւրոյ :

Ո՛չ յապաղեաց յոյժ բաղդն 'ի մատուցանելոյ նմա զցանկացեալն դիպողութիւն։ Այն ինչ անցեալն էր զվիտերբայ, պատահի երիտասարդի ումեք, որ պաշարեալ յերկուց արիւնրռուշտ աւազակաց՝ հազիւ հազ զանձն 'ի նցնէ պաշտպանէր։ Ամապարեալ 'ի վայր իջանէ 'ի կառաց, և վազս առեալ փութայ 'ի թիկունս հաստնել նմա։ Պաշարօղք զփախուստ առնուն, բայց երիտասարդն վիրաւորեալ էր։ Բարձեալ զնա 'ի կառս իւր՝ յետս դարձեալ խնամով մեծաւ տանի զնա 'ի վիտերբայ. և քանզի բարեբաղդօրէն վէրքն չէր վտանգաւոր, փութապէս առողջացաւ նա։ Շնորհակալ եղև յոյժ յոյժ փրկեալ երիտասարդն զփրկողէն իւրմէ, բայց ով կարէ պատմել զմխիթարութիւն և զցնծութիւն որով լցաւ սիրտ նորա, իբրև լուաւ ըզլինելն նորա եղբայր այնորիկ՝ զոր ինքն թշուառաբար սպանել էր 'ի փլորենտիայ։ Ի գիրկս արկեալ զնա գորովաբար՝ ասէ. զո՛րքան և զո՛րպիսի գոհութիւն պարտ է ինձ մատուցանել ա՜յ, որ շնորհեաց ինձ զեղանակ փոխարինելոյ ըստ մասին իմիք բարե-

բարութեան, զոր արարն ինձ մայր քոյ տօ-
նելի: Անջնջելի պահեցից 'ի սրտի իմում
զյիշատակ այնր յաւիտեան, և երբէք՝
որով և իցէ իրօք երախտապարտութիւն իմ
առ նա ոչ շատասցի: Այլ դու փութա՛
անդրէն տեսանել զնա, զի յոյժ և յոյժ
պիտոյ ես նմա, և կիզանի 'ի քոյդ կարօտոյ:
Ասա՛ նմա՝ թէ նոյն ինքն՝ որոյ դու ըզ-
կեանս փրկեցեր, արդէն եգիտ զաջողութիւն
դնելոյ զայն 'ի վերայ իմ, և թէ ցանկայ
զմնացեալ զաւուրս իւր ողջոյն 'ի պէտս
երկոցունցդ սպառել:

Իբրև ժամանեաց երիտասարդն 'ի
փլորենտիայ՝ 'ի լսելն 'ի մօրէն զաղէտալի
անցսն պատհեալս, 'ի սաստկութեան դառ-
նութեան ցաւոց մնաց արձանացեալ: Պար-
տաւորութիւն ճանաչելոյ 'ի մի և 'ի նոյն
յանձին զսպանօղն եղբօր իւրոյ՝ և զսե-
փական ազատարարն իւր. յուզէր 'ի նա
շփոթումն ինչ կրից, որք յանհնարինս հի-
ճէին ընդ միմեանս: Բայց ծանուցեալ ըզ-
նորին չքմեղութիւն, զիջոյց զցասումն զոր
յառաջագոյն ընդդէմ նի բորբոքեալ էր 'ի
սրտի իւրում, և տեղի ետ երախտապար-

տու-

տութեան զգացմանց, վ՞ն որ առ 'ի նմանէ կենաց իւրոց փրկութեան: Ողբալով զմահ եղբօրն, միանգամայն գուն գործեց 'ի դա տաստանէ փրկել զսպանօղն: Ի վախճա- նի երկու զարհուրելի նշաւակքս այսոքիկ, զորս առաջի աչաց ունէր, կարի իմն ներ- գործեցին 'ի սիրտ նր՞: Ակներև ետես ե- թէ յորպիսի վտանգս արկանեն մոլորու- թիւնք անխրատ երիտասարդութեան իրիք, փոխեաց զբարս ամենևին 'ի լաւ անդր, և խոհեկան վարուք իւրովք սփոփել մխի- թարեաց 'ի վերջոյ զմայրն 'ի ցաւագին կո- րըստենէ անտի երեց որդւոյն իւրոյ:

Պատմութիւն Եօթնեբրորդ։

Ալիմէք, կամ Երջանկութիւն։

Չիք ոք՝ որ ոչ ցանկասցի լինել երջանիկ, և ոչ ճգնեսցի ամ ջանիւք և հնարիւք ստանալ զայն. և գրեթէ չիք և ոք՝ որ ոչ տրտնջեսցէ զոչ կարելոյն ժամանել այնմ երջանկութեան, որոյ այնքան երկամբ և տարփանօք 'ի խնդիր ելանէ։ Այլ զի՞ նչէ արդեօք պատճառն՝ զի 'ի մէջ այնքանեաց՝ որք հանապազ և մեծաւ փութով պնդեն զկնի այնր, ոչ ոք՝ կամ գրեթէ ոչ ոք երբէք հասանի գտանել զայն։ Իցէ՞ թէ՝ զի բազումք 'ի մարդկանէ զհետ լինելով մոլար և պատիր առաջնորդաց՝ զարտուղին գնացել իցեն յուղիղ ճանապարհէ անտի, և անդրէն մանաւանդ խնդրեալ իցեն, ուրանօր կարի դժուարին է զայն գտանել։ Յոյժ վարանիմ ես, և հետևեալ պատմութիւն թերևս ընծայեսցէ մեզ 'ի

վր այսր մասնաւորի ճահաւոր ուրոճական
իմն, ուստի կարասցուք գիտել զ զիարդն:
Առասպելեալ է պատմութիւն, բայց յաճա-
խակի ը պատրոճակաւ առասպելեաց մե-
ծամեծ ճշմարտութիւք ղօղեալ կան:
Հովիճ ոմն արաբացի՝ ալիմէք անուն, յա-
ւուր միում մինչ յարօտէ յարօտ զհօտն
իւր շրջեցուցանէր, առ ստորոտով լերին
միոջ ետես զայր մի ծածկեալ շուրջանակի
սաղարթիւք և մացառօք, կամեցաւ 'ի ներ
քըս մտանել 'ի զննին: Մուտն այրին խա-
ւարչտին էր և քստմնելի, բայց 'ի վերջն
լուսաւորեալ տեսանիւր 'ի շողոյ ինչ լու-
սոյ որ ինչանէր 'ի վերուստ: Յառաջ մա-
տուցեալ դէպ առ լոյսն, եգիտ յանկեան
իմիք խորափտին զքսակ մի՝ զմատանի մի՝ և
զՏնոտի թուղթ մի: Զգեաց իսկոյն զձե-
ռըն առ քսակն և էառ զայն ուրախուբ,
բայց իբրև ետես թէ ինչ ոչ գոյր 'ի նմա,
անիծեալ լեցիս գու՝ ասէ. որ զայլ ինչ ոչ
գիտացեր առնել բայց 'ի պատրելոյ զիս
առանց օգտի իրիք. ճշ թէ լի էր սա ոսկ-
ւով..... այլ զի՞նչ օգուտ 'ի ցանկանալոյ
վայրապար, երթ և կա՛ց յանիծեալ քո

տե

տեղւոջ, ուր էիրդ մինչև ցարդ. և զայս
ասացեալ բարկութիւն եհար զայն զգետնի:
Ընդ հարկանիլն քսակին զքարի, լոհաւ
ալիմէք զշաչիւն իմն, որ ձայնի ոսկւոյ նմա-
նէր: Հիացեալ ի այս. ամբառնայ անդրէն,
և լի գտանէ զայն ոսկւով: Յապուշ կըր-
թեալ 'ի ցնծուէն, զի՞ նչ արդեօք իցէ այս՝
ասէ. յարևն կնտին՝ որ յուռութ ինչ գոյ
աստ, բայց զի՞ նչ և իցէ՝ վայելեցից ես
զոսկիս զայսոսիկ ուրախութիւն: Զայս ա-
սացել առնու նաևս զմատանին և զթուղ-
թն, և ելանէ փութանակի 'ի յայրէ ան-
տի: Այն ինչ ել արտաքս՝ ողջ լերուք՝ ա-
սէ՝ լերինք և հովիտք, գնամ ես ուրախ լի-
նել ցորքան ժամանակս գանձս այս առ իս
է. երանի՞ թէ 'ի մէք քայ էի: ... Մինչ-
դեռ բանք 'ի բերան էին, 'ի նմին վայրկե-
նի գտաւ 'ի ցանկացել տեղւոջ: Եհս քան
զևս ապշեալ և շոհարեալ՝ բանայ դողութիւն
զթուղթն, և ընթեռնու զբանս զայս:
"Քսակդ լի եղիցի ոսկւով՝ յորժամ կա-
"մեսցիս, և մատանեաւդ լիցիս 'ի քթթել
"ական ուր ուրեք հաճոյասցի քեզ:

Յազդմանէ աստի՝ զառաջինն անկաւ

'ի

՚ի սիրտ ալիմէքի գրգիռն աշխարհաշրջուեաց ;
զոր և համանգամայն առնել կամեցաւ :
Ընդ դիւրութեն տեղւոյն ՚ի տեղ փոխա-
պրելոյ ՚ի սուղ ժամանակի շրջան եաւ ընդ-
մեծ մասն ինչ աշխարհի : Ի սկզբան անդր
ուրախ եղև յոյժ ընդ նշմարելն զազնա-
նութեն աշխարհացդ, զայլայլութեն կլի-
մայիդ, զբազմազան բերս բնութե, զազգի
ազգի հնարս արուեստից, զայլազանութեն
բարուց և սովորութեց զանազան ազգաց :
Բայց զինէ ժամանակաց ինչ ուրախութեա-
այս սկսաւ նուազել : Որքան յառաջ խա-
շայր, այնքան՝ զազնազանութեն՝ որով
հեշտացեն ընդ յառաջագոյն, պակասիլ տե-
սանէր : զի արհեստք և բնութեն գրե-
յամ ուրեք զնոյն առարկայս, կամ զնոցին
նմանիս ընծայեցուցանէին : զի սովորութք
և բարք մարդկան ծնեալ ՚ի մի և ՚ի նոյն կրից
ոչ իրիք զանազանէին ՚ի միմեանց, բայց ե
թէ փոքու իմն տարբերութք : Պատա-
ըեալ զրգռոյն նորատեսութե, դադարե-
ցաւ ևս հետաքրքրութեն բոլորովին, և
շատացեալ շրջելով զհանգիստ առնուլ խոր-
հեցաւ :

Ընտ

Ընտրեաց առ այս վախճան զքա-
ղաքն կոստանդնուպօլիս, ուր համարեցաւ
յոյժ բարւոք վայելել զհեշտութիւն զայ-
սոսիկ, զորս ճոխութիւք իւր դիւրեաւ հնա-
րել նմա կարէին, և ուրանօր յաճախութիւք
երթ և եկութեաց զանազան ազգաց և լեզ-
ուաց՝ կարէին նորոգել 'ի նա զյիշատակն
այնր ամի, զոր յաշխարհաշրջութեան անդ իւ-
րում տեսեալն էր 'ի զանազան տեղիս:
Ուրեմն ետ զանձն անդրէն ամ ազգ զբօ-
սանաց, զոր ինչ միանգամ կամեցաւ և ա-
րար, ընկղմեցաւ իսպառ 'ի խորս փափկու-
թեաց և գրգանաց: Բայց ոչ յետ բազմաց
'ի սոցունց և ս տաղտկացաւ. առ յաճախ
սովորութեան՝ հեշտութիւք առաւել ախոր-
ժելիք՝ 'ի նողկալիս փոխարկեցան: Որքան
ջանայր այլայլել զհեշտութիւն, այնքան
յամենեսին 'ի նա գտանէր զանախորժու-
թիւն, և 'ի դատարկանձնութեան սակս՝
յանըմբերելի իմն ձանձրութեան տառապէր:
Ախտ ինչ՝ որ կալաւ զնա, պատճառեալ
'ի զեղխութեաց իւրոց անտի, 'ի վախճանի
խելամուտ արար զնա՝ թէ երջանկութիւն
ոչ կայանայ 'ի փափկակեցութեան՝ և 'ի կա-
նա

նացի պարապարդութեան և 'ի շուայտութեան ուստի հաստատեաց 'ի միտս իւր խնդրել զայն յերկասիրութեան և 'ի պաշտօնս :

Ճոխութիւք փարթամութեաց իւրոց դիւրեաւ շահեցան նմա զպաշտպանս և ըզբարեկամս, և ծանօթութիւքն զորս ստացեալն էր 'ի ճանապարհս իւր, յաջողապէս հանդիսացուցին զնա գերընդունական ամ ծանրակշիռ իրողութեաց : Ամբարձաւ փութապէս յաստիճանէ յաստիճան առ գերագոյն պաշտօնս, մինչև եհաս իսկ առ պատիւն եպարքոսութեան : Յայսմ պաշտօնի մեծամեծ իրողութիւք սկսան նեղել զնա յամ կողմանց. մերթ հրամանք իշխանին, և մերթ բողոքք ժողովրդեանն ժամ մի երբէք զանդորրութիւն և զհանգիստ ոչ տային նմա : Նա ևս ցնորքն կնամարդի ինքնակալին, և նորուն հարճից նեղութիւք, դաւք և նենգութիւք նախանձաւորաց և չարակամաց ծփէին զնա հանապազ և երկեցուցանէին : Գիտաց ապա փորձիւ եթէ աստիճանք և պատիւք զայլ իմն պտուղ ոչ ընծայեն, բայց թէ զշքեղազարդ ինչ գերութիւն : Յայսցանէ ևս նողկացեալ այն

ինչ

խորհէր մեկուսանալ. լուր եղև 'ի կոս-
տանդինուպօլիս եթէ արքայն պարսից պատ-
րաստէր տալ պատերազմ օսմանցւոց: Իբ-
րև յանձնեցաւ նմա փոյթս այս մեծ՝ ա-
ճապարել խաղալ գնալ զբռամբ ածել ըզ
խրոխտ թշնամին, ծագեցաւ 'ի սիրտ նր
ցանկութիւն փառաց, և առ ժամայն ել
և գնաց:

Զառաջին երկու ճակատամարտսն
մեծաւ յաջողութիւ վճարեաց, մինչև ըզ
հարուածս սաստիկս տալ թշնամեաց, և
պարտաւորել թողուլ զտաճկաստան, զոր
արդէն առեալն էին: Ընկալաւ վ՚ոկ զբզմ
գովութիւն և զպատիւս. անունն ալիմէքի ար-
ձագանգս գովութեան հնչէր ընդ տէրութիւն
ողջոյն, և ինքնակալն հանդերձեալ էր
հանդիսիւ և շքով մեծաւ ընկալնուլ զնա
'ի մեծ քաղաքն: Բայց ը յառաջ խաղալն
նր կարի իմն տագնապաւ յերկիրն թշնա-
մեաց, անկաւ յանպատրաստից 'ի դարան
իմն, և ոչ կարաց զերծանիլ անտի, առանց
մեծի կոտորածի զօրաց իւրոց: Այլափոխե-
ցան իրքն առ ժամայն. գովութիւք յանէծս
փոխարկեցան, և ը յաղթանակին պատ-

 րաս

բաստելոյ փոխանակ, յոսկեթել պարանի
զմաչն մատուցեալ ետես։

Ա՛ռ բարեբաղդութեանն ապրեցոյց
զնա մատանին յորոգայթէ անտի, ուրեմն
աներևոյթ եղև, և զկնի շրջելոյ ը՛ զանա-
զան կողմունս աշխարհին Տնդկաց՝ կրելով
միշտ ը՛ իւր զտաղտկութիւն և զմտայու-
զութիւն, դադարեցաւ 'ի վախճանի 'ի քա-
ղաքն գոլկոնդայ։ Իշխէր անդրէն թագու-
հի ոմն զելիմայ անուն՝ այնքան գեղեցիկ,
մինչև համարիլ զարմանալիք ասիոյ։ Ընդ
տեսանելն զնա ալիմէքի՝ զմայլեցաւ առ
ժամայն, և խնդրեաց իսկ և իսկ զՏնարս
մտանելոյ յարքունիս։ Մեծափառութիւն
որով հանդիսացաւ, անձնագեղութիւն իւր
իսկ ոչ նուազ, ազնիւ և նազելի քաղաքա-
վարութիւն իւր, վսեմ՝ ազդու՝ և քաջիմաստ
բանք իւր, ծանօթութիւք՝ զորս պատմէր
զզանազան աշխարհաց, ը՛ որս շրջան առեալ
էր, յափշտակեցին զմիտս զելիմայ 'ի զար-
մանս, և հաճոյ արարին նմա զընկերակցու-
թիւնն ալիմէքի։ Հրաւիրեաց թագուհին
զալիմէք մնալ անդրէն 'ի գոլկոնդայ, որ մը-
տադիւր իմն յանձն էառ զայս հրաւէր թա-

գուհւոյն: Կարգեցան 'ի պատիւ նր հան-
դէսք՝ որսանք, և խաղարկութիւնք: Եւ
ալիմէք ևս քան զևս յայտնի առնէր ընդ
ժամս ժամս վայելչազարդ զգեստուք՝ ա-
կամբք պատուականօք և շքեղ հանդերձա-
նօք զփարթամութիւն իւր և զազնուութիւն:
Օելիմայ սակաւ առ սակաւ մտերմացաւ
նմա, և հարեալ ևս 'ի սէր նր, եցոյց ըզ
յօժարութիւն ամուսնանալոյ ընդ նմա:
Արբեալ ալիմէք ուրախութիւն՝ այն ինչ
վարկանէր հասել երջանկութեն այնմիկ,
զոր խնդրէրն 'ի բազմաց հետէ. նախանձն
պալատականաց՝ որոց դժպատեհ իմն թուէ-
ր սպնաւորել օտարոտւոյ ումեմն, գիտաց
նիւթել նմա զզրպարտութիւն իմն այնքան
ծանր, և խելամտեցուցանել զայնմանէ ըզ
թագուհին ուրուականօք ստուգութեն և
ճշմարտութեն այնքան յաջողապէս. մինչ զի
իսկոյն եհատ զվճիռ մահու նր. որ հար-
կաւորեցաւ դիմել վերստին 'ի զօրութիւն,
մատանւոյն իւրոյ առ 'ի փրկիլ:

Ելեալ անտի վշտագին և զայրացեալ
վն 'ի միում վայրկենի 'ի դերև ելանելոյ
ակնկալութեց իւրոց, և ոչընչանալոյ եր-

ջանկութեանն այնորիկ, զոր 'ի վախճանի
գտեալ երազէր, և շրջեալ ԸՆ այլ զանազան
կողմունս ասիոյ՝ առանց գիտելոյ թէ ո՞ւր
արդեօք դադարիլ ունէր՝ միշտ մտայոյզ և
տաղտուկ յանձնէ իւրմէ, հաստատեաց
վերջապէս զերեսս երթալ յաշխարհն սի-
նէացւոց: Ընդանօր յաւուր միում՝ մինչ
առանձինն և խռովեալ 'ի տրտմահոծ խոր-
հրդոց իւրոց անտի՝ շրջէր ԸՆ անշէն դաշտս,
լոհաւ 'ի հեռուստ զձայն նոհագարանաց
և երգոց, և ցանկացեալ գիտել զի՞նչ իցէ
արդեօք, դիմեաց յայնկոյս՝ ուստի գայր
ձայնն: Հասել 'ի խուղ ինչ՝ ետես զխումբ
մի շինական արանց և կանանց, որք նոհա-
գելով և երգելով պարէին ընդ միմեանս և
հրճոհէին ուրախութԸ: Զարմացեալ ընդ
անխարդախ և պարզ ցնծութիւն նոցա,
մատեաւ առ յարգելի ծեր ոմն ծաղկեալ
ալեօք, որոյ զոհարթութիւն դիմաց դեռ-
ևս ցուցանէր զզոհարճութիւն և զզօրութիւն
մարմնոյն և ոգւոյն՝ ոչ ընկճեալ յամացն
բազմութԷ, որ և նստեալ կայր ուրախութԸ
'ի զննին տեսլեան հանդիսից նոցա. և ե-
հարց ցնա զպատճառն տարասահման ուրա-

խու

խութեան նոցա: Չէ երբէք տարասահման
վ՚ս մեր՝ պատասխանի ետ ծերն. զի յա-
ւուրս հանգստեան 'ի գործոց, զկնի կատա
րելոյ զպաշտօնն զոր պարտիմք չաստուծոյն
պաշտպանի անդաստանաց մերոց, զմնա-
ցեալ ժամսն անցուցանեմք անվնաս 'ի սոյն
պիսի ուրախութիւն: Քաղ ցրագոյն եղա-
նակաւ ուրեմն՝ ասէ ալիմէք՝ թեթևացու-
ցանէք դուք զծանրութիւն վաստակոց ձե-
րոց զորս պարտիք առնել յայլ աւուրս, և
սփոփէք զվիշտս թշոճառական կենաց ձե-
րոց զոր ունիք վարել: Ժպտեալ ծերուն-
ւոյն ը՛ բանս նը՝ ասէ. աւելի քան զեօթա
նասուն ամք են, յորմէ հետէ և այսր զսոյն
զայս կեանս վարեմ, և զօր մի երբէք ոչ
գտի զիս ապերջնիկ: Գիտեմ զի ձեզ մեծա
տանցդ անհնարին իմն թոճի գտանել անդ
րէն զերջանկութիւն, ուր ոչ գոն մթերք ոսկ-
ւոյ և արծաթոյ, և ուր ճառագայթ արձակ
ակունք պատուականք ոչ շողշողեն. բայց
մեզ շինակնցս՝ յորժմ մտնելով 'ի քաղաքս
ձեր՝ տեսանեմք զաղմուկս և զխռովութիւն,
որք թագաւորեն անդրէն. փարթամութիւք
ձեր բազմիցս ցաւակցուեն առիթ լինին մա
նա

նաւանդ, քան նախանձու։ Անդորրամտու-
թեանն չիք 'ի ձեզ տեղի, ագահութիւն և
ամբարհաւաճութիւն 'ի բաց բառնայ 'ի ձէնջ
յամ ժամ. և ուր ոչ գոյ անդորրամտութիւն,
չիք տեղի երջանկութեան անդրէն։ Մեք
կարի նոհազ հարուստ եմք քան զձեզ, և հա
զիւ ճանաչի 'ի մէնջ ոսկին և արծաթն, բայց
զոր ինչ միանգամ դուք գնէք նովաւ, զայն
ընձեռեն մեզ բաւականապէս խաշինք և
անդաստանք մեր, և մեք շատանամք նովաւ
և եմք երջանիկք։

Հիացեալ ալիմէք ըստ բանսն ծերոյն,
և միանգամայն կամեցեալ գիտել թէ զի-
արդ մարթ էր նմա 'ի մէջ կարօտութեան և
աշխատանաց վայելել զերջանկութիւն զայն,
զոր նոյն ինքն չէր կարացեալ տակաւին
գտանել 'ի փափկութեան և 'ի ճոխութեան անդ,
խորհեցաւ խուն ինչ ըստ նմա քաղաքա-
վարել։ Ընհնարին իմն թոհի ինձ՝ ասէ. զի
ձեզ նման մարդիկք հարկաւորելք հանա-
պազ վարել զաւուրս յաշխատանս և 'ի ճըգ
նութիւն, կարասցեն երբէք կոչիլ երջանիկք։
Վաստակն՝ պատասխանեաց ալևորն, այնմ՝
որ սովոր է կեալ յարաժամ 'ի պարապոր-

դուքեր, մնրքե է գնուցե քոշեսցի վիշտ
ինն յոյժ ծանր, քայց վե՞ր չե այլ ինչ,
քայց եթե զաօսանք ինն: Տրուա՛մ և դառն
է ինձ ժամն այն, յորում երբեմն հարկա-
ւորիմ գազարիլ՝ ի տոլորական գործոց իմոց
և նատիլ անգործ: Մուճի ինձ յայնժամ
յամրանալ ժամանակին յընթացս իւր, և
իւրաքանչիւր րոպէք՝ այնքան դարք երևին
ինձ: Ինչ զաղեալ իմ յաշխատանս իմ,
գրեթե առանց զգալոյ իմ գանեմ զիս՝ ի
վախճան աւուրն, և երբէք ոչ զգամ զծան
բաւեռնութիւն տազտկալի պարապորդաւ:
Այլ ինայ քեզ կրել զծանրութիւն վաս-
տակոց՝ ասէ ալիմէք, որ և առաւել տա-
ժանաւոր է և անտանելի: Ծանրութիւն
աշխատանաց՝ կրկնեալ ծերն, դժուարա-
կիր է դերւոյ ումէք, որ բռնադատեալ է
կրել զայն՝ ի հարկէ, և աւանդ կարօղ լի-
նելոյ զհանգիստ առնուլ յորժամ կամք ի-
ցեն նմա: Այլ մեք չենք՝ ի սակի գե-
րեաց, երբեմն աշխատ լինիմ՝ հանգչիմ ըստ
հարկին պահանջելոյ, ատ՝ ի անդրէն զոր-
ծել առաւել զօրութ, և ոչ թողում երբէք
այլեց ևս վաստակել անդր քան զչափն և
զկար

զկար իւրեանց։ Այսանակ աշխատանքն ոչ
եւս է ծանրաբեռնութիւն՝ այլ մանաւանդ
հրահանգ իմն։ Օբաղեցուցանէ զմեզ, և
զերծ պահէ յամ տխրական և վնասակար
խորհրդոց. առնէ զմարմինն քաջառողջ՝ և
ուժեղ՝ և թափուր յախտից, յորոց յա-
ճախակի դատարկակեացք նեղին և տագ-
նապին։ Քաղցր և ախորժելի առնէ ըղ
կերակուրն և զհանգիստ քնոյն, և ակըն-
կալութիւն արդեանց, զոր ունիմք ժողովել
'ի ժամու՝ յաշխատանաց մերոց անտի, յա-
րատև հեշտութիւն իմն է վ ս մեր, զոր դուք
ճոխքդ և մեծատունքդ ոչ ճանաչէք։ Իւ-
րաքանչիւր ակօսն՝ զոր պատառեմ յան-
դաստանի իմում, յիշեցուցանէ ինձ զու-
րախարար զօրն հնձոց. և խոկումնս այս՝
նախընծայէ ինձ զցնծութիւն լիալիր։ Բայց
արդիւնքն՝ զոր դուք 'ի բազմօրեայ աշխա-
տանաց ձերոց ժողովէք՝ ասէ տլիմէք. դոյզն
ինչ է՝ բաղդատութիւն այնմ, զոր առանց
վաստակոց և ճգանաց վայելեն փարթամք։
Յորժամ ես զովացուցանեմ լիապէս զծա-
րաւն իմ՝ պատասխանեաց ծերունին՝ 'ի
փոքրիկ առուս յայս՝ որ հոսէ աստի, զի՞նչ

փոյթ

փոյթ է ինձ թէ այլք զերիտասն ողջոյն ըմ-
պեն : Յորժամ անգաստանիք և խաղինք իմ
զնամ զկարևոր պիտոյս իմ լրացուցանեն , զի՞նչ
այլ խնդրեմ առաւել : Երջանկութիւնն ոչ
կայանայ ՚ի մթերս ընչից , այլ ՚ի գիտելն
վայելել անդորրամտութիւն զոյն , զոր աշ-
խատանք կամ բաղդն ընծեռէ , և ՚ի կարելն
այնու շատանալ : Ցուք՝ որք լուսիք յա-
ռաւօտութեան , դուք իսկապէս կարօտա-
գոյն էք քան զիս , վասն զի միշտ ՚ի հեռա-
գոյնս ճապաղին բաղձանք ձեր : Սակաւ
պիտոյից ենթարկեալ եմք ՚ի բնութիէ , որք
և դիւրեաւ լնանին , զայլ անհամար հար-
կաւորութիս , զորս ես ոչ ճանաչեմ , կամ
ոչ հոգամ , նիւթեն և ձեարեն ձեզ բաշ-
ձանք ձեր , և իբրև ոչ լինիք ձեռնահաս
ընդ զայնոսիկ , անհանդիստ և դառնա-
ցեալ կայք հանապազ : Երից իրաց պէտք
են երջանկութիէ , և ոչ աւելի , (և դուն
անվրէպ կարես ինձ հաւատս ընծայել , որ
՚ի վաղուց զնորձ առեալ եմ , և յընթացս
բազմամեայ հասակի իմոյ բազմից տեսել
եմ , ոչ միայն զնուազութիւնն և զշղուկ քա-
ղաքին , այլ և զանդորրութիէ և զբա-
ղխա-

գիւղօրէից) և երեք իրքս այսոքիկ անմի-
ջապէս հարկաւորք են. զանդորրամտութիւն
ասեմ, զաշխատասիրութիւն, և զգոհու-
նակութիւն: Գիտեա պահել զսիրտ քոյ խա-
ղաղ և հանդարտ՝ խորշելով յատելութէ և
'ի հակառակութէ, սանձահարելով զխրոխ-
տումն կրից, յաղթելով՝ կամ տանելով
արիաբար չարեաց, որք 'ի հարկէ գան հա-
սանեն մարդկային սեռի. գիտեա փախչել
'ի նողկալի պարապորդութէ, և յօգտակար
գործ ինչ զբաղիլ. գիտեա վայելել խոհե-
մութ զբարիս, կմ սակաւս՝ կամ բազումս՝
զորս պարգևէ քեզ ա̅ծ, և նոքօք շատա-
նալ, դու լիցիս երջանիկ:

Զարմացաւ ալիմէք վ ս̅ գտանելոյն 'ի
գեղջուկ՝ ոմն զայնքան հանճար, և վերջին
բանք նր̅ առաւելքան զա̅մ տպաւորեցան
յոգի իւր: Հրաժեշտ առ̅ել անտի, գնաց
առանձնակի զմտաւ ածել զոր ինչ միանգամ
լուե̅ել էր անտի. և որքան խորհէրն՝ այն-
քան հաւաստի վարկանէր զասացեալն ծե-
րունւոյն: Ապաքէն ուրեմն՝ ասէր ը̅ միտս
իւր, երջանկութիւն այն, զոր ես մինչև
ցարդ այնքան ճգնութ և ջանիւ խնդրեցի
վայր

ՙվայրապար, քննակէ ՙի չէնս ուր ես իսկ
ծնեալն եմ, ուրեմն ՙի թօղուլն իմ զայնս՝
չէ իմ արարեալ զայլ ինչ, բայց եթէ ես
առաւել հեռանալ անտի: Արդարև եթէ
այդ այդպէս իցէ, հարկ է եղուկ կարդալ
յայնժամ յուռթին այնմիկ, զոր ես զտի
յայրին, և որով երջանկութեամբ հասեալ զիս
համարեի: Բայց եթէ բարւոք նկատեցից,
այլ զի՞նչ կարայից ասել ընդ հակառակն.
զի՞նչ օգուտ միանգամ ցարդ շահեցայ անտի.
յորմէ՞ վատանալեալ և տաղտկացեալ յատ
և անդ շրջելոյ, զայլ ինչ ոչ օգտեցայ՝ բաց
ՙի տարակայն ծանօթութենէ մարդկային չա-
րութեանց, որք են համանման յայմ ուրեք,
և ՙի նոցուն յիմարաբար զանազանել մոլո-
րութեանց: Զողջացեալ յանամպելի հեշտուեց,
որք երբեմն զժամ մի ճշմարիտ և կատարել
ուրախութեամբ ոչ ընծայեցին ինձ, այլ ընդ
հակառակն առ դրունս դժոխոց ածին զիս:
Զա տնտի փառասիրութեամբ իրիք նեղեալ
ՙի յախտաձն բազմութենէ տաղտապանաց
անհանգստութեանց վշտակրութեանց, որոց
անդրադարձ փոխարէնն ՙի վախճանի խեղդն
ինձ մատուցաւ: Նոյնինքեան նեղեալ

'ի կնոջէ յումեմնէ, որ կեղծէր սիրել զիս, և որ այնքան յուսացուցանէր զիս, արդ շրջիմ երերեալ և տատանեալ, և նեղեալ իսկ յանձնէ իմմէ: Ո՞հ թէ որքան բարի լինէր ինձ մնալն 'ի տեղւոջ ծննդեան իմոյ, և յառաջին պարզամտութեան իմում: Կերակուրն, զոր անդրէն ուտէի, էր սոսկական՝ բայց ախորժակն, որ ոչ երբէք պակասէր, ո՛րքան համեղացուցանէր զայն: Հանդերձք իմ խոշոր և դձուձք էին, սակայն ո՛րքան առաւել պաշոպանէին զիս յանբարեխառնութեան եղանակաց, քան զորս զկնի ուրեք ուրեք պարտաւորեցայ զդենուլ՝ նիւթելս 'ի փոփոխականութեան նորութեան: Աղքատիկ էր խուղն իմ, բայց ո՛րքան քաղցրութեամբ անդորրամտութեամբ և հանգստեամբ ննջէի ես 'ի նմա: Պահպանութիւն հօտին, կամ մշակութիւն անդաստանի իմոյ՝ պարապեցուցանէին զիս յաւուրն, բայց ո՛րքան նախադասելիէ սոյնպիսի զբաղումնս տաղտկալի դատարկակեցութեան, յորմէ բազմիցս տառապեցայ: Արդարև՝ իրաւի են բանք յարգելի ծերոյն, և բարձրեալն յանդիման արար ինձ զնա, առ 'ի լուսաւորել զիս:

Զայն

Զայն է նա մարդասիրին ա՜յ, որ յուղղութ՞ի հրաւիրէ զիս՝ ուստի զարտուղեցայ, և պարտ է լսել ձայնի նր՞։

Հանեալ զգիշերն ողջոյն 'ի գլուխ 'ի սոյն մտածութ՞ի, 'ի ծագել լուսոյ առաւօտուն համանգամայն դարձ առնէ առ ծերն, խնդրէ հաճել ը՞ունիլ զինքն կենակից իւր, առ 'ի սկսանիլ միանգամայն վայելել ը՞ նմա զերջանկութ՞ին զայն, զոր խնդրե՞լ մինչև ցայնժամ յա՜մ ուրեք՝ չէր կարացեալ գտանել։ 'Ի լսելն ծերունւոյն զբանս նորա՝ ժպտելով՝ ասէ նմա. ուրա՛խ լինիմ յոյժ՝ զի պարզութ՞ն և անմեղութ՞ն կենցաղավարութ՞ մերոյ թո՛ւի քեզ առաւել երջանիկ, քան զոր երէկն վարկանէիր. բայց կենցաղավարութ՞ն այս ոչ այժմ յարմարի քեզ, և ոչ երջանկութ՞ին բնակէ միայն 'ի շէնս։ Օի 'ի մէջ քաղաքին և ս, և 'ի մէջ փարթամութ՞ից մարթ է քեզ գտանել զայն՝ յորժամ կամեսցիս. շա՛տ է գիտել պահել զանդորրամտութ՞ին հաստատուն, բաւականանալ բարեօքդ զոր ունիս, խորշելով յանկոպար ըղձաձկտուե՞ց, որք բնականաբար ոչ յագին, և հեռանալ

'ի

'ի դատարկանձնութէ՝ պարապելով յօդ-
տակար և համեստ գործ ինչ. բայց աստի՝
այլ ինչ ոչ խնդրի 'ի քէն:

Մ՝ արթ է ինձ առնել զա՞մ զոր ասա-
ցերդ՝ ասէ ալիմէք, բայց կարի աշխատ առ-
նէի զիս 'ի խնդրելս անձամբ անձին զճա-
նապարհն երջանկանալոյ, զոր դու առ-
ձեռն պատրաստ մատուցանես ինձ: Բաց
աստի՝ շինական կեանքն չէ նոր առ իս, զոր
կարացից վարել զայն յաջողակի. և աստա-
նօր պատմեաց նմա զազգատոհմն, և զհայ-
րենիս իւր, զզիարդ գտանելն յայրին անդ
զաղետալի քսակն և զմատանին զայն, և
զայլ ա՞մ անցս, որք հետևաբար անցեալ էին
ը՞ անձն իւր: Ապա մատուցանելով զերկո-
սին ևս ծերունւոյն՝ ասէ. քեզ նուՀիրեմ
զայսոսիկ՝ միայն թէ հաճեսցիս այսուհետև
ունել զիս առ քեզ: ԼուՀեալ զայս զգօնա-
միտ ծերոյն, ա՛ղէ՝ ասէ. որովհետև հաճոյ
է քեզ, ընդունիմ զնուՀէրն քոյ, այլ ոչ առ
'ի դնել 'ի գործ՝ քա՛ւ լիցի. բայց առ 'ի պա-
հել և եթ, զի յորում և իցէ ժամանակի
ձանձրասցիս 'ի սահմանէ աստի կեՂց մերոց
վերստին տաց քեզ զայնս: Որքան խոհա-
կան

կան իցէ խորհուրդն զոր առ՚ելդ ես, այսու-
ամիւ խուն ինչ անզգոյշ և անվերահասու-
թուն, որ և մարթ է՝ զի ածցէ զքեզ յա-
ւուր միում յանագան զղջումն ինչ: Աշխա-
տասիրեսցես դու ատ ընդ մեզ՝ որքան հա-
ճոյ լիցի քեզ, եթէ ախորժեսցես՝ կաց-
ցես, իսկ եթէ ոչ՝ ամենևին ազատ ես,
առցես դարձեալ զոր միանգամ ետուր ցիս
և գնասցես:

Ուրախացեալ յոյժ ալիմէք ը՚ գորո-
վալիր ընդունելութի՛ն, և ընդ զգօնամիտ
խորհուրդն ծերոյն, և ՚ի բաց ընկեցեալ
համանգամայն զընդունայն մտածութի՛ն,
որք դեռ ևս նեղէին զնա բզմ եղանա-
կաւ, ՚ի խաղաղուն՚, ՚ի սակաւաձեռնուն՚,
և ՚ի պարապման սկսաւ վայելել զմաքուր
հեշտութի՛ն, և զլիալիր սրտի ուրախութի՛ն
զայն, զոր յառաջագոյն ոչ ճանաչէր:
Զկնի ժամանակաց ինչ՝ փոխանակ ստրջա-
նալոյ ՚ի ձեռնամուխ եղ՚ել յեղանակէ կե-
նաց, գտանելով օրստօրէ ևս առաւել հա-
ճեալ, խորհեցաւ ամենևին պսակել զեր-
ջանկութի՛ն իւր. և հաստատել այնու-
հիմամբ, որում ոչ լինէր հնար կործանելոյ:

Ու-

Ունէր ալևորն զդուստր մի, որոյ մաքրութիւն
վարուց հաւասարէր գեղեցկութեան: Ալիմէք
իբրև ետես թէ տուհեալ էր արդէն զբարի
վկայութիւն անձին իւրոյ, և թէ ծերունին
վասն այսորիկ ոչ ժխտել ունէր տալոյ նմա
զդուստրն իւր 'ի կնութիւն, խնդրեաց անտի
մեծաւ թախանձանօք: Բայց վ՚ս բազմա-
ժամանակեայ փորձառութեան՝ ճանաչելով ծե-
րոյն քաջապէս զանհաստատութիւն սրտի
մարդկան, և յոյժ ևս կասկածելով զկայու-
նութիւն ալիմէքի, կամեցաւ ժամանակ ինչ
ևս զփորձ առնուլ: 'Ի վախճանի տեսեալ
զհաստատութիւն և զպնդութիւն նր՚ 'ի նորա-
գոյն վիճակին յայնմիկ, զոր ը՚ գրկեալն էր,
և ամենևին օտար 'ի մեկնելոյ անտի վե-
րստին, կամեցաւ կատարել զբաղձանս նր՚:
Հասեալ վերջապէս ալիմէք 'ի կատար այնր
երջանկութեան, զոր հարստութիւք, հեշտութիւք
և պատիւք չէին կարացել ընձեռել նմա,
կամեցաւ թաղել 'ի ներքոյ երկրի զքսակն
և զմատանին, զի մի՛ գուցէ գտել ուրուք՝
անկանիցի 'ի փորձութիւն՝ խնդրելոյ նոքօք
զերջանկութիւնն անդրէն, ուր չէ՝ ճնար
գտանելոյ:

Պարմութիւն Ութերորդ։

Սիրեցի Հեղուրեան։

Սա ծնեալ յաղնոհական և հարուստ
տոհմէ մեծին բրիտանիոյ, առ 'ի հը-
նազանդիլ մօրն իւրոյ՝ թողեալ զսեպուհն
քալգլանդ ճոխ և երևելի՝ զոր սիրէրն յոյժ,
և հաւասարապէս սիրեցեալ անտի, ամուս
նացաւ ընդ արնոլդոսի ումեմն։ Սոյն այս
արնոլդոս՝ զկնի մեծագոյն խստութիւն և չա-
րաչար վարելոյ ընդ նմա, և զկնի վատնելոյ
'ի զեղխութիւն և 'ի վէճս զամ զինչս իւր,
թշուառաբար զմահ ի՝ կենաց փոխանա-
կեաց՝ թողեալ զնա երկու դստերօք այրի։
Ոչ յետ բազմաց մեռաւ և մայրն, որ էր
մի միայն ապաւէն և յենարան իւր՝ ուստի
այրիացեալ՝ և իսպառ լքեալ յեղբօրէ յիւր
մէ, արհամարհեալ անիրաւաբար յամբար-
տաւան և յընչաքաղց կնոջէ եղբօրն, հար
կաւորեցաւ ամփոփիլ ի՝ հովանեաւ անշուք

տան միոջ 'ի վերջին դատիկոնի անդ, և վա-
րել անդրէն 'ի նոճաստութեան և 'ի տնան-
կութեան զաւուրս իւր: Եւ գլուխ ամ թըշ-
ոճառութեաց երկոքին նորաբողբոջ դատերք
իւր, զորս սիրէր յոյժ, հարան կեղիւք
ժանտատեսակ պիսակոտութեան, որ զաւուրս
բազումս զկնի անհնարինս կասկածեցու-
ցանելոյ և նեղելոյ զմայրն վշտագին, փո-
խարկեցաւ 'ի լաւ անդր, բայց պարտա-
ւորեցաւ մայրն 'ի պէտս նոցա ծախել՝ զոր
միանգամ տակաւին ունէր: Ուելի քան
զամիս մի ևս պարտէր նմա սպասել առ 'ի
պահանջել զդուզնաքեայ եկամուտն այն՝
պտուղ մնացորդի իրիք պաշտատականի իւ-
րոյ, որ վ ա՜ անգթութեան եղբօրն՝ լեալ էր
մի միայն ապրուստն իւր: Բայց դատերքն
սկսեալ էին արդէն ստանալ վերստին զա-
ռողջութիւն իւրեանց, սակայն՝ տկարութիւն՝
յորում գտանէին՝ պահանջէր զսնունդ ինչ
լաւագոյն, զոր մայրն ոչ կարէր իշիք ըն-
ձեռել նոցա: 'Ի յետին կարօտութեան յայս-
միկ զայլ իմն հնար ոչ եգիտ, բայց եթէ իս
պառ մերկանալ 'ի սակաւ զարդուց ևս զոր
դեռևս ունէր, և վաճառել զայնոսիկ:

Ցանձն

Յանձն արար ուրեմն հաւատարիմ աղախնոյն իւրոյ պատտիայ (որ զկնի ծառայելոյ նմա հաստատապէս յամ բարի և փորձանաւոր անցս նր, ոչ կամեցաւ լքանել 'ի վերջին թշուառութեն իսկ) զհոգն վաճառելոյ զայնս, որով կարօղ լինել հոգալ զկարևոր պիտոյս իւր՝ և դստերաց իւրոց: Աղախինն խանդակաթ հայեցեալ 'ի նա կարեկցաբար և արտասուալից, ասէ ցնա՝ տակաւին չես 'ի վերջին կէտն հարկաւորութեն տիկին՝ որ զայս առնել հարկադրեսցէ զքեզ: Արդէն իսկ եմ՝ ով պատտի. զի զոր միանգամ ունէի սպառեալ է արդ ողջոյն, և բաց աստի՝ չեն ինձ պէտք այսուհետև սնոտի և ունայն զարդուցս այսոցիկ, և ոչ իսկ հանդուրժել մարթիմ տեսանել զապերջանիկ դստերքս իմ կարօտանալ այնմ, որ հարկաւոր է կատարեալ առողջութեն: Ինչ ոչ պակասեսցի ն՝ց երբէք տիկին, միայն թէ կամեսցիս 'ի յիս ընկենուլ զհոգն ն՝ց: Քաջ գիտեմ՝ տեն չալիդ իմ պատտի զգորով սրտի քո, բայց զիարդ մարթիս դու լցուցանել զպէտս նոցա: Գիտես տիկին 'ի վաղուց հետէ՝ ասէ

պատ

պատտի, զի ունիմ ես հմտութիւն ինչ 'ի գործս
կանացիս, և կինս այս՝ որ վարձեալ է մեզ
զսենեակս զայս՝ կարի և հանապազ պարա
պեալ է 'ի սոյնպիսի գործս, որում ձեռըն
տու եղէ երբեմն, և վ՚ս գործոյ իրիք զոր
արարի նմա յանցեալ յաւուրս, ընկալայ
անտի զերեսուն դահեկանս: Զի՞արդ հնար
է՝ ասէ տիկինն զարմացմամբ, թէ գործա
կից լեալ է քոյ կնոջս այսմիկ, մինչ չէ իմ
տեսեալ դրեթէ երբէք զբաղիլ քեզ յայլ
ինչ, բայց եթէ ընդիս 'ի սպասու ախտա
ցեալ դստերաց իմոց: Զոր միանգամ՝ ասէ
աղախինն, ոչ կարէի 'ի տուընջեան, զայն
առնէի 'ի գիշերի, և յաճախութիւն յոյժ
առաւել յաջողաձեռն արար զիս քան զոր
ակնունէի ես ինքնս 'ի սկզբան: Արդ՝ ե
թէ հաճոյ է քեզ տիկին, հետևեցայց զնոյն
առնել, և վաստակն իմ բաւականասցի՝ ոպ
յուսամս, առանց զրկելոյ զքեզ 'ի սակաւ
իրացդ յայդոցիկ, զոր ունիս տակաւին:

Սիդնէի յարտասուս հարեալ 'ի գո
րովոյ և յերախտագիտութէ՝ անտի, սիրելի
իմ պատտի՝ ասէ. արտասուք իմ բաւակա
նապէս յայտ առնեն քեզ թէ որքան գու

հու

հունակ եմ. զբարութեան սրտի քոյ. բայց
քա՛ւ՝ և մի՛ լիցի 'ի յիս գրաւել զարդիւնս
քրտանց և վաստակոց քոց: Զոր միանգամ
մարթիս շահել՝ քոյ է, և ո՛չ երբէք հա-
ճեցայց զի ծախեսցես դու զայն 'ի պէտս իմ

Աղախինն սիրապատար շուճարեալ և
տարակուսեալ՝ ասէ. ներեա՛ ինձ աղաչեմ
զքեզ՝ տի՛կին, գուցէ յանդգնագոյնս վա-
րեցայ ընդ քեզ. բայց արդէն վ՚ս այսորիկ
ծախեալ է իմ զմասն ինչ 'ի շահեալ դրամոց
անտի: Զի թուճեցաւ ինձ թէ դատերք
քոյ նորոգ առողջացեալք և տակաւին կի-
սախօթք՝ պէտս ունէին սննդեան իրիք առ
'ի կազդուրիլ նովաւ, և դու ինքնդ՝ տի՛կին՝
զկնի այնքան վաստակ և անհանգիստ լի-
նելոյ 'ի պատճառս խօթութեան ս՚ց, դու
ինքնդ ևս թուճի ինձ թէ պէտս ունիս սոյն
գունակ կազդուրման: Գնել է իմ ուրեմն
զդուզնաքեայս ինչ՝ զորս կարևորագոյնս
վարկայ առ այս վախճան, վ՚ս խնդրեմ զի
մի՛ դժկամակեսցիս:

Ո՞հ պա՛տտի իմ՝ պատասխանեաց սիդ-
նէի՝ սեղմելով խանդաղատել զձեռն ն՚ր,
և յորդ արտասուելով, յոյժ դորովալիր և
կա

կաթոգին՝ պատտի իմ, ես ոչ տհաճիլ մար
թիմ, նա զի բոլորով սրտիւ իմով գոհու-
նակ եմ զքէն: Ընդունիմ զնուէրն քոյ,
բայց աղաչեմ՝ զի մի՛ ևս յաւելուցուս
առնել զոր արարերդ, վ՛ս զի ՚ի խոր խո-
ցեսցես զիս: Աւասիկ դստերք իմ ևս խուն
ինչ դուլ տան ինձ, ես ինքնս պարապեցայց
՚ի գործ, առանց հարկաւորելոյ վաճառել
ինչ յիրաց անտի իմոց, որովհետև տեսանեմ
զի կարի դժպատեհ իմն թուի քեզ այդ:

Իսկ անողորմ բաղդն տակաւին չէր
շատացեալ ՚ի տանջելոյ զապերջանիկն սիդ-
նէի. զի այն ինչ դստերքն ստացեալ էին
զսակաւ ինչ առողջութի՝, նոյն ինքն հիւան-
դացաւ սաստկապէս, աղագաւ վշտակրու-
թ՚ց և նեղութ՚ց՝ որ վ՛ս խօթութեանն
դստերաց: Ծանրացեալ ախտին օրըստօրէ,
էարկ զնա ՚ի վտանգ մահու, և ընդ երկար
մաշեաց զնա յանկողնոջ: Յայսմ միջոցի
հարկաւորեցաւ ակամայ վայելել զնպաստս
հաւատարմին պատտայ, որ ուրախ լինէր
յոյժ վ՛ս այսորիկ: Ի վախճանի հիւան-
դութ՚ն ևս թեթևանալ սկսաւ, և ե-
ռամսեայ մի իսկ ՚ի սակաւագոյն հասից իւ-

րոց ընկալաւ, որոյ զմասն ինչ առ ժամայն
կամեցաւ հատուցանել պատտայ վ՞ր ծա-
խուց արարելոց 'ի նմանէ՝ 'ի պէտս իւր և
գստերաց իւրոց, պահեալ զմնացեալն վ՞ր
ապագայ առօրեայ պիտոյից:

Դեռևս չէր կատարելապէս առողջ-
ացեալ, մինչ յաւուր միում եկն ծեր ոմն
'ի կերպարանս աղքատի առ դուրս տան ն՞ր
և խնդրեաց խօսիլ ընդ նմա: Հրամայեաց
մուծանել զնա 'ի ներքս, և ընկալեալ վայ-
ելչաբար՝ եհարց ցնա զպատճառն գալստեն
ն՞ր անդր: Յառեալ ծերոյն զաչս իւր յե-
րեսս սիդնէի, յոգւոց եհան, և ապա ակ-
նածութ՞ և խոնարհաբար ասէ ցնա, ունի՞ս
արդեօք տիկին յուշին քում, լեալ քեզ
ազգական ոմն վարնէր անուն, որ՝ արդէն
երեսուն ամք են գրեթէ՝ յորմէհետէ զնա
ցեալ է նա յարևելեան հնդկաստան:
Այո՝ յիշեմ՝ պատասխնեաց սիդնէի քաղց
րութ՞ն: Ո՞հ՝ տես արդ զթշուառականս
զայս՝ կրկնեաց ծերն, շահեալ էի անդրէն
զսակաւ արդիւնս ինչ 'ի ձեռն վաստակոց
իմոց, փափագն տեսանելոյ վերստին ըղ-
հայրենիս իմ ստիպեաց զիս բառնալ 'ի նաւ-

մի

մի զոր միանգամ ունէի, և գնալ յանդլիայ։
Հասեալ մերձ 'ի բրիտանիայ՝ գաղղիացի
ծովամարտիկ աւազակ ոմն դիմեաց 'ի վ՚ր
մեր, և ետ պատերազմ ը՚ մեզ, բայց հզօ-
րագոյն գոլով ն՚ր քան զմեզ, զկնի ը՚ յերկար
պատերազմելոյ՝ ձերբակալ արար զմեզ, և
մերկեաց 'ի մէնջ զա՚մ զոր ունէաք, յետ
այսորիկ իբրև եհան զմեզ 'ի ցամաք 'ի նա
ւահանգիստն պրեստ, յոգիս ապաստան
եղեալ բազում տարժանմամբ վերջապէս
հասի 'ի լոնտինոն։ Ընդ ժամանելն իմ աստ՝
յեռանդն, համանգամայն հարցի զողջունէ
ազնիւ բիդուլի հօր քոյ և քեռւոյն իմոյ,
զոր քաջ գիտես լինել եղբայր մօր իմոյ։
Իբրև լուայ թէ չէր նա կենդանի, խորհե
ցայ յանդիման լինել եղբօր քում, բայց
նա արհամարհեաց զիս յոյժ, և արձակեաց
ունայն և անմխիթար։ Արդ եկի աղաչել
զքեզ՝ զի գոնէ դու գթացեալ 'ի վ՚ր իմ
հասցես 'ի թիկունս թշուառացելոյս,
սակայն 'ի հանգամանաց քոց այտի քաջ
մակաբերեմ, զի ոչ մնայ ինձ յուսալ ինչ
'ի քէն, ուստի պարտ է ինձ տոկալ համբե-
րութբ աղետին իմոյ և մեռանիլ։

Սիդ

Սիդնէի բազմիցս լուեալ էր խօսիլ
զվարներէ, և զգուշութ ԷԼ հայեցեալ ընդ
երեսս նր, ծանեաւ 'ի նա զնմանութիւն
կենդանագրի միում, զոր յառաջագոյն տե
սեալն էր։ 'Ի լսելն զաղետալի զանցս նորա
ցաւեցաւ յոյժ, և ասէ ցնա. տենչալի դ
իմ հօրաքեռ որդի, գիտէ տէր՝ թէ որքան
վշտանամ վ ՚ս ոչ զօրելոյս օգնել քեզ որպէս
ցանկամս, բայց յօժար եմ գոնէ մխիթա
րել զքեզ ըստ կարի իմում։ Ունիցիս դու
մասն 'ի թեթև ախորտիկ սեղանի մերում,
և վարձուհորն մեր ունի զսենեակ մի և ս զոր
առից անտի, և բնակեսցիս 'ի նա անդ։
Իսկ զարդիս եթէ դրամքս այսոքիկ շատա
նալ մարթին վասն ծախուց քոց արարելոց
յաւուրս յայսոսիկ զկնի հասանելոյ քոյ
աստ՝ առ ընկալ. ապա թէ ոչ՝ ծանո ինձ։
Գթա՛ծ է տէր՝ որով և իցէ եղանակաւ ոչ 'ի
բացեայ արասցէ զողորմութ ԻԼ իւր յումեքէ։
զայս ասելով մատոյց նմա դահեկանս հինգ։
Ծերունին վարնէր ԸԼ ձգելն զձեռն
'ի մորմոքմանէ սրտին հարաւ յարտասուս,
և գոչեաց ասելով. ա՛նկ և արժա՛ն է զի ա՜ծ
վարձատրեսցէ զայսքան առաքինութ ԻԼ, և

կա

կարի երջանիկ եմ ես, զի ինև կամեցաւ
զայդ առնել: Քոյր իմ նազելի՝ ըռունիմ
զնուէրն քոյ, և պահեցից զայն 'ի յաւեր-
ժական յիշատակ առատասրտութեան քոյ,
բայց փոխարէն այնր, դու ևս առընկալ
յինէն զթուղթս զայս, և ըռ ասելն մա-
տոյց նմա զլոմայագիր մի երկու հազար լտեր
ստերլինաց: Իբրև ետես սիգնէի զթուղ-
թըն յապուշ կրթեցաւ, և գրեթէ համա-
րէր երազ տեսանել, ոչ գիտէր թէ զի՞նչ
խօսիցի, կամ ո՞ւր իցէ: Վարնէր՝ սեղմեալ
զձեռն նր՞ սիրով՝ ասէ. ամենասիրելի քոյր
իմ, ներեա՛ աղաչեմ պատրուակեալ հնարից
իմոց, որով կամեցայ վարիլ ըռ քեզ: Զեմ
ես աղքատ և տնանկ ոպ՞ ձևացայ լինել, 'ի
ներքոյ ցնցոտի ձորձոցս այսոցիկ տեսանես
դու զևս ճոխագոյնն 'ի փարթամս անգ-
լիոյ: Քանզի ամբողջ ժառանգութ՞ը հօր
իմոյ գնացեալ 'ի հնդկաստան, բուռն հարի
անդրէն զվաճառականութ՞է, և այնքան
յաջողեց ինձ տէր, մինչ զի զանչափ գանձս
շահեցայ: Արգէն վեց ամք են յորմէ հետէ
մեռաւ կինն իմ, և մնացի այրի միակ որդ-
ւով, և 'ի վախճանի որդին իմ ևս հրաժեշտ
էառ

էառ 'ի կենցաղոյս, ապա զերեսս հաստա-
տեցի դարձ առնել 'ի հայրենիս իմ, և բա
ժանել զինչս իմ ը մէջ քո և եղբօրդ: Սա-
կայն կամեցայ յառաջագոյն զչափ առնուլ
սրտից ժառանգորդաց իմոց, և յանծանօ-
թըս եղեալ՝ զիարդ տեսանես զիս, զառա-
ջինն յանդիման եղէ պարոն բիդուլիին:
Այլ ևս ոչ վստահիմ կոչել զնա եղբայր
քոյ, զի այսուհետև չէ արժանի այսմ ան-
ուանակոչութեան: Ով թէ որպիսի բարձ-
րայօնութիւն և բարբարոսութիւն անողորմն
վանեաց զիս: Յառաջատես լինելով իմ՝ ե-
թէ ը յայտնելն զանուն իմ 'ի ներքոյ ձոր-
ձոցս այսոցիկ, ոչ գտանէի զմուտ առ նա,
ազգ առնել ետու միայն, եթէ մի ոմն՝ որ
նորոգ եկեալ էր յաշխարհէն հնդկաց, ու-
նէր բանս ինչ խօսիլ 'ի դիմաց պարոն վար-
ներին առ նա: Այսու հնարիւք տուաւ
ինձ մուտ առ ամբարտաւանն այն: Ընկող-
մանեալ էր նա գոռոզաբար 'ի վր բազ-
մոցի իրիք՝ առընթեր իւր ունելով զմիլեդի
զկինն իւր, որ վ ս պարապորդութեան խա-
ղայր ը սկնդկի իւրոյ: Ընդ մտանելն իմ առ
նս, երկոքին ևս սկսան կշռել զիս հայեց-

ուա

ոհածովք իւրեանց յոտից մինչև ցգլուխ,
և ժպտիլ ը̄ իւրեանս ։ Ի խոր խոնարհ̄ել
ա̄մ ակնածութ̄ ողջունեցի զնա̄. և ասացի
ցպարոնն. ճանաչես արդեօք ըստ իմիք ըզ
թշոհառացեալս, որ յանդիման քեզ է ։
Արդարև ոչ՝ պատասխանեաց ծաղր առնե-
լով և հեգնելով զիս, ոչ յիշեմ զքեզ տե-
սեալ երբէք ։ Ուրեմն՝ կրկնեցի ես՝ մոռա-
ցեալ ես դու իսպառ զողորմելի հօրաքեռ
որդին քո զհեդվարդն վարներ ։ Ի լսելն
զայս անուն՝ ակնարկեաց առ միլեդի զար-
մացմամբ և արհամարհանօք, և դարձեալ
զաչս յառեաց 'ի յիս, քննեաց զիս վերս-
տին, և 'ի վախճանի՝ գիտակ իսկ եմ՝ պա-
տասխանեաց՝ լեալ ինձ ազգական ոմն այ-
սու անոհանակոչութ̄, բայց այնքան բզմ
ժամանակք են, յորմէհետէ գնացեալ է նա
աստի, զի արդարև այլ ևս ոչ մարթ է ինձ
ճանաչել զնա ։ Ես քաջ ճանաչեմ զքեզ՝
դարձեալ ասացի նմա, երկոտասանամեայ
էիր դու յայնժամ, յորժամ ելի ես աստի,
որքանիցս 'ի գիրկս առեալ եմ զքեզ ։
Ի ժամանակէ անտի մինչև ցայսօր 'ի հար-
կէ յոյժ փոփոխ̄ել գտանիմ, աշխատանքն՝

զանազանութիւն կլիմային, և հասակն ան-
տարակոյս այլակերպել են զդէմս իմ, բայց
գիտեմ նշանակ ինչ ոեւևս պարտ է գտանել
ի իմիս, եղանակն ձայնի..... Արդ շատ է
այդքան, ասէ բարկութիւն, անօգուտ է ինձ
խաւսանել այսքան ընդ երկար զորակութիւն
անձինդ, զի՞նչ այժմ ունիս հրամայել ինձ
Ահ ողորմելոյս, պատասխանի եւտու նմա,
աղքատն հնանազանդի և ոչ հրամայէ. և
ապա սկսայ պատմել նմա զկեղծեալ աղե-
տալի անցս իմ, նովքեն բանիւք գրեթէ ո-
րովք պատմեցի քեզ արդ: Ապ իսկզդի մերթ
ընդ մերթ խոհեմիւ հայելով ի իմիս, խաղայր
անդադար ընդ շան իւրոյ, այլն տագնապէր
յանհանգստութեան, և իբրև հասի ես պատ-
մել զկողոպտիչն մեր ի ծովային հինից գաղ
ղիացւոց, ոչ հանդուրժեաց լսել կիսեան
եալն: Յարուցեալ ցասմամբ իբրու թէ
ելանել կամէր ի սենեկէ, դարձաւ ի կողմն
իմ, և ասէ բարկութիւն. Թշուառականն
ծնանէ ի տունն իմ պատճառանօք տալոյ
ինձ զլուրն ազգակնի իմոյ ուրուն, և ապա
յայտնի գոլ նոյն ինքն ազգականն, որ գայ
խնդրել յինէն զողորմութիւն, գեղեցիկ հնարք

աք

արդարև։ Ներեացիս ինձ տղայիմ զբեզ, վ՚ր զի միանգամայն ոչ ծանուցի զիս զոր ինչ էի, զոլով իմ յայս սահման թ շուտ առաքեե, վայելուչ վարկայ չտալ ծանօթս սպասաւորաց քոց։ Ա՛ղէ՛ զնարդ և իսե՛ կրկնեաց անդրէն դժպհեալ, ես ինչ ո՛չ կարեմ օգտել քեզ, զի՛ նչ ակնուհիս դուշիւնէն։ Ես ոչ կամիմ բեռն լինել քեզ՝ ասացի նմա. քաջալարժ եմ ես ի տուր և առաքեե, ունիմ ձեռագիր արգի, փորձ եմ յոյժ յոր միանգամ առ վաճառս վերթարերի, ցանկամ մտանել ի ծառայութիւն ուրուն վաճառականի, որ յուսամ եթե ընկալցի զիս։ Ա՛յլ արդ մեռանիմ ի սովուս, սակաւ ինչ ողորմուի՝ որով կարասից կեալ զաւուրս ինչ, զայս և եթե խնդրեմ ի քէն։ Ա՛րկ պիտոն զձեռն ի գրպան իւր, հանել անտի զդրամս ինչ, զայս տեսեալ միւսդի, Օ՛ն՝ նչ փոյթ է քեզ՝ ասե, հոգալ զցիցո՝ տազգեստիդ զայդպանէ աճին, տուր միոյն հարիւրաւորք եկեսցեն, և դուռն մեր պատրաստի միշտ ի տոյնգուռնակ թ շուտառաքելոց։ Ա՛սա դմա զի դարձցի ի ճնկաստան փան իւր, կամ գնասցե այլուր շահիլ զայդ

թուստ իւր: Պարթէ քեզ մակաբերէն տեղեալի քոյր իմ, թէ զիարդ անդրէգա-ձին զիս խիստ և անողորմ բանքս այսոքիկ: Այսու ամենայնիւ ժուժ եդի և լռեցի: Ապա նէ տեսանել յերջօր քումմ, որ քաջ ծանուցեալ էր զիս, նոհազ անգթուէ, քայց նա և զղջացեալ՝ի պատասխանէ անտի, որով թուէր թէ կամէր տալ ինձ զիմն ողորմութիւն, արդարև՝ ասէ, յանպատճառ իմն գթութիւն թողուի զիս յաղթահարիլ, ՚ի քանց զնոյն ասացի, զի չիք ինչ քեզ աստանօր, զոյս ասելով դարձոյց զերիկունս դժնեաքար, և սուրեալ զիս սկսանիլ անտի:

Բորբոքեի ես ՚ի սրտմտութիւն, քայց զանց առնել կամեցայ, ապասելով պարապոյ ըզկծեցուցանել զայր և զկին միանգամայն: Ցետ այսորիկ խոկայն ստուգեցի վէր քոյ՝ և ըզ մտանելն իմ ասա՝ խոստովանիմ քեզ, զի ցատուցին իմ ևս քան զնա ստակտցաւ:

Օխերգ Ցնար է՝ զի իշխան ոք պերճ և շքեղ բնակեալ՝ի հոյակապ պալատանս, թողուցու զքոյր մի ոչ եւս, հիւծիլ և մաշիլ՝ի ծոյնպիսի անդգ բնկերանի, իբրև՝ի բանտի: Ոչ արգեօք պատկառէ նա՝ի շքոյ իւում:

Եղբայրն իմ՝ պատասխանեաց սիդ-
նէի, կամեցաւ տալ զիս 'ի կնութիւն ումեմն
բարեկամի իւրոյ, որում խոստացեալ իսկ
էր. մայրն իմ հակառակեցաւ այսմ, և ես
օրինաւոր վարկայ հնազանդիլ նմա. այնու
հետև սկսաւ եղբայրն իմ նուազեցուցա-
նել զսէրն իւր, զոր ունէր առիս յառա-
ջագոյն: Օայրն՝ զոր խորհրդով մօր իմոյ
ընտրեցի ես զկնի, ոչ ախորժէր նա, և ոչ
և ս պատկանաւոր աստիճանին իւրոյ համա-
րեցաւ: Դժպհեալ վ՝ոկ և ս առաւել, այլ
ոչ երբէք կամեցաւ տեսանել զերեսս իմ:
Ցոյժ տարաբաղդ գտաւ այրն իմ, անար-
դար վճիռ իմն յափշտակեաց զոր միանգամ
ունէր, և զկնի սակաւուց զրաւեաց զաւ-
ուրս իւր: Սակայն մահ առն իմոյ իսկ ոչ
զօրեաց հաշտեցուցն՝ել ը՝ի ս զեղբայրն իմ,
զի ասէ, թէ ես արդիւնաւորեցայ զթըշ-
ուառութիւն իմ, ես խնդրեցի, ինձ պարտ
է տոկալ, և այսանակ յամառեալ 'ի խստա-
սրտութի՝ն, լքեալ է զիս իսպառ:

Ո՝վանարգութի՝ն ն՝ր, գոչեաց վառ-
նէր, ոչ զարմանամ և ս ընդ տմարդաբար
մերժելն ն՝ր զիս զազգական իւր, մինչ նա

ուրանայ այսքան անարժանաբար զքոյրն
իւր՝ քոյր պատուէլի ոպ դու ես։ Բայց
կրեսցէ նա զպատիժ պատուհասի խստա-
սրտութեան և անողորմութեան իւրոյ. կամիմ
զի ծանիցէ զամ զարժանաւորութիւն այնր, զոր
կորոյս վայրագութեամբ իւրով. կամիմ զի հա-
լեսցի և մաշեսցի նս խանձու և կատաղութեամբ։
Ի ժամէ աստի և անդր քոյ են ամ հարս-
տութիւք իմ, սակայն այսու դաշամբ՝ զի չունի
նմա անկանիլ երբէք և ոչ խերեւէշ մի։
Սիդնէի, ը որում թէ ևս չարաչար և ա-
նօրինաբար վարեալ էր եղբայրն, որ և այսու
ամիւ ոչ նոհազեցուցեալ էր զսէրն իւր առ
նա, վ ս առաքինութեան և քաղցրասրտութեան
իւրոյ, ջանաց դարձուցանել զծերունի հօ-
րաքեռորդին իւր յայսմ յառաջադրութեան,
բայց չեղև ՏՆար։ Նազի կամիմ ևս՝ ասէ,
զայլ ինչ առաւել. պատիժն ոչ զօրէ, եթէ
զամ զծանրութիւն այնր ոչ զգասցի միան-
գամայն անագորոյնն։ Արդ աւադիկ գնամ
ես պատրաստել քեզ զհոյակապ պալատ մի
որքան մարթ է գտանել, և որքան մերձ առ
նա եղիցի, այքան ուրախ եղէց. կահիւք և
պատուհակ հագոյն կարասեօք կամիմ զի զար

դարեսցի, յոգնախումբ կաճառք սպասա-
ւորաս կամիմ զի 'ի սպասու քո իցեն, 'ի սպա-
ճուճանս հանդերձից, 'ի զարդարանս պատ-
ուհակն ականց, 'ի փառաւոր կառս, և յայլ
ամ շքեղազարդուլս. ոչ ոք 'ի տիկնաց լոն-
դինոյ կամիմ զի հաւասարեսցի քեզ: Տեսցէ
եղեռնաւորն զփառսն յորս բարձրասցիս,
և զոր բաժանել ունէր ընդ քեզ, տեսցէ
դոռոզ և բարձրայօն կին նր զմեծավայել-
չութիւն և զշուքն, որով կարասցէ զքեզ
պճնել ցնցոտազդեստն այն արհամարհեալ
յիւրմէ: Կրճտեսցեն զատամունս իւրեանց
առ նախանձու, ծիծաղեցայց ես զնոքօք
ընդ տեսանելն զկատաղութիւն և զկեր 'ի
գլուխ լինելն նց: Կատարեաց վառներ ան-
թերի զոր ինչ միանգամ յառաջդրելն էր:
Ոչ յետ բազմաց ինչ աւուրց եգիտ հուպ
'ի տունն պարոն բիդուլփին զհոյակապ ինչ
ապարնս, և զարդարել կարի շքեղ և մեծճխ-
իմն կերպիւ, էած անդրէն զսիդնէի գրե-
թէ հանդիսիւ յաղթանակի: Ատանօր չէ
հնար ը գրով արկանել թէ զիարդ զամօթի
հարեալ ափ 'ի բերան եղև պրոն բիդուլփն,
և ևս առաւել փքացելն և խրոխտն միլեդի

կին

կին նորա, և թէ որքանիցս դարովեցին և ստգտին 'ի մէջ ինքեանց զխստասրտութիւն և զամբարտաւանութիւն իւրեանց, բայց կարի անագան:

Սիդնէի ուրեմն սիրեցեալ և մեծարեալ յամցն՝ զկնի անհնարին վշտաց և ձախորդութեաց կրելոց, արժանացաւ 'ի վախճանի վայելել զուրախ և զերջանիկ զկեանս, տալ 'ի հրահանգութիւն զդստերս իւր, որք էին կարի ախորժելի հոգք իւր, և վարձատրել ըստ արժանեաց զհաւատարիմն իւր զպատտի, որ զկնի մնալոյ առընթեր նը տակաւին զամս ինչ առաւել իբրև ընկեր, քան զաղախին, ճոխագոյն պաշտատականաւ ամուսնացաւ ըստ զեղապանծ և առաքինազարդ երիտասարդի միում, զոր ինքնին ընտրեաց, և որով երջանկացոյց զաւուրս իւր:

Պատմութիւն Իննէրրորդ ։

Ֆետերիգոս Լանուկկի ։

Բռնադատի երբեմն անմեղութիւնն կրել զանհնարին հալածանս, բայց 'ի վախճանի յամօթ առնելով և տուժելով զչարախօս և զապիրատս յաղթահարէ ։

Ահաւասիկ օրինակ մի ։

Մինչդեռ Պիզայ և փլորենտիայ երկու զանազան հասարակապետութիւն առնէին, և երկոքեան ևս յուզէին հանապազ 'ի ներքին քաղաքական շփոթմանց գեղիաց և գիբելինաց, պատահեցաւ 'ի փլորենտիայ՝ զի անտոնիոս բանդինել՝ որ ջատագովէր ըզկողմն գեղիաց, յարելով յատելութիւն պառակտութեան զայլ առանձին հեռ և նախանձ, կալաւ զաննուէր թշնամութիւն ընդ դէմ ֆետերիգոսի լանուկկի, որ էր 'ի կողմն գիբելինաց ։ Հանդիպեալ նմա յաւուր միում արտաքոյ քաղաքին, որ ճեմէրն առանձին

զա

զափամբ գետոյն արնոսի, սկսաւ 'ի հեռաս
տանէ գրգռել զնա երգիծական և թշնա-
մական բանիւք, և հանեալ զկնի զսուսերն՝
լի մախանօք խիզախեաց 'ի վ՚ր նորա: Լա-
նուկկի հարկաւորեալ զանձն պաշտպանել,
արձանացաւ անդրէն ուր էրն, և ընդ դէմ
եկաց թշնամւոյն: Յետ երկար մենամար-
տութ՚ն՝ իբրև անտոնիոս ը՚ն յետս նահան-
ջիլն իւր՝ յերկիր գլորեցաւ, եհաս լանուկկի
և եդ զսուրն 'ի վ՚ր պարանոցի ն՚ր, սպառ-
նացեալ նմա մահ եթէ շարժեսցի: Արդէն
տեսանես դու՝ ասէ. զի կեանք քոյ 'ի ձեռս
իմ է, այսու ա՚միւ մեծաւ յօժարութ՚ն
պարդևեմ քեզ, բայց դաշամբ 'ի բաց թող-
լոյ զա՚մ այսուհետև զանձնաւոր հակառա-
կութ՚ն և զատելութ՚ն, որ է 'ի մէջ մեր:
Անտոնիոս բանդինել գտանելով յայսմ վեր-
ջին հարկաւորութ՚ն, խոստացաւ նմա զա՚մ.
բայց այն ինչ մեծահոգի հակառակորդն
յետս եկաց 'ի նմանէ, յարուցեալ յերկրէ
մոլեգնաբար, ձգեաց զսուրն 'ի վ՚ր ն՚ր թա-
փանցել զնա: Լանուկկի հազիւ հազ 'ի դերև
հանել կարաց զսրաձգութ՚ն նորա, ապա
վառ՚ել և բորբոք՚ել ցասմամբ, ո՛վ վատ և

նեն

նենգաւոր դու՝ ասէ. ուրեմն զիարդ և իցէ
զմահն խնդրես՝ շնորհեցից քեզ արդ. սա-
տակեա՝ և յասելն զայս վարսեաց զսուրն 'ի
կուրծս նր, և տապաստ յերկիր կործանեց:

Ապահովացեալ քեդերիկոս 'ի պիզայ
առ բարեկամ ոմն, գրեաց համանգամայն
'ի փլորենտիայ զոր միանգամ կարևոր էր
առ անբասիր կացուցանելոյ զանձն իւր:
Բայց վ՛ս դժբաղդուե՛ իւրոյ նենգաւորն
բանդինել դեռ ևս կենդանի էր: Զի պա-
տահեալ նմա շինականաց ոմանց 'ի ժամու
ը՛ անցանելն ը՛ այն, տարել էին 'ի փլորեն-
տիայ, և թէ ևս կարեվէր խոցել էր, սա-
կայն վէրքն չէր մահաբեր: Յաւելեալ ա-
նօրինին 'ի խեթն վաղեմի զարտմտութի՛ և
զկատաղութի՛ վ՛ս յաղթահարելոյն անտի,
նիւթեաց զանհնարին բարուրանս ը՛ դէմ
նր առ քինախնդրութե՛: Պակասութի՛ն
վկայից ևս առաւել զօրացոյց զնա: Դա-
ւաճանութբ յարեաւ՝ ասէ, 'ի վ՛ր իմ, և
նենգութբ եհար զիս: Զա՛մ զգեղիեանս
յարոյց ամբոխեց՝ գումարեց ը՛ դէմ լանու-
կկեայ, և ողորմելին թէ ևս անմեղ և քա-
ւել, դատեցաւ պարտական մահու, և ինչք
նր

նր՝ յարքունիս գրաւեցան անիրաւութիւն:

Յայսմ դառնութեան աղէտից մի միայն մխիթարութիւն սրտին ֆեդերիկոսի էր բարեկամն իւր պէլֆիօր, որ զկնի 'ի գործ դընելոյ զամ զՀնար և զՀան իւր 'ի ջատագովութիւն նր՝, մշտնջենական ապաւէն արար նմա զտուն իւր 'ի պիզայ քաղաք անդր: Բայց սոյն իսկ տունս այս ապաւինի վոխարկել ունէր ոչ յետ բազմաց 'ի տուն սգոյ և արեան վ՚ն նր՝: Օթևանն՝ յորում ննջէր նա, բաժանեալ էր 'ի սենեկէ մեծահոգի բարեկամին նր՝ պէլֆիօրի՝ յայլ իմն օթևանէ, որ էր ԸՆ մէջ երկոցունց, և հաղորդէր զմուտ երկուց սենեկաց ևս: 'Ի գիշերի միում մինչ ննջէրն՝ զարթնու յեղակարծօրէն 'ի դղրդմանէ յիմեքէ, զոր համարի լսել 'ի միջին յօթևանէ անտի: Հանէ արտաքս զգլուխն 'ի ծածկարանէ անկողնոյն, և մտադիւր ունկն դնէ, բայց զայլ ինչ ևս ոչ լսէ: Վարկանելով առաչօք ինչ լեալ այն, դարձել անդրէն ընկողմանի, բայց յետ սակաւ բոպէից լսէ վերստին զաղօտաձայն ողբումն ինչ, որ թոճի նմա գալ 'ի սենեկէ բարեկամին իւրոյ: Ընդոսանու համանգա

գամայն յանկողնոյ, և մտադրութիւն ունկն
եդեալ, լսէ վերստին զողբումն առաւել
մեղմաբար: Խռովեալ յայնժամ յոգի իւր,
փութայ 'ի սենեակ բարեկամին, և ձայնէ
առ նա բազմիցս, բայց պատասխանի ինչ
ոչ լսէ: Մերձի յանկողինն՝ առխթէ զնա,
այլ պէլֆիօր ոչ զարթնու: Ամբոխեալ 'ի բազ
մադիմի զարհուրանաց՝ դառնայ անդրէն 'ի
սենեակ իւր, լուցանէ իսկոյն զճրագ, զոր
առեալ գնայ վերստին 'ի սենեակն բարե-
կամին: Ո՞վ զարհուրելեաց տեսարանին.
գտանէ զբարեկամն սրախողխող եղեալ, և
ընկղմեալ յորդութեան արեան իւրոյ՝ զյե-
տին տուրևառութիւն շնչոյն վճարել:
Ընդ տեսանելն զայս զաղաղակ բառնայ,
անկանի յերկիր ճրագն 'ի ձեռաց նր, ընկե
նու զինքն 'ի վր պէլֆիօրի, և թալկանայ:

Մինչ այս մինչ այն՝ զարթնուն ըս-
պասաւորք նր և փութան անդրէն, մտա-
նեն 'ի սենեակն, և տեսանեն զզարհուրելի
տեսիլն. զտէրն սպանեալ, լանուկկի թա-
թաւեալ արեամբ և անկեալ 'ի վր նորա
գունատեալ և թալկացեալ, ճրագն շիջեալ
առ ոտս նր, որոյ դեռևս ծխէր պատրոյկն:

Առ

Առ սոսկալի տեսլեանն առ հասարակ ճիչ բարձել աղաղակեն. լանուկկի զգաստանայ, և յարուցեալ մոլեգնաբար՝ ո՞ւր է գոչէ ա-հագին ձայնիւ, ո՞ւր է եղեռնաւորն, ո՞ւր է նենգաւոր արիւնահեղն, զի զսոյն զայս սուսեր կամիմ վարսել 'ի սիրտ նր: Աւաղ բարեկամ: եղո՞ւկ պէլֆիօր, ոպ՞ի ձայնար-կուբ զքեզ ողբացից:.... Եւ լուծեալ 'ի դառն արտասուս դարձել անդրէն անկանի 'ի վր նորա: Շոշարեալ՝ ապշեալ՝ և զար հուրել մնան ամքն, և ոչ ոք յայնցանէ խօ-սիլ, կամ խորհիլ ինչ զօրէ:

'Ի հետևեալ առաւօտուն գուժկան աղետալի պատահմանն հրատարակեցաւ իս-կոյն ընդ քաղաքն ողջոյն. կալեալ եղեն համանգամայն որք միանգամ էին 'ի տան պէլֆիօրի սպանելոյն, ը նոսին և ամենա-թշոշառն լանուկկի: Ո՞վ կարէ պատմել՝ թէ որքան դառնագոյն ցաւ եղև նմա՝ տե-սանել զինքն 'ի սակի այնց, զորոց կասկա-ծելի էր սոսկալի ոճիրն այն: Բայց սակայն առ գժբաղդութեն ամ նշանակք եղեռ-նութեն այնորիկ 'ի նմա երևէին. տեղին՝ ուր գտաւ, արիւնն՝ որով թաթաւել էր,

գու-

գունատութիւն և այլայլութիւն դիմաց, ճրագն
նորոգ շիջել՝ զոր առ ոտս ունէր, համբաւն
չար՝ նենգութեան արարելոյ յառաջագոյն
'ի փլորենտիայ. այս ամ էին տարացոյցք,
որք հաստատէին գոլ նա յանցաւոր: Իմա-
ցեալ նր զկասկածն, զոր ունէին դատա-
ւորք զինքենէ, հուր անհնարին վառեցաւ
'ի սրտի նր: Ճն՝ ասէ, ես սպանանել զմի
միայն բարեկամն, զոր ունէի յաշխարհի,
որում իսկ պարտէի զայս տառապեալ մնա-
ցորդ կենացս, զոր ատեամ արդէն. զմայն,
զոր առաւել քան զիս սիրէի, և որոյ վս
զամ զարիւն իմ մինչև ցյետին շիթն հե-
ղուլ պատրաստական էի. ես բարբարոսա-
բար սպանանել զնա. ես ինքնս ձեռօք իմովք
գազանաբար սրախողխող առնել զնա. և
զիարդ՝ 'ի դիշերի՝ 'ի քուն թանձրութ, 'ի
ներքոյ պաշտպանութ՝ հիւրընկալութ
և բարեկամութ: Հնար է ուրեմն զսոյն-
գունակ վայրագութ և վատութ կասկածել
զինէն. յայս սահման խորագոյն նոհաստութ
կորացայ ես ուրեմն: Ած արդար՝ ած ահա-
ւոր, դու ուրեմն չես տակաւին բաւական
փորձել զիս: Զայս ասացել եմուտ 'ի խորս
թախ

Թախծութեան ։

Այլայս ամ ոչ փարատէր զկասկա-
ծանս, և ոչ ունայնացուցանէր զնշանակսն
որք համարէին յոյժ յայտնապէս ը դէմ
նը բարբառել։ Այսու ամիւ 'ի խորհուրդս
դատաւորաց գտաւ ոք, որ ստիպեալ 'ի գո-
րովոյ, և 'ի սերտուէ բանից նը, համարձա-
կեցաւ ջատագովել զնա. բայց ըստ մեծի
մասին կեղծաւորութեան և խղճի գրեցին
զողբս և զհեծեծանս նը. կարի քաջայայտ
են՝ ասեն՝ ապացուցութիք յանցուածոց
նը, եղեռնութիւն գործեալ 'ի փլորենտիայ
ևս առաւել զսոյն հաստատէ. անկ և ար-
ժան է ապաքէն 'ի գործ դնել զխստութիւն
օրինաց 'ի նշաւակ աշխարհի, զի և ժողո-
վուրդք սմին սպասեն, ուստի չէ օրէն դան
դաղել։ Ուրեմն չուառականն լանուկկի
գրեթէ յատենէ ողջոյն 'ի մահ դատապար-
տեցաւ ։

Մինչդեռ 'ի խորս բանտին յերկիր
կորացեալ 'ի ծանրաբեռնութէ շղթայից
լայր դառնապէս և աւազէր ասելով ան-
ձամբ անձին. Ես ուրեմն ամբաստանեալ
զսպանութէ նորուն. Ես համարէլ դաւա-
ճանն

ճանն այն, և դու ա՞ծ մրդար ընդունիս զայդ. եկին բօթաբերք զսոսկալի լուրն տալ նմա: Իբրև ընթերցեալ եղև առաջի նր՞ զմահուն վճիռ, յիմարեցաւ՝ մտաթափեցաւ և անշունչ եղև իբրև զմեռեալ. ըզգաստացեալ յետ սակաւուց, դարձեալ 'ի նոյն անկաւ անշնչութիւն: 'Ի սոյնպիսի անհնարին աղէտս ցաւոց եհան զգիշերն 'ի գլուխ: Լոյին և աւազէին շրջակայք, և 'ի զուր ջանային մխիթարել զնա: Չէր դառնութիւն յիշատակի մահուան, որ զարհուրեցուցանէր զնա, զի զկնի կորստեան բարեկամին, վախճան չարեաց իւրոց զմահն գրէր. մի միայն մտածութիւն սոսկալի դատել լինելոյ նոյն ինքն գոլ հեղինակ սպանութեն այնորիկ, այս և եթ սաստկապէս տոչորէր զսիրտ նորա:

Սակայն յետ ա՞մի 'ի մխիթարութիւն լքեալ և բեկել բնութեն՝ բարեպաշտութիւն կալաւ զտեղի: Իբրև խուն ինչ հանդարտեցաւ ոգի նորա 'ի զարհուրելի ծփանաց անտի, մտադուր ի՞ն յառեաց զաչս 'ի խաչելութիւն տն մերոյ, զոր եդին առաջի նր՞: Հարուստ մի անշարժ եկաց 'ի խորհրդա-

ծու

ծութեան օրոյ նշանին, և մինչ ընկղմեալն էր
'ի խորս մտախորհութեան, թոռնեցաւ նմա՝ թէ
քաղցր և սիրալրական ձայնիւ ասէր փըր-
կիչն ցհոգի նր: Առաւելանմեղ և արդար
էի ես քան զքեզ, սակայն տես թէ յոր սահ-
ման հասուցին զիս: Ազդեալ յածային ձայ-
նէ աստի, յառնէ յանկարծակի, ը գրկէ
զիրկագործ նշանն սր, և սեղմեալ զայն
կաթոգին 'ի վր կրծոց, ած իմ՝ գոչէ, ած
իմ յաղթեցեր. ներեա՛, և թող ինձ զյի-
մարական շարժմունս իմ, ոչ խորշիմ ես
այսուհետև 'ի մահուանէ և 'ի վատահամ-
բաւութեան: Ոչ նմանեցայ քեզ 'ի կենդա-
նութեան իմում, ցնծութիւն եղիցի ինձ կարօղ
լինել գոնէ հետևիլ քեզ 'ի մահու: Յոյժ
գերարժան բարեկամ, և յոյժ ապերջանիկ,
հաւատարիմն քոյ լանուկկի առ քեզ դայ:
Բաղդն անիրաւ ոչ կամեցաւ, զի հասանի-
ցեմ 'ի ժամու թափել զքեզ 'ի ձեռաց ա-
նողորմ սպանչին քո, այլ արդ յօժարիմ գո-
նեայ գալ և ը գրկել զքեզ: Ա՛ղէ՝ փու-
թացուցէք փութացուցէք ինձ զմաչն, զոր
անձկամ յաւէտ: Յասելն զայս լուծաւ
յարտասուս, և միանգամայն ողբացոյց ըզ-

զշրջակայս ամ։ Ո՛չ գտաւ ոք յայնժամ, որ յերկբայս լինէր զանմեղութեան նր, ամ ոք զիրկութիւն նր խնդրէր, ամ ոք երաշխաւոր լինել կամէր վ՞ն նր. յամ կողմանց աճէին շշուկք և քրթմնջունք՝ ասելով, անկ և կարևոր է յապաղեցուցանել զկարի տագնապտիոյթ վճիռն. նորագոյն տեղեկութեան՝ և նորոդ քննութեան պէտքեն, երկարութիւն ժամանակին յայտ արասցէ զյանցաւորն, մարթէ զի լանուկկի չքմեղ հանդիսասցի. վերջապէս յապաղման, և ևս զգուշագոյն հետազօտութեան կարօտի բանս այս։

Բազումք արդէն հաստատեալ էին 'ի միտս իւրեանց խմբովին բողոք բառնալ առ դատաւորսն, և ամենեքեան առ հասարակ գուն գործէին վ՞ն ապրեցուցանելոյ զնա։ Ինմին պահու՝ մինչ այսոքիկ լինէին, եկն ե հաս փութանակի սուրհանդակ մի 'ի շտապ տագնապի առաքեալ 'ի փլորենտիոյ 'ի հաստատել զկարծիս հասարակութեան զանմեղութեան լանուկկիայ, և ելից զպիզայ քաղաքն ողջոյն ցնծութեամբ և ուրախութեամբ։

Սպանօղն պէլֆիօրի լեալ էր սրիկայ ոմն առաքեալ 'ի չարագործէն բանդիներլեայ

որախողխող առնել զլանուկկի: Ոչ շատա-
ցեալ անորինին՝ զծանր ծանր զրպարտուխ-
կուտելով 'ի վ[ր]ն[ր]՝ մերկացուցանել յա[ա]մ-
ընչից, և 'ի մշանջենաւոր տարագրութիւն
վտարել զնա. այլ որ սոսկալին է՝ կամեցաւ
յատեանցս իսկ պակասեցուցանել: Զմե-
ծամեծս խոստացեալ էր արիւնարբուի ու-
մեմն եթէ կատարէր նա զդիւական զկամս
իւր: Գայ սիկարեանն 'ի պիզայ, լոտեսէ
զել և զմուտ տանն պէլքիօրի՝ ուր էրն լա-
նուկկի, գաղտագողի մտանէ անդրէն և
թագչի յանկեան իմիք մինչև ցկէս գիշե-
րոյն, և մինչ ամենեքեան նիրհէին 'ի քուն
թանձրութեան, 'ի վեր ելանէ զզարհուրելին
վճարել զգործ. Բայց փոխանակ սպանա-
նելոյ զլանուկկի, 'ի շիոթման այնր քըստ-
մնելի պահուն և յաղջամղջի գիշերին, մո-
լորել 'ի մտանելոյ յօթաբ[ն]ն լանուկկեայ՝
մտանէ 'ի սենեակն պէլքիօրի, և սպանա-
նէ զպէլքիօր փոխանակ լանուկկեայ:
Վճարեալ զնախճիրն՝ երագոտն զփախուստ
առնու 'ի պիզայ քաղաքէ անտի, և ընդ
մերձենալն 'ի փլորենտիայ, յանպատրաս-
տից պատահի այլոյ ումեմն զեղծագործի,

զոր

զոր անօրէնն բանդինելլի առաքեալ էր սա
տակել զնա, զի մի՛ գուցէ 'ի վեր ելանիցէ
բանն՝ և յայտնեսցի դաւաճանութիւն իւրով
լեալ սպանութիւն լանուկկեայ: Բայց սոյն
այս նորոգ եղեռնութիւն դժոխախեռ և
գազանաբարոյին բանդինելլեայ՝ եղև պատ
ճառ կորստեան իւրոյ, և փրկութեան 'ի տա
րապարտուց հալածեալ թշնամւոյն իւրոյ
լանուկկեայ: Սրիկայն սպանօղն պէլֆիօրի
'ի մահ վիրաւորել, 'ի յետին տուրևառութեան
շնչոյն՝ 'ի վեր եհան զբանն, և խոստովան
եղև՝ թէ սպանութիւն այն որ 'ի պիզայ՝
արարեալ էր հրամանաւն բանդինելլեայ.
սմին իրի առաքել էր համանգամայն սուր-
հանդակն այն 'ի պիզայ՝ տալ ծանօթութիւն
զանցիցն անցելոց:

Կարի մեծ եղև ցնծութիւն համօրէն
ժողովրդեան առ փրկութեան լանուկկեայ.
բայց փոքր միւս և՝ և ուրախարար լուրն
սուրհանդակին փոխանակ ապրեցուցանելոյ
զնա, 'ի մահ փութացուցանէր: Օի ընդ
լսելն յեղակարծօրէն զանմեղ հանդիսա-
նալն իւր, յանհնարին ուրախութեան անտի
մտաթափել անկաւ յերկիր իբրև զմեռել:

Սակայն դեղօրէից նպաստիւք տակաւ տա-
կաւ զգաստացաւ, և պատոհով մեծաւ հա-
նեալ 'ի բանտէ եդաւ յազատութ՚ե։ Իսկ
անօրէնն բանդիներլի ո՛չ միայն խոստովան
եղև զսպանութ՚իսն զորս հրամայեալ էր
առնել, այլ և զբարրանս, որովք յառա-
ջագոյն տառապեցուցեալն էր զանմեղ հա-
կառակորդն իւր, և ը՚ն արժանեացն կրեաց
զպատիժ պատուհասի ա՚մ եղեռնագոր-
ծուե՚ց իւրոց։ Ընդ հակառակն՝ լանուկկի
մեծապատիւ հրովարտակաւ յետս կոչեցաւ
անդրէն 'ի պիզայ, և գրե՚թէ հանդիսիւ
յաղթանակի ընկալե՚լ եղև յամենեցունց
անտի, և կարգեցաւ համանգամայն վերս-
տին 'ի վ՚ր ստացուածոց իւրոց, յորս յա-
ւելաւ իսկ մասն ինչ 'ի գոյից անտի բան-
դիներլեայ։ Բայց ո՛չ երբէք կարաց միսի-
թարիլ վ՚ս մահուան բարեկամին իւրոյ պէլ
ֆիօրի, որոյ թէևս անմեղ, բայց յոյժ տա-
րաբաղդ պատճառ էր գտեալ։

Պատմութիւն Տասներրորդ :

Փիլիպպոս և Դոմինիկոս :

Ծնեալ սոցա 'ի մի և 'ի նոյն գեղջ մերձ սալերնոս քաղաք, կեցեալ միշտ և մեծացեալ 'ի միասին, անդստին 'ի մանկութէ իւրեանց անձկագոյն և սերտ սիրով զմիմեանս սիրէին : Այնքան մեծ էր եռանդն սիրոյ նց, մինչ զի մինն ոչ կարէր կալ առանց միւսոյն, հոգունակութիւն մեծաւ 'ի խնդիր լինէին զմիմեանց, հասարակք էին պարապմունք և զբօսանք նոցա, համակամ և համախորհուրդք էին երկոքեն և : Մնացեալ փիլիպպոսի որբ 'ի մետասան ամեայ հասակի, յանձն եղեալ էր 'ի հօրէ իւրմէ հօրն դոմինիկոսի, որ իբրև դաստի արակ ընկալեալ էր զնա 'ի տուն իւր և սընուցել ոպ զորդի : Կեցին և աճեցան երկոքին սոքա նովին սիրով և եռանդիւ առ միմեանս մինչև ցհասակն ամաց քսանից, յորում ժամանակի անակնկալ բարեբաղդութի

ինչ

ինչ փիլիպպոսի հաս 'ի վր՞ զատուցանել
զերկոսին սիրելիսն 'ի միմեանց:

Իր սորա հօրեղբայր մի, որ ելեալ 'ի
հասակի երիտասարդուե՞ 'ի տանէ և յերկրէ
իւրմէ, զկնի շրջելոյ ը՞ զանազան տեղիս,
կալ՞ել էր իւր վայր բնակութե՞ 'ի կատիկէ.
ուրանօր մտեալ 'ի ծառայուի՞ ուրումն վա-
ճառականի՝ հանճարեղուբ՞ իւրով այնքան
մտերմացե՞ լէր նմա, մինչև զմիամօր դուստր
նր՞ առնուլ 'ի կնութի՞: Օրիորդս այս՝ զկնի
մահուան ծերագոյն հօր իւրոյ, ոչ եկեաց
ը՞ երկար, և եթող զկնի իւր զորդի մի, որ
և իսկ ոչ յետ բազմաց մահու գրաւեցաւ:
Ուստի հօր եղբայրն փիլիպպոսի գտաւ այ
սու տէր մեծամեծ հարստութե՞ց, և փո-
խելով նր՞ իսկ յաստեացս, ժառանգութի՞ն
ողջոյն փիլիպպոսի վիճակեցաւ, գոլով նորա
մի միայն մերձաւորն վախճանելոյն:

Իբրև եհաս լուրս այս 'ի սալերնօ,
ելից հաւասար ուրախուբ՞ զերկոսին բարե
կամսն. և պարտաւորե՞լ փիլիպպոսի գնալ
'ի կատիկէ. տրտմութի՞ մեծ եղև նմա վր՞
բաժանելոյն իւրոյ 'ի դոմինիկոսէ: Դմին
իրի թախանձանօք աղաչեաց զնա չմոռանալ
զինքն

զինքն, գրել առ ինքն ստէպ՝ ստէպ զսիրոյ
թուղթ, որով ը̄ն իմիք 'ի հեռաստանէ իսկ
քաղաքավարել մարթասցի ընդ նմա. և 'ի
կողմանէ իւրմէ խոստացաւ չթողուլ ու-
նայն 'ի թղթոց իւրոց և ոչ զսուրհանդակ
մի, և թէ անջնջելի պահելոց էր միշտ ըզ
քաղ ցրագոյն և զփարելին նորուն զյիշա-
տակ, և վճարեալ զգործս, և ստացեալ ըզ
ժառանգութիւնն, փութալ ունէր դարձ
առնել անդրէն 'ի սալերնօ, առ 'ի բաժա-
նել ը̄ն նմա զինչս իւր։ Ապաքէն պահեաց նա
ժամանակ ինչ զխոստմունս իւր. թուղթքն
զորս գրէր առ դոմինիկոս, լի էին սիրա-
լրական և պարտաւորիչ բանիւք, ուրա-
խութ ը̄ն ուրախ լինէր՝ յորժամ զպատաս-
խանիս այնց ընկալնոյր, և զառողջութ ե̄ն
դոմինիկոսի լսէր զլուրն ցանկալի։ Եթող
իսկ՝ ը̄ն հասանելն 'ի կադիկէ, 'ի շնորհս ն ը̄ն
զփոքրիկ ժառանգութ ի̄ն իւր, զոր ունէր
'ի սալերնօ, հաստատեալ 'ի միտս զմեծա-
մեծս պարգևել նմա զկնի. բայց եռանդս
այս և փոյթ՝ ոչ գիտաց տևել ընդ երկար։

Յառաջ քան զտնօրինելն զա̄մ զգործս
իւր, հաւաքել զգլուխս դրամոց հօրեղբօր
իւ-

իւրոյ զցրուՀեալս 'ի զանազան տեղիս, և
լինելոյ տէր և ստացիչ համայն ժառան-
գութԵն, պարտաւորեցաւ դեգերիլ անդ-
րէն 'ի կադիկէ՝ առաւելքան զամս երիս:
Անդստին 'ի լրմանէ առաջնոյ ամին՝ նախնի
ջերմութիւն այն սիրոյ նր՞ հաւեաց ցրտանալ:
Յամին երկրորդի ոչ և ս գրեաց նմա, բայց
եթէ ուր ուրեմն, և այն իսկ սառնաբար.
յերրորդում ամին այլ և ս ոչ պատասխա-
նեաց նմա, և այսանակ ա՞մ երթևեկու-
թիՀք թղթոց բարձան 'ի միջոյ երկոցունց
և ս: Մեծագոյն փարթամութիՀքն՝ զորս
ստացաւ, ծնան նմա խորհուրդս շքեղութԵ
և մեծափառութԵ. և բարեկամութիւնն
դոմինիկոսի ոչ այնուհետև թուՀեցաւ գոլ
վայելուչ վիճակին իւրոյ: Տղայական մը-
տերմութիՀ ինչ՝ ասէր, տևէ՝ ցորքան ժա-
մանակս տևէ տղայութիՀն, և միանգամայն
հանգամանք յորոց յառաջ գայ մտերմութիՀն
այն. տղայութիւնն էանց, փոփոխեցան
հանգամանք, արդ դադարիլ պարտ է:

Յառաջնում նուՀագի անդ՝ իբրև դո-
մինիկոս ոչ ընկալաւ զպատասխանի, կո-
րուսեալ զթուղթն վարկանելով, երկրոր-
դեաց

դեաց, և այն ևս 'ի դերև ելեալ, սկսաւ
քաղցրաբար տրտնջել առ փիլիպպոս ըզ
լռութէ նորա։

Այսու ևս իբրև ինչ ոչ օգտեցաւ, բարե-
կամական համարձակութիւն՝ բայց շնորհալի
իմն եղանակաւ, յանդիմանեաց զնա՝ վ՚ս
նուազեցուցանելոյ ն՚ր զսէրն իւր։ Փիլիպ
պոս մեծացեալ արդէն և փքացեալ յոյժ՝
ամբարհաւաճութիւն և գոռոզութիւն սնա-
փառութեան, զչարեցաւ սաստկապէս։

Զյանդգնութէ ուրեմն՝ ասէ ցասուցել,
և զյանդիմանութէ բուռն հարկանէ եղ-
կելին այն. վայելէ նմա՝ արդարև՝ այսքան
համարձակութիւն. ունի զիրաւունս տրտն-
ջելոյ զսիրոյս նուազութէ, վասն այսորիկ
զի թողի նմա յիմարաբար առաւել քան
զոր կարէր ակնունել 'ի հօրէ իւրմէ։

Շնորհակալ եղիցի զբաղդէ, զի դոյնպիսի
չնչին առարկայք այսուհետև չեն արժանի
զմտաւածութեաց իմոց, ապա թէ ոչ՝ քաջ
գիտէի նուաճել զյանդգնութիւն ն՚ր։ Յետ
այնորիկ յիշատակն դոմինիկոսի իսպառ ջըն
ջեցաւ 'ի մտաց ն՚ր. և զնորոգ թուղթսն
ընկալեալս անտի առանց ընթեռնլոյ հրոյ

ճա

ճարակ առնէր. զա՞մ ուրոճական, և զա՞մ
գուն իսկ իդէայ վերաբերեալ առ դոմի-
նիկոս և առ մտերմութիւնն՝ որ ընդ նմա,
վանէր՝ հերքէր՝ և տարամերժէր իսկոյն
յոգւոյ իւրմէ՝ իբրև զանարգութիւն և ըզ
նախատինս մեծափառութեան իւրոյ:

Կատարեալ զգործս, և ժողովեալ ըզ
հարստութիւն իւր, մեծաշուք հանդիսիճ
եկն 'ի նէապօլիս: Աստանօր սնափառութեան
նր՞ արժան և վայել էր հռչակաւոր անուն
ինչ. սմին իրի գանձս յոլովս վատնեաց առ
'ի գնել զայն, և ահա փիլիպպոս՝ Սեպուհ
կալանդրոնի անոճանեալ: Ընդ լսելն դո-
մինիկոսի զգալն նր՞ 'ի նէապօլիս, ոչ կասկա
ծելով զնմանէ սոյնգունակ յեղափոխութի՞
սրտի, առգրելով այլոյ իմիք պատճառի
զընդ երկար լռութիւն նր՞, և անձկալով և ս
ցուցանել նմա զանյողդողդ և զհաստա-
տուն զսէրն իւր առ նա, և միանգամայն
զերախտագիտութի՞ իւր, փութացաւ գնաց
'ի նէապօլիս յայցելութիւն նորա: Սեպուհն
կալանդրոնի ոչ հաճեցաւ ճանաչել զնա:
Բազմիցս՝ յանցանել գնալ սորա ընդ բազ-
մամբոխ փողոցս նէապօլսոյ՝ բազմեալ գո-

ռո

ռոզաբար 'ի մեծաշուք կառս ձգեալ 'ի պա
լարակապ երիվարաց, դէպ եղև տեսանել
'ի խոնարհ 'ի մէջ հետիոտ բազմուն զդո-
մինիկոս և ճանաչել զնա, բայց միշտ դըժ-
նէաբար զաչս յայլ կոյս դարձուցանէր 'ի
նմանէ՝ իբրու 'ի նողկալի իրէ յիմեքէ, որ
ժխորէր զստամոքսն իւր:

Առատացեալ ուրեմն 'ի միտս և 'ի
գանձս իւր, սկսաւ յաջ և յահեակ շռայ-
լել զայնս. զի առանց աշխատանաց ստացել
էր, վ՞ս այսորիկ չունէր զփոյթ 'ի ցրուելն:
Պալատն իւր պճնեալ զարդարեցաւ պատ-
ուականագիւտ հանդերձանօք, և շնորհե-
ցաւ մուտ անդրէն ա՞մ հացկատակ մարդա-
հաճոյից, որք ոչ պակաս գտան 'ի խռնելոյ
համանգամայն զնովաւ: Թիւ սպասա-
ւորացն այնքան մեծ եղև, որ հազիւ հազ
պատկանէր վեհագոյն իշխանի. առատօրէն
գտանէին զվարձս, և միանգամայն ունէին
զդիւրութի՞ յա՞մի համարձակաբար իւրա-
ցուցանելոյ զոր միանգամ 'ի ձեռս անկանէր
նոցա: Առաջին և կարի թանկագին նորա-
ձևուի՞ք առ ժամայն 'ի հանդերձս՝ 'ի կառս՝
և յայլ ա՞մ ազգ կազմած զարդուց նր՞ հան-

դի

դիսանային, և քանզի կարի խոտան՝ յոռի
և չնչին համարէր զա՞մ, զոր միանդամ իտա
լիայ 'ի պէտս զարդուց խենեշութ՞եց ըն-
ծայեցուցանէր, ծախու մեծաւ տայր ա-
ծել 'ի լիոնէ՝ 'ի փարիզոյ՝ 'ի լոնտինոնէ՝ 'ի
յամբուրգայ՝ 'ի յամսդելոտամէ՝ 'ի բրու-
սելլայ, և մինչև 'ի կոպէնհագայ և 'ի պետ
րըսպուրգայ զա՞մ զոր ախորժէր։ Յաճախ
էին խնջոյք, և սեղանն մեծածախ համա-
դամօք ազնիւ խորտկաց, քան զոր գաղ-
ղիացի խոհարար գիտէ պատրաստել։
Ստէպ էին հանդէսք թատերց և կաքաւ-
մանց, և ազնուՀուՅին զովացուցիչ ըմպելե՞ց
հաւասարէր յորդառատութ՞ե՞ն՝ց։ Պար-
տէզք իւր դադարք էին ա՞մ պորտաբոյծ
պարապորդաց՝ որք գնային և գային, և
դեգերէին անդրէն անվեհեր զիարդ և որ-
քան կամէին։ Դիւրագոյն է յոյժ մակա-
բերել թէ այսու եղանակաւ որքան աճել
և բազմանալ ունէին կաճառք սպասաւոր՞ց
և մարդահաճոյից։ Ընուն սեպուհոյն կա-
լանդրոնի արձագանգս Հնչէր յա՞մ ուրեք.
նա միայն զարդարե՞լ էր անհամեմատ հան-
ճարեղութ՞բ, նա միայն գիտէր զեղանակն

ը̄ արժանեաց զկեանս վարելոյ։ Նա միայն
էր օրինակն՝ որոյ զնմանութիւն ա̄մ ազնուա
կան յանձին իւրում բերել ունէր։ Սե-
պուհն անմիտ ուրախ լինէր և հրճուէր, և
ըմպէր ախորժանօք յորդառատ յաղբերէ
սնոտի և պատիր գովաբանութեաց և փա-
ղաքշանաց, և ուռուցեալ հողմով ամբար-
տաւանութեան՝ այլ և ս ոչ պարունակէր
յանձն իւր։

Բայց զուարճալին խրախութիւն ոչ տև-
եաց ընդ երկար։ Անհնարին և անվայել
ծախք՝ զորս սնոտի փառաւորութիւնս այ-
սոքիկ սպառէին, և այլք՝ զորս կողոպտէին
'ի նմանէ անձինք եղեռնաւորք, որոց հա-
ւատայր զանձն իւր, և կորուստք անթիւք՝
զորս արար 'ի խաղս, 'ի սուղ ժամանակի
յոչինչն ապաստան արարին զնա։ Ծան-
րաբեռնեալ պարտեօք յա̄մ կողմանց, պա-
շարեալ գտաւ համանգամայն յոգնախումբ
բազմութեան պարտատեարց, որք 'ի միում
վայրկենի զտունս զաղխամաղխս՝ և զոր մի-
անգամ ունէր, զա̄մ 'ի բաց կորզեցին ան-
տի։ Ա՛ռ այս աղէտ մրրկածուփ շփոթուեա՝
մարդելոյզք և հացկատակք և նոցին նմանք,

որք

որք յառաջագոյն այնքան փոյթեռանդն
պարառնէին զնովաւ, իսկոյն անհետ և ա-
ներևոյթ եղեն ամենեքեան: Առանձին
լքել և տնանկ՝ տակաւին միսիթար անձին
լինէր, յուսալով նպաստ ինչ և խնամ գը-
տանել 'ի բազմութենէ անտի բարեկամաց
շահելոց յաւուրս բարեբաստութեան իւրոյ:
Ունայն և պատիր յուսադրութիւն: Օի ո-
մանք յայնցանէ հազիւ ծանօթս ետուն
նմա, այլք՝ ը տեսանելն զնա՝ խոյս տային
փութանակի, և կիսոցն յայն սահման խը-
ժութեան հասեալ՝ մինչև եպերել և ծաղր
առնել զնա. և որք միանգամ առաւել բա
րեհամբոյրքն էին՝ կարեկից ձևացան նմա,
հաստատելով միանգամայն՝ թէ ցաւէին
յոյժ յոյժ վ ս անձեռնահաս գոլոյ իւ-
րեանց 'ի թիկունս հասանելոյ նմա: Ո՞վ
թէ ո՞րպիսի զարհուրելի խրատ զգուշութեան
'ի պատրանաց եղև այս վ ս ն ը: 'Ի վերջին
սահման կարօտութեան վիճակեալ՝ ոչ գիտէր
այնուհետև թէ զինչ առնել ունէր: Ցի-
շեաց յայնժամ զդոմինիկոս, որոյ 'ի քաղցր՝
'ի կաթոգին՝ և 'ի գորովալիր բնութեան,
զփորձն առեալ էր միշտ յառաջագոյն, քաջ

յուսայր գտանել զօգնութիւն պատրաստական. բայց զիմարդ համարձակիլ յանդիման լինել նմա, զկնի այնքան յաւակնութիւն արհամարհելոյ զնա: Սմին իրի՝ թէև կարիքն ստիպէին, պատկառանքն սակայն նա հանջեցին զնա, և փոխանակ դարձ առնելոյ 'ի սալերնօ, զերեսս հաստատեաց գնալ 'ի հռովմ, ուր յանծնօթս ժմնել յուսայր, և ոչ գտանել զոք ծանօթ յորմէ տեսեալ յամօթ լինէր, խնդրել անդրէն կերպիւ

իւիք զպէտս իւր:

Այսու առաջադրութիւն չուեալ 'ի նէապօլսոյ, յերեկոյին եհաս առ դուրս գեղջուկ տան միոջ, և խնդրեաց երեկօթս առնել անդրէն: Ընկալեալ զնա 'ի տուն կնոջ տանուտեառն՝ ասէ. բարեաւ և ողջութիւն եկիր դու, արդ եկեսցէ այրն իմ, որում ուրախութիւն մեծ է պաշտօն մատուցանել ԹՄ կարի իւրում ճանապարհորդաց, որոց դէպ լինի երբեմն օթել աստ առ մեզ. ուստի մարթ է քեզ համարձակ գիշերել աստէն: Այլ արդ՝ հանգիր առ վայր մի, մինչև վճարեցից զսակաւ գործս իմ, որք տակաւին վերամնան ինձ: Եմուտ ողորմելի

սե

սեպուհն 'ի ներքս, և յապուշ կրթեցաւ
ը̄ տեսանելն զլիութիւն բարեաց գեղջուկ
տանն այնորիկ: Մինչդեռ զարմացեալ նա-
խանձէր նա ը̄ բարեբաղդութիւն բնակչաց,
եկն եհաս տանուտէրն: Իբրև ետես 'ի
հեռաստանէ զգալն նը̄, աղաղակեաց ասե-
լով, ո՜հ՝ զի՞նչ արդեօք տեսանեմ ես. ան-
տարակոյս դոմինիկոսն է այն. աւա՜ղ եղկե-
լոյս՝ ես յո՜ թագեայց, յո՜ր խորխորատ
գահավէժ եղէց արդեօք: 'Ի պատկառա-
նաց անտի շառագունեցան իսկոյն դէմք
նը̄, և դողումն կալաւ զանձն ողջոյն:

Դոմինիկոս նստեալ 'ի փոքրիկ կառս
ինչ քաջարշաւ եղեալ գայր, բայց տրտում
և տխուր դիմօք: Փութացեալ կնոջն ընդ-
առաջ եղև նմա, այլ նա յոգւոց հանելով՝
ասէ, ա̄մ ջանք և խնդիրք իմ 'ի դերև ե-
լին. չուշեալ է նա յուսահատութ ը̄ 'ի նէա
պօլսոյ; և ոչ գիտաց ոք ցուցանել ինձ ըզ
ճանապարհն զոր գնացեալն էր: Ո՞ գիտէ
թէ զի՞նչ եղև նմա, կամ զի՞նչ լինել ունի
առյապայն: Աստանօր լուծան յարտասուս
երկոքին և՝ այրն և կինն միանգամայն:
Ապա զեկոյց նմա կինն զօտարականէն, որ

սուղ

սուղ ինչ յառաջ եկ̄ել էր խնդրել գիշե-
րել անդրէն, որ և 'ի վերնայարկն սպասէր
նմա: Օրհնեալ է ա̄ծ՝ ասէ դոմինիկոս, ու-
րախ եղէց գոնեայ ը̄ բարերարելս ումեք,
սոյնպիսի մխիթարութ̄ պէտք էին ինձ
զարդիս՝ առ 'ի փարատել զտրտմութ̄իս, վ̄ս
չլինելոյս ձեռնահաս 'ի թիկունս հասա-
նելոյ բարեկամի իմում: Ո՞վ թէ միով ա-
ւուրբ յառաջ գիտէի ես զաղետալի զանցս
նորա .... զայս ասելով փութացաւ 'ի
վերնայարկն:

Փիլիպպոս ղօղեալ յանկեան իմիք՝
երկոքումք ձեռօք ծածկ̄ել էր զդէմս իւր,
և յոտից մինչև ցգլուխ զդողանի հարեալ՝
ոչ համարձակէր զաչս 'ի վեր համբառնալ:
Դոմինիկոս՝ 'ի տեսանելն յանկեան անդ-
զմի ոմն ամփոփեալ, յապուշ կրթեցաւ,
և մերձեցաւ 'ի մօտոյ տեսանել զնա: Ա՜
ը̄ նշմարելն մտադիւր՝ աղաղակ̄եց ցնծուբ̄
անտարակոյս նա է, տենչալի բարեկամն է
իմ, և զայս ասելով անկաւ զպարանոցաւ
ն̄ր, և 'ի բազում խնդութ̄էն համբուրէր և
թանայր զնա արտասուօք անմռունչ:
Փիլիպպոսի պաշարեալ միանգամայն յու-

բախուէ և յամօթոյ, ոչ գիտէր թէ զինչ առնիցէ կամ խօսիցի։ Հուսկ ուրեմն դոմինիկոսի բան 'ի բերան առեալ՝ ասէ՝ դո՛ւ ես ուրեմն բաղձալին իմ՝ տենչալին իմ՝ փարելին իմ, դու նոյն ես։ Ո՞հ՝ զի ոչ կամեցաւ տր՞ թողուլ զիս անմխիթար, փառք և գոհութի՞ նմա յա՞մ ժամ։ Արդարև՝ ցանկալի բարեկամ իմ՝ չէի հասու աղէտից քոց, բայց եթէ երէկ։ Յայսմ առաւօտու վազս առ՞ել փութացայ 'ի նէապօլիս խնդրել զքեզ, բայց զկնի բազում հետազօտութե՞ իբրև լուհայ զչուհելն քոյ անտի առանց գիտելոյ թէ յո՞ արդեօք, հատաւ յինէն յոյս գիւտին քո. վ՞ոյ 'ի խորս տրտմութե՞ անկայ. այլ արդ՝ երջանկագոյնն աշխարհի ես եմ։

Փիլիպպոս ևս առաւել մորմոքեալ և զամօթի հարեալ ցանկայր խօսիլ ընդ նմա, բայց բանս յարմարել ոչ զօրէր. սմին իրի կրկնեաց անդրէն դոմինիկոս։ Չես դու այսուհետև մեծատուն՝ արդար է, բայց տակաւին գոյ քեզ բաւական մեծութի՞ որով մարթէ քեզ մխիթարիլ։ Ժառանգութի՝ զոր ինձ աւանդեցեր, տասն հազար դահեկանք էին, այնքան ևս գրեթէ ես ժառան

գե

գեցի 'ի հօրէ իմմէ, երկոքումբք գումարօքս այսոքիւք 'ի միասին գնեցի զայս կալուածս, զոր տեսանեսդ: Յորժամ ստացայ ես զայս կարի խոպան էր, բայց անձանձիր հոգունակութիւն իմով յայն սահման կարգեցի, մինչ զի ամի ամի առաւել քան զհազար դահեկանս հասից շահիմ ես աստի: Յաճախելով զփոյթ և զՉանս՝ ապագայն ևս առաւել մարթէ օգտիլ: Արդ՝ իբրև զիր ինչ հասարակ՝ բաժանեսցուք զայս 'ի մէջ մեր, կամ կառավարեսցուք 'ի միասին, եթէ առաւել հաճոյ է քեզ: Շահեսցիս դուաստի, որով բաւականապէս կարասցես հոգալ զպէտս քո:

Առ այս անակնկալ առատասրտութիւն դոմինիկոսի, այլ ևս ոչ կարաց հանդուրժել փիլիպպոս, այլ յարտասուս ցնդելով, և խանդաղատանօք 'ի գիրկս արկանելով ըզ բարեկամն՝ ասէ լալագին. աւաղ դժոխային և ժանտ ամբարտաւանութեա, զո՞րպիսի բարեկամ, զո՞րպիսի այր տօնելի վանեաց՝ հերքեաց՝ և մերժեաց յինէն: Արդ՝ ծանեայ զյարգ առատասրտութեա և ազնուութեա քո. ո՞վ թէ ո՞րքան զանազանութիւն է 'ի մէջ

քոյ և այնքան վատթար և անարգ անձանց, որք զկնի կողոպտելոյ զիս իսպառ, անողորմաբար բարձի թողի արարեալ լքին զիս։ Այլ սակայն մի՛ համարեսցիս եթէ 'ի թշոճառութեան իմում կամէ ինձ չարաչար վարել զառատասրտութիւն քոյ, 'ի բաց տար, զի վատ արանց լինէի ես յայնժամ։ Յառանգութիւն՝ զորմէ ասես աւանդեալ քեզ յինէն, եղև ազատական և մշտնջենական պարգև իմն շնորհեալ քեզ յինէն, և որ զարդիս քոյ է, և ոչ այսուհետև վայել է ինձ ունել յայնմ զիրաւունս ինչ։ Զարաբաղդութիւն իմ՝ թէև մեծագոյն, յինէն ծագեցաւ արժանապէս, և մի միայն 'ի մոռացօնս արկանելն զքեզ այսքան անարգաբար, արժանի էր ևս չարագոյն թշոճառութեան։ և ինձ պարտ է տոկալ աղետին։ Յոր վայր և առաջնորդեսցէ ինձ սահմանն իմ, շատ լիցի ինձ ուրախութիւն վերստին յինէն շահեցեալ բարեկամութեան քոյ։

Զես դու շահեցեալ զայն ամենևին, պատասխանեաց դոմինիկոս, և տհաճիս դեռ ևս, եթէ զատնուլ յինէն խորհիս։ Զինչ և իցէ լեալ յայնժամ դիտումն քոյ, զոր

 աւան

աւանդեցերն ինձ՝ արդ քոյ լինել՝ օրէն է, առընկալ և մի՛ ուծանալովդ տրտմեցուցաներ զիս:

Վերատրութիւն համարեաց կամ իբրև գործ արդարութեան, կամ բարեկամութեան՝ չունիմ զայնմանէ փոյթ, բայց զիարդ և իցէ ընդունիլ պարտ է քեզ: Ինձ ոչ պարտ է, և ոչ մարթ է՝ կրկնեաց դարձեալ փիլիպպոս հեկեկախառն արտասուօք, բայց և ոչ իսկ եղէց այնքան ապաշնորհ, որ կամիցիմ այսուհետև հեռանալ՝ ի քէն գերարժան բարեկամէդ իմմէ: Ընդ քեզ եղէց յաւիտեան, և ամ փոյթք և ջանք իմ այսուհետև պարապեսցին՝ ի սատարութիւն երկասիրութեաց և հոգունակութեանց քոց. կարի երջանիկ վարկայց զիս կարօղ լինել ըստ մասին փոխարինել անիրաւ արհամարհանաց արարելոց քեզ յինէն: Ո՛վ անձն մեծահոգի, ո՛վ անձն անհամեմատ .... Ա՛ղէ՝ պատասխանեաց դոմինիկոս, կացցես դու աստ առ իս, այս է՝ զորմէ փոյթ է ինձ, վայելեսցես համարձակ զոր միանգամ գոյ աստանօր իբրև զսեփական քո, այս է զոր՝ ի քէն պահանջեմ, իսկ զզիարդն յապագայն խօսեսցուք: Եւ

դար

դարձեալ առ կինն՝ որ մորմոքէրն առ գո-
րովալիր տեսլեանն, ասէ՝ ահա տենչալի բա-
րեկամն իմ, զկնի բարեբաստ աւուրն մե-
րոյս լծակցութեան, այս է վայելչագոյն և
երջանկագոյն օրն կենաց իմոց։

Փիլիպպոս ԸԸ երկար մնաց յապշուեա
իւրում. կրկնէր և վերակրկնէր ասելով ան-
ձամբ անձին. ով անհամեմատութեան
առնս մեծի, որքան զանազանութիւն
է 'ի մէջ սորա և այնքան անար
ժան անձանց. որոց շահա
խնդիր և խարդախ բա-
րեկամութիւն այն-
քան փքացուցել
էր զիս։

Պատմութիւն Մեթոսանէրբորդ :

Ուգերոս Դանիային :

Ուգերոս որդի գոփրեդոսի արքային դանիոյ յաւուրս մեծին կարոլոսի կայսերն, գեր քան զամենեսեան քաջամարտիկ և յաղթօղ հանդիսացաւ : Հրահանգեցաւ սա 'ի մարզ զինուց առ դուքսն բամիերայ նամոս, և եկել ԸԼ նմա յիտալիայ, մինչ մեծն կարոլոս զօրու ծանու փութացեալ էր անդրէն ապրեցուցանել զհռովմ 'ի սարակինոսաց : Յառաջին ճակատամարտ պատերազմին անդ յորում գտաւ ուգերոս, զայնպիսի գործս քաջութեան գործեաց, զորս հազիւ գերահռչակ և քաջակիրթ շահատակ ոք կարէր առնել : Այլազգիք յափշտակեալ էին 'ի քրիստոնէից զմեծ խաչանկար նշանն տօնելի, ուգերոս լի նախանձու և ոգւով արութեան իբրև զարծուի ճախր առեալ խոյանայ 'ի վրա թշնամեաց խաչին, և թափէ

'ի

'ի ձեռաց նոցա զգերեվարեալ նշանն մեծ. որով ոչ շատացեալ առն զօրութեան, խիզա խէ քաջասրտութեան 'ի խումբս բազմութեան թշնամեաց, և յափշտակէ իսկ 'ի նոցանէ զդրօշակն կնտին: Վ՚ն չնաշխարհիկ զօրութեան և քաջութեան գործոցս այսոցիկ մեծարել պատուհեցաւ գովութեան 'ի կայսերէ, և միանգամայն յա՚մ զօրաց անտի՝ 'ի վեր քան զա՚մ օրինակ:

Էր 'ի բանակ անդր որդի մի նոյն կայսերն համանուն հօրն, որ հասակակից և նիզակակից էր ուգերոսի. բայց որքան վատոգի և կնատ էր բնութեան, այնքան ևս նախանձոտ և ժանտ էր: Փառքն և անունն բարի ուգերոսի՝ փոխանակ արկանելոյ զնախանձ բարի 'ի սիրտ նր՚, զդժնդակ ատելութեան վառեաց բորբոքեաց 'ի նա զհուր: Եւ այս ոչ թէ 'ի հարևանցի և առ ժամանակեայ, այլ մանաւանդ՝ աճելով օրստօրէ ևս քան զևս համբաւ արիութեան ուգերոսի 'ի ձեռն նորագոյն քաջագործութեաց, մինչև սակաւ առ սակաւ ոչ միայն 'ի գաղղիայ, այլ և յևրոպիայ ողջոյն հրատարակեալ ծաւալեցաւ, այնքան ևս զօրացաւ

ցաւ խեթն, և նախանձն նր՝ ը դէմ քաջ
ախոյեանին իւրոյ: Ընդղորմն բազմիցս ջա
նացաւ ա՜մ հնարիւք նոհաճել զնա, մերթ
գաղտագողի դարանակալ լինելով նմա,
մերթ գուն գործելով 'ի պատերազմունս
դնել կարգել զնա 'ի վտանգաւոր կողմն,
բայց ուգերոս յա՜մի յաղթօղ հանդիսա
ցաւ միշտ:

Իր սորա որդի մի մեծահանճար բաղ
դովինոս անուն, զոր անդստին 'ի մանկու
թ՚ն թողեալ էր յարքունիս դանիոյ 'ի հը
րահանգուն: Իբրև եհաս յարբունս հա
սակին կոչեաց զնա առ ինքն 'ի փարէզ մար
զել զնա ինքեամբ 'ի զինաշարժութ՚ն:
Երիտասարդն քաջ 'ի սուղ ժամանակի յա
ռաջադիմութ՚ն սխրալիս գործեաց, և 'ի
քաջութ՚ 'ի զօրութ՚ 'ի ներհմտութ՚
և յաչալրջութ՚ ամենևին զնմանուն հօրն
բերէր: Իսկ նախանձաբեկ արքայ որդին
կարոլոս զդժոխախեռն ատելութ՚ զոր 'ի
վաղուց հետէ տածէր 'ի սրտի իւրում ընդ
դէմ ուգերոսի, դարձոյց ընդ դէմ որդւոյ
նր՝ ևս. և առ 'ի ժայթքել միանգամայն 'ի
վ՚ր երկոցունց իսկ զթոյն կատաղի նախան
ձու

ձու իւրոյ, յաւուր միում մինչ բաղդովի-
նոս համարձակեցաւ պատասխանել նմա
վստահաբար վ՚ս եպերանաց ՚ի նմանէ ըն-
դունելոց ՚ի տարապարտուց, վայրենաբա-
րոյն այն հանեալ կատաղաբար զսուրն վար
սեաց համանգամայն ՚ի սիրտ նորա, առանց
տալոյ նմա ժամանակ զպաշտպանութենէ
անձին հոգալ:

Իբրև գուժկան աղետին եհաս առ
հայրն տարաբաղդ՝ առ ժամայն թմբրեալ
արձանացաւ ՚ի լսելոյն և անշարժ մնաց:
Զգաստացեալ զկնի անհնարին սրտմտութ՝
վազս առ՚ել մոլեգնաբար փութացաւ յար-
քունիս ՚ի խոյզ և ՚ի խնդիր արիւնահեղին
կարոլոսի հանել անտի զվրէժ քինու արեան
որդւոյ իւրոյ: Ապաւինեալ էր անողորմն
առ կայսրն, ստուգ՚ել ուգերոսի՝ հրացայտ
աչօք՝ կատաղի ցասմամբ և սուսերամերկ
մտանէ անդրէն: Վատասիրտ եղեռնաւորն
պակուցեալ և դողացեալ յետոյ թիկանց
հօրն իւրոյ զանխլանայ: Ուգերոս վարեալ
յուժգնութ՚է ցասման իւրոյ, զայլ ինչ ոչ
նկատէ, յարձակի ՚ի վերայ աղաղակելով
աւասիկ ժամանեցի քեզ ով անօրէն, արդ

պաշտ

պաշտպանեա՛ զքեզ՝ եթէ մարթիս ։ Կայսրն
ը̄ վայր դիմակալ լինի նմա ։ և եթէ նախա-
րարք և թիկնապահք, որք շրջապատէին
զկայսրն չէին փրկեալ զնա, սրախողխող-
լեալ էր արդեօք ։

Էր ՚ի մէջ նոցա դուքսն նամոս, զոր
ուգերոս յարգեալ էր միշտ իբրև զհայր ։
սոյն այս դուքս հանեալ զուգերոս արտաքս
՚ի վերնայարկէ անտի, խելամուտ արար
զնա զյանդգնութ̄ն յորում վարեալն էր
՚ի ցասմանէ իւրմէ, և ստիպեաց խոյս տալ
անտի ։ Իսկ ինքն և ա̄մ ընկերակիցք իւր
բազում աղաչանօք միջնորդ եղեն վ̄ն նորա
առ կայսրն՝ զի ներեսցէ նմա ։ բայց կայսրն
յոյժ զայրացեալ էր և ոչ բնաւ կամէր լսել
ձայնի աղաչանաց նոցա ։ Ապաքէն արհա-
մարհութ̄ն զոր ուգերոս արարեալ էր կայ-
սերական վեհափառութ̄ն, խիզախելով
սուսերամերկ ՚ի վ̄ր որդւոյ ն̄ր՝ ՚ի գահոյս և
առաջի աչաց նորա, էր յոյժ ծանր ։ բայց
պարագայք անիրաւ սպանութ̄ն որդւոյն՝
որք յայս սահման սրտմտութ̄ հասուցեալ
էին զնա, այնք և եթ զօրէին անբասիր
կացուցանել զնա ։ Սակայն մեծն կարոլոս

զայլ

զայլ ինչ ոչ նկատէր, բայց եթէ զիրա-
ւունս արհամարել մեծութեան իւրոյ: Սմին
իրի՝ տարագրեալ ուգերոսի յարքունեաց և
միանգամայն 'ի գաղղիոյ, պարտաւորեցաւ
զզանազան կողմամբք թափառիլ, և աստ
և անդ վարել զքաջութիւն իւր յօգուտ այլոց,
մինչև 'ի վախճանի նոյն ինքն կայսրն հար-
կաւորեցաւ յակամ կամս յետս կոչել զնա:

Սարակինոսք առաջնորդութեամբ բրու-
ժերոսի նորոգեալ էին զպատերազմն, և
եկեալ նաւահանդիսիւ 'ի պրովենցայ՝ և
յաղթօղ գտեալք յառաջ խաղացեալ էին
մինչև 'ի փարէզ: Ամրացել կայսերն 'ի պա-
շարեալ քաղաքին, հաւաքեալ էր անդրէն
զզօրս իւր. բայց գոլով յայնժամ թափուր
'ի քաջագոյն թիկնապահ զօրաց, ուր ու-
րեք կարէր նոքօք զդէմ ունիլ ուժգնութեան
թշնամեաց: Յաջողապէս վստահացեալ
բրուժերոսի 'ի զօրութիւն իւր, և փոյթե-
ռանդն վաղվաղեցուցանելոյ զյաղթութիւն,
եդ առաջի վճարել մենամարտութեամբ զպատե-
րազմն: Իր յայնժամ ուգերոս յանգլիայ,
և քաջ ծանեան ամքն թէ նա միայն զօրէր
հանդիսանալ ախոյեան, և լինել դիմահար-

ահագին թշնամոյն։ Արդէն պալատականք և զօրք միանգամայն ըղձանային դարձի նր̄, յա̄մ կողմանց ստիպէին զկայսրն կոչել զնա յետս, և քան զա̄մ առաւել հարկն ստիպեաց զիջանել։ Հաւանեցաւ հրաւի-րանացն անյաղթն ուգերոս, բայց դաշամբ մատնելոյ 'ի ձեռս իւր զկարոլոս, եթէ 'ի պարտուի̄ մատնէր զմարտակից թշնամին։ Ի դաշնէ աստի խռովեցաւ կայսրն, և հա կառակեցաւ, և ընդ այնր զայլ ա̄մ յանձն էառ մտադիւր շնորհել նմա, բայց ուգե-րոս եկաց մնաց հաստատուն 'ի խորհուրդս իւր, ուստի անճարացեալ մեծին կարոլոսի 'ի վախճանի հարկաւորեցաւ հաւանիլ դա-շինն ուգերոսի։

Իբրև դարձ արար անյաղթելի ախոյ եանն յանգլիոյ, ժամադիր եղեն յաւուրն երրորդի կարգել կազմել զմենամարտուեն զհանդէս։ Յայդանալ ժամադրել աւուրն յարդարեցաւ կրկէսն, մտին անդրէն եր-կոքին քաջ մենամարտիկք, և զօրք երկո-ցունց կողմանց դասակարգելք աստի և ան-տի կային 'ի զննին։ Բրուժերոս էր վիթ-խարի յաղթամարմին և հսկայազօր, բայց

ուգերոս յաջողաձեռնուե՞ զինաշարժուե՞ց
գերազանցէր : Յառաջին անհնարին ուժ-
գնութե՞ անդ ճակատուն համանգամայն
ջախջախեցան նիզակք, բայց երկու ախոյ-
եանք և՛ս կացին անդրդուելի. ձգեցին
ապա զսուսերս իւրեանց, և հաւեցին հար-
ուածս սաստիկս տալ իրերաց : Բրուժերոս
յեցեալ 'ի զօրուի՞ բազկի իւրոյ, զայլ ինչ
ոչ խորհէր բայց եթէ վտանգել զմարտա-
կիցն իւր, ուգերոս քաջահնար շարժմամբ
'ի դերև հանէր զհարուածս հակառակա-
մարտին, և յաջողակի գտանէր պարապ
հարկանելոյ զնա : Արդէն բրուժերոս ըն-
կալեալէր զոչ սակաւ վէրս, իսկ ուգերոս
տակաւին կայր անվնաս : Դմին իրի 'ի սըրտ
մտութի՞ բարկութե՞ բրդեալ խրոխտ այլ-
ազգւոյն, անհնարին ուժգնութբ՞ խիզախէ
'ի վ՞ր նր՞, և իջուցանէ զդաշոյն մի մեծ 'ի
վ՞ր ուգերոսի, որ ահաբեկեաց զզօրս քրիս-
տոնէից : Աչալուրջ և զգաստ ախոյեանն
գիտաց զանձն ապրեցուցանել 'ի հարուա-
ծոյ անտի, բայց ոչ զօրեաց ապրեցուցանել
միանգամայն և զձին, որ յերկուս ճեղքել
յերկիր կործանեցաւ : Յաջողապէս ուգե-

րոս մնաց կանգուն, և հարեալ ընդ կողսն
զերիվարն իսկ թշնամւոյն, հաւասարորդ
ինքեան արար: Աստանօր սկիզբն առին 'ի
հետևակուց ևս առաւել սաստկութեամբ
մարտնչիլ. երկոցունց իսկ զրահք ընդ բա-
զում կողմունս խորտակեցան 'ի հարուա-
ծոց, երկուքն ևս վտակս արեան ճապա-
ղէին 'ի խոցուածոց, սակայն ուղերոսի
նուազ էին վէրք՝ քան զայլազգւոյն: Կա-
տաղեալ սկային ափրիկեցւոյ, և անձկա-
ցեալ վճարել զմարտն, 'ի բաց ընկենու
զվահանն, բուռն զօրութ զրոհ տայ 'ի վ ր
ուղերոսի, և ամփոփեալ զամ զուժգնութ
իւր, երկոքումբք ձեռօք իջուցանէ զհար-
ուածն: Ամենայն երագաշարժութ պէտք
եղեն դանիացւոյն 'ի դերև հանել զայն.
բայց շուտաժիր 'ի մի կողմն ը ոստուցեալ,
և յաջողաբար զսնակուշտն բրուժերոսի
տեսեալ՝ վարսէ խորագոյն ը այն զսուսերն:
'Ի հարուածոյ անտի դիաթաւալ յերկիր
կործանի անձռռնի սկայն ափրիկեցի. զզար
հուրանաց և յուսաբեկութ բանակն սա-
րակինոսաց բառնայ զաղաղակ. իսկ զօրքն
քրիստոնէից զցնծութ և զուրախութ

զձայն

զձայն, և միանգամայն 'ի հանդէս յաղթա-
նակի ածեն զուգերոս 'ի վրանի կայսերն։
Ընկալ՚ել անդրէն զդովասանս և զդրուհատս
յա՚մ զօրաց, խնդրեաց համանգամայն 'ի
կայսերէն զկատարումն դաշինն արարե-
լոյ։ Մեծն կարոլոս՝ որ քաջածանօթ էր,
և զանգիտէր յոյժ 'ի ցասմանէ և 'ի քինուն
ուգերոսի, քստմնե՚լ գունատեցաւ 'ի խնդ-
րոյն, բայց խոստումն էր կարի հռչակա-
ւոր, և ոչ կարէր դժրել։

Բարբարոս արիւնահեղն որդւոյն ու-
գերոսի անզէն գունատեալ և սրտատրոփ
կացուցաւ առաջի, և ուգերոս խոժ ոռա-
դէմ 'ի նա հայեցեալ՝ ասէ. ժամ իսկ է արդ-
զի կրեսցես դու զպատիժ պատուհասի
դժոխախեռ նենգութե՚ քոյ։ Զայս ասա-
ցեալ՝ բուռն հարե՚լ ահեկաւն զհերաց նր՚,
ամբարձ աջովն խրոխտանօք զսուրն, իբրու-
թէ կամէր կտրել զնա ը՚ մէջ։ Ա՚ռ սոսկալի
տեսլե՚նն ճիչ բարձե՚լ կայսերն աղաղակեաց
ուժգին, սասանեցան և զարհուրեցան տե-
սանօղք, և յահաբեկութե՚ անտի անկաւ
յերկիր ողորմելի արքայորդին իբրև զմե-
ռեալ։ Յայնժամ արկե՚լ ուգերոսի զսու-
սերն

սերն առ ոտս կայսերն, և միանգամայն 'ի
գուճս խոնարհել առաջի նր՝ ասէ. 'ի ժա-
մէ աստի յայսմանէ պարտ է քեզ ով արքայ
հասու լինել՝ թէ որքան դառն է և սոսկալի
հօր ումեք զմահ որդւոյն սրախողխող վճա-
րելոյ: Այսու ամիւ շնորհեմ քեզ զորդին
քոյ, և երանի էր՝ թէ կարէր անողորմն
շնորհել և ինձ զորդին իմ:

Առ այս գործ ուգերոսի՝ լուռ եղեն
ամքն և ապշեցան: Արքայորդին տարեալ
եղև յայլ կոյս, և փարատել զարհուրանաց
կայսերն, 'ի մորմոքմանէն լուծաւ յարտա-
սուս, և 'ի գիրկս ընկալել զուգերոս փա-
րէր զնովաւ, և ամ պալատականք պարա-
ռեալ շուրջանակի դրոհատէին արժանա-
պէս զմեծասրտութի և զքաջութի նորա:
Իսկ անարժան որդին մեծին կարոլոսի ոչ
մնաց անպատիժ. զի զամօթի հարեալ և
նախատակոծ եղեալ, ոչ կարելով գտանել
զհանգիստ 'ի սրտի իւրում, ոչ յետ բազ-
մաց չարավախճան պակասեցաւ յաստեացս:

Պատ

Պատմութիւն Երկոտասան երբորդ:

Անտոնիոս Լեռնելլի:

Կարօտութիւն պատճառանք է բազմիցս, որով յոգունք թեւարկին առ 'ի պատ կանաւոր առնել ինքեանց զբազում իրոզութիւն, զոր անհրաժեշտ օրէնք համեստութեան ոչ ներել ունին երբէք: բայց սակայն 'ի սոյնդունակ հայթայթանաց ոչ յազթահարեցաւ կորովախորհ երիտասարդ ոմն անտոնիոս անուն, և ոչ իսկ 'ի յետին հարկաւորութեան իւրում, յորմէ տառապէր անհնարին. և յանստգիւտ համեստութեան աստի յիւրմէ մխիթարեցաւ ոչ սակաւ:

Օկնի վարելոյ սորա զամս բազումս 'ի գրգանս և 'ի փափկութիւն ճոխագոյն իմն փարթամութեան, առ յեղափոխութեան իրիք յանկարծուստ 'ի բարձանց լիուեան յատակս սպառսպուռ կարօտութեան գլորեցաւ:

Հայր սորա յառաջագոյն էր հարուստ վա

ճա

ճառական ոմն, բայց գոլով նախանձաւոր զա՞մ անձամբ անձին կառավարելոյ և տի-
րելոյ ա՞մի, չէր երբէք տուեալ անտոնիոսի
զտնտեսութի՞ և ոչ փոքրագոյն մասին իսկ
ընչից իւրոց, սմին իրի՝ ըստ մասին վասն
անյարիր կառավարութեան իւրոյ 'ի գործս
իւր, և ը՞ մասին վ ո՞ անակնկալ ինչ դիպ-
ուածոց, յեղակարծօրէն սնանկ եղև, և
կուտեալ 'ի վ ը՞ պարտատեարց՝ մերկացու-
ցին զա՞մ զոր միանգամ ունէր:

Անտոնիոս ունէր կին մի չքնաղագեղ
և զգօնամիտ՝ անուն եղիսաբեթ՝ զոր սիրէր
յոյժ, և սիրեցեալ էր անտի. և զերկուս
որդիս կայտառս, որք էին առարկայք հրճ-
ուանաց և բերկրուե՞ց իրերաց: 'Իքաղց-
րագոյն կենցաղավարութե՞ իւրեանց բազ-
մադիմի յուսապատար խորհուրդս զսնըն
դենէ և զհրահանգութե՞ նոցա խորհէին 'ի
մէջ իւրեանց, և զյաջողակս գուշակէին
զնոցունց ապագայ յառաջադիմութենէ.
մինչ 'ի միում վայրկենի նանրացան ամենայն
խորհուրդք ն՞ց, և տապալեցաւ 'ի հիմանց
անտի ամբարոակն յուսոյ նոցա: Կորուսեալ
թշուառացելոց զա՞մ, ոչ վերամնայր ն՞ց այլ

ինչ, բայց ի փոքրիդին ինն կալուածոյ, զոր եղևսաբեթ բերել էր պաշտատական իւր։

Այսու ամենայնիւ զգօնամիտ երիտասարդն փոխանակ տրտնջելոյ զանխոհեմութեանն հօրն, փոխեալ յանձին ունի սփոփել և քաջալերս տալ նմա, առ ի թեթևացուցանել նմա զանպատեհութիւնն, զոր ընդ ինձի մասին անձամբ անվնաս գործել։ Եղիսաբեթ ևս ի միասին ընդ որն իւրում գոն գործէ ամ չանիւք հանել ի խորոց թանձրութեան սրտի զողորմելի ծերն։

Արդիւնք օժանին խոյ, ասէ, թէ ևս սակաւագոյնք, շատացին մնուցանել զմեզ ի ներկայումս, և յապագայն հոգացեալ որ եղանակաւ իմիք, քաշալերեսցուք ուրեմն և միմեանս մխիթարեսցուք զմեզ։

Այսպէս թուէցաւ թէ բարձրելն կամէր զոհ փորձ առնուլ համբերութեան երկուց ապերջանիկ լծակցացս այսոցիկ։ Յանգի փոքրագոյնն կալուածն այն, զորմէ վերագոյնդ. ասացաք, էր առ ամին դեռ ոչ իրիք, որ ի լուծանիլ ձեռանց յարդեալ դեռատուր արար զնա մեծագոյն մասն այնորիկ, առանց զգրելոյ նոցա արգելուլ զուժգնութիւնն ջուրց

հեղեղատին : Ուստի արդիւնք փոքրագոյն մասին այնր ի ջուրցն տպրելոյ , չէր բաւական այնուհետև անընդէն թշնամասացելոցն այնոցիկ : վնկ հարկաւորէին սակաւ սակաւ վաճառել զոր միանգամ դեռևս ունէին թան կադին , մինչև իսպառ տնանկացան :

Այրտ անտոնիոսի ծմլեր ի ցաւոց մինչ տեսանէր զսիրեցեալ ամուսին իւր , որ վ՚ այրոյն իւրոյ թաղեալ էր ի բաց զայլ ոմն ի ճոխագունից , հասեալ յայն սահման կատրտութեան : Այլ յոյն հասանելոյ ի պատրաստութեան գործոյ իրիք , որ արդէն մերձ լինել թուէր , ի վշտակրութեան իւրում մխիթար լինէր : Օն յուսայր յանձն իւր ի վախճանի կարօղ լինել կերպիւ իւիք գտանել դեղ ցաւոց իւրոց , բայց յամառութեամբ դժբաղդութեն կարի ինն խստագոյն էր , քան զամ ջանս և ճգնութս զոր ի գործ դնէր առ ի յաղթահարել զնա : Ի բազում և ի զանազան գործոց , որք հետևաբար տային նմա յուսալ , և ոչ միոյն յայնցանէ կարաց հասանել : Յետ բազմ ջանից՝ հնարից՝ և աղաչանաց , և զինի յաճախ յամրթ լինելոյ երբեմն առաջի անձանց հպարտացե-

լոց, որք հազիւ հաճէին ունկն մատուցա-
նել նմա, մերթ ապաստան լինելով 'ի սուտ
բարեկամս, որք ջանային ը խաբս արկա-
նել զնա, մերթ խոնարհելով աղերս մա-
տուցանել այնց, զորս երբեմն յաճախ տե-
սեալն էր կողկողագինս առաջի ինքեան և
հօր իւրոյ: Եւ մինչ թուէր յաղթեալ ամ
դժուարութեց անձանձիր գործունէութ
իւրով, և հասեալ 'ի նպատակն յոր դի-
տեալն էր, բռնութիւն միոյն, փոփոխակա-
նութիւն միւսոյն, և աղէտքն այլոյ ուրուք,
համանգամայն առեղծանէին զամ, և 'ի
դերև հանէին զամ զյոյս նորա:

Ցետ ամի եգիտ զվայրկեան մի, յո-
րում վարկաւ ամենևին աներկևան լինել:
Կոմսն տերմի այր քաջաճնար յամ գործս,
և մեծահամբաւ յարքունիս, գտանելով
յայնժամ թափուր զնիստ մի 'ի մէջ նօտա-
րաց, միջնորդեաց տալ զայն անտոնիոսի,
և ընկալաւ զխոստումն հաւաստի: Իբրև
զկնի աւուրց ոմանց վճարել ունէր ամ, և
անտոնիոս պարապելոց էր յառաջադրեալ
գործն նօտարութեա, կոմսն անօրէն իւրովի
հիմնայատակ արար զշինուածն, զոր 'ի կա-
տար

տար հասուցեալն էր, և 'ի պաշտպանէ
յանհաշտելի թշնամի փոխարկեալ, այլ ա̅մ
ակնկալութ̅ե̅ց և յուսոց խափան և խոչընդ-
ոտն եղև անիրաւաբար։ Զի փոյթն՝ զոր
կոմսն ապիրատ յանձին կալեալ էր վասն
անտոնիոսի, որ համարէր ծագ̅ել 'ի մեծա-
հոգի իմն բարերարու̅ է, ոչ էր պատճառ̅ել՝
բայց եթէ 'ի պագշոտ և պիղծ կրից, զոր
յղացեալն էր վասն եղիսաբեթի։ Զկնի
թագուցանելոյ նորա զայս խորհուրդ իւր
անմաքուր մինչև ցայն վայր, դէպ ժամա-
նակ թո՛ւեցաւ նմա մերկել յայնժամ ըզ
պատրո՛ւակն չարութ̅ե̅, և ակներև առնել
զզազիր բաղձանս իւր։ Բայց իբրև զզգօնա
մտութ̅ե̅ն՝ և զանաղարտելի մաքրութեանն
եղիսաբեթի և զողջմտութ̅ե̅ն էառ զչափ,
դիւական իմն ցնդմամբ 'ի ցասումն գահա-
վիժեալ, զյղացել պիղծ սէրն յանողոքելի
ատելութ̅ի̅ փոխարկելով, ոչ միայն ետ կար
գել զայլս 'ի թափուր նիստն նօտարութ̅ե̅,
զոր վ̅ս̅ անտոնիոսի միջնորդ̅ել էր, այլ և զա̅մ
զել և զմուտ յաջողու̅ե̅ ն̅ր̅ յայլ ա̅մ պաշ-
տօնի ՀՆարեցաւ դաւաճանու̅ք̅ և նենգու̅ք̅
խնուլ և խափան առնել անագորոյնն։

Ողոր

Ողորմելի երիտասարդն լքեալ յամցն, և հալածեալ յանօրէն բռնաւորէ անտի, անկեալ էր արդէն յիսպառ յուսաբեկութիւն: Վաճառեալ էր զա՞մ, զոր միանգամ ինքն և կին իւր ունէին մեծագին. վաճառ՞ել էր և ս զմեծ մասն յոյժ կարևոր և պիտևան աղխից և հանդերձանաց տան իւրոյ, և այլ ոչ գիտէր զի՞արդ հայթայթ՞ել զկարևոր պիտոյսն իւր: Յերկուս բարեկամս՝ որք և եթ վերամնային նմա յայնքանեաց անտի որք յառաջագոյն փարէինն զնովաւ, հաստատեալ էր զա՞մ զյոյս ապրանաց իւրոց: Բայց ն՞ք և ս կարի սակաւաձեռն էին առ 'ի զպէտս նորա լցուցանել: Կինն ոչ և ս առ չքաւորութ՞ն կարէր 'ի հրապարակս հանդիսանալ, պարտաւորե՞լ էր մնալ յարաժամ 'ի խղի իւրում իբրև 'ի բանտի, հայրն տառապեալ 'ի ծերութենէ, և յանտանելի ծանրաբեռնութ՞է աղէտից իւրոց; տակաւ տակաւ հիւծէր և մաշէր 'ի մահճի իւրում. երկոքին մանկունքն հաշեալ և նիհարացե՞լ առ փոքր փոքր նոհաղէին յանսոհաղութ՞է. իսկ ինքն գունատեալ՝ վտտեալ՝ նոհազեալ 'ի զօրութ՞է, տագնապեալ ջերմամբ իհիք

որ

որ տոչորէր զնա 'ի ներքուստ, խորանկեալ աչօք, և մեռօրինակ դիմօք՝ մերձել համարէր յամ ժամ վախճանի ամենաթ շուառաւուրց իւրոց։

Յաւուր միում իսպառ տանջէ զնա նեղութիւն. զի գտանի ամենևին զուրկ և կարօտ յամէ, տեսանէ զծերունի հայրն նքողեալ, զորդիսն՝ որք կողկողելով զհացիկ խնդրեն, զկինն՝ որ հեղձամուղձ առնէ ըզ հեծեծանս 'ի լռուեն, զի մի՛ արտմեցուսցէ զայրն ևս առաւել. այլ սակայն ո՛չ զօրէ թագուցանել իսպառ զցաւս իւր։ Ամ ելանէ վշտագին արտաքս, գնայ 'ի խնդիր երկուց բարեկամաց վերոյ ասացելոց, յորոց միայն կարէր ակնունիլ օգնութիւն ինչ. և ոչ զմին և ոչ զմիւսն գտանէ։ Ուստի շուարեալ և անճարացեալ ոչ գիտէ թէ առ ո՛վ երթիցէ. 'ի վախճանի յաղթէ ըդիմուեց բնութեն, և մերձեալ առ առաջին պատահօղն, խնդրէ զողորմութիւն ինչ անտի, բայց ոչ լսի. խնդրէ յերկրորդէն՝ և նա ևս պատճառանս առաջի դնէ և անցեալ գնայ. մատչի առ երրորդն՝ և նա զայրացեալ՝ օն 'ի բաց լեր ասէ։ Ապա զձեռս ամբարձել

աղաղակէ ցաւագին, ա՜ծ իմ՝ դու իսկ տե-
սանես զողորմելի զընտանիս իմ, զի ամբն
այսօր լինելոց են սովամահ։ Զայս ասելով՝
տրտմահոծ և յուզել՛ի զանազան աղետալի
և ցաւագին զմտաւածուեց ծփանաց, յամր
և անզօր ընթացիւք՝ կորացել գլխով գնայ
մեղմաբար ը՛ն անամբոխ իմն ճանապարհ, և
ը՛ն յառաջելն ը՛ն այն՝ պատահաբար տեսանէ
՛ի վ ը՛ն ճանապարհին զփոքրագոյն ծրար ինչ
թղթոյ, և բնական շարժմամբ խոնարհեալ
ամբառնայ զայն յերկրէ, բանայ՝ (ո՛վ անակ-
նունելի սքան չելեցս) և գտանէ ՛ի նա լոմայ
ագիր մի հարիւր դահեկանի։ Ընդ տեսնելն
զայն՝ յանհնարին ցնծուէն փոքր միւս ևս
մտաթափ լինէր. ապա ամբարձեալ զաչս ՛ի
յերկինս՝ ասէ. ա՜ծ անմահ, ա՜ծ գթած. քաջ
գիտէի ես զի դու ոչ խա՜ղռ ը՛րձիթողի առ-
նէիր զիս. թա՛գւոր հզօր՝ մի՛ միայն ը՛րերար։

Կազդուրեալ ՛ի ցնծութենէ անտի՝
երագոտն փութայ մխիթարել զվշտագնել
հայրն իւր, զկինն ցաւագին, և զորդիս
նքթելս։ Եւ մինչ ՛ի ճանապարհին յառել
էր ՛ի զանազան բերկրական խորհուրդս՝ և
՛ի յուսադրուիս զանակնկալ քաջադիպուէն,

զոր շնորհեալ էր ինքեան ա̅ծ, և զզուշար-
ճալի աւուրց ապագայից, զորս վայելելու-
նէր նովաւ, հակառակ իմն զմտաւածուի
յական քթթել կառուցեալ արձանացու-
ցանէ զնա: Օ՞իարդ մա՛րթ է ինձ, ասէր
'ի միտս իւր, սոյնգունակ տրամադրութիւն
խորհիլ զայնմանէ, որ ոչ է իմ: Կորուսեալ
իմն է այս, որոյ տ̅րն զիրաւունս ունի պա-
հանջելոյ, և ինձ պա՛րտ է դարձուցանել
առ նա .... ապա զի՞նչ արարից ես, զի՞արդ
յօգնութիւն ժամանեցից լքեալ և 'ի սովու
լլկեալ ընտանեաց իմոց .... գիտէ ա̅ծ կե-
րակրել զնս̅, և գիտէ իսկ զգոլն և զնե-
ղութիւս ն̅ց, չէ՛ ինձ օրէն զօտարինն վարել
'ի պէտս ն̅ց ..... իսկ ը̅է՞ր՝ եթէ տարագէպ
էր ինձ զայն սեպհականել, թոյլ ետ ինձ
ա̅ծ գտանել զայս նպաստ 'ի յետին հարկա-
ւորութեա̅ ժամու, վս̅ է՞ր ..... չէ՛ ինձ
ա՛նկ դատաւոր լինել անքննին խորհրդոց
ն̅ր. կայ և մնայ ինձ միայն ակնունել յու-
սով նախախնամութե̅ ն̅ր, այլ՝ որ միանգամ
օտարին է, պա՛րտ է ինձ յետս դարձուցա-
նել անդանդաղ: Յետ սակաւ ինչ յուզելոյ
'ի ծփանաց խորհրդոցս այսոցիկ, կրկնեալ

ան

անդրէն՝ ասէ. ով ամենամեծ տ̄ր իմ և ա̄ծ
իմ՝ խոնարհեցուցանեմ զդէմս իմ առաջի
ամենասուրբ և երկրպագելի օրինաց քոց,
և ճնազանդիմ քեզ: Զայս ասացեալ հա-
մանգամայն դիմէ 'ի տուն աւագ երիցուն,
և տայ նմա զլոմայագիրն գտեալ, զի նորա
որոնեալ գտցէ զտէրն, և ծանուցանէ նմա
զտեղին, ուր գտեալն էր. խոստովան լինի
միանգամայն զառաջադրութիւն, զորս 'ի
գտանելն անդ խորհ̄ել էր զայնմանէ, և ա-
ռաջի դնէ իսկ զաղետալի զանցս իւր ա̄մ,
յորում տանջէր արդէն: Քահանայն գթա
ծասիրտ՝ 'ի լսելն զպատմութի̄ ցաւագին
հանգամանաց նր̄ յարտասուս լուծաւ. ա-
մենաբ̄րին ա̄ծ՝ ասէ ցնա, ապաքէն օրհնես
ցէ զքոյդ արդարամտութի̄. իսկ զարդիս հո-
գայ այսու զկարևոր պիտոյս քոյ (ետ նմա
զդրմ̄ս ինչ) և քաջ յուս̄մ զի տ̄րն թղթոյս
այսորիկ առատապէս փոխարինեսցէ քեզ:

Ընտոնիոս շատացել ընկալեալ ողոր-
մութբ̄ն, և ուրախ ընդ բարեգործութի̄ն
իւր, վազս առ̄ել իսկոյն փութայ պաճարել
զկերակուր, և մեծաւ տագնապաւ ածէ
առ սովեալ ընտանիս իւր: Հայրն՝ կինն՝ և

գեռաբուսիկ որդիքն, որք 'ի յոլով ժամուց
հետէ սպասէին գալստեան նորա, և էին
արդէն իսպառ նքողեալ. ը հասանիլն նր
'ի տուն, համարեցան հրեշտակ ոմն միսի-
թարիչ իջեալ 'ի բարձանց: Գիրկս արկա-
նելով անառնիոս մորմոքեալ մերթ զմին, և
մերթ զմիւսն, հայր իմ՝ ասէ, դեռ և ս
չէ՛ մոռացեալ զմեզ ա̅ծ իսպառ, 'ի վերջին
յուսահատութե՛ մերում իսկ հաճ եցաւ՝
առանց ակնունելոյ մեր՝ առաքել մեզ զօգ
նութի՛ս զայս, և պատմէ նոցա մի ը̅ միոջէ
զա̅մ զպատահեալսն: Իբրև պատմեաց նոցա
զառաջադրութի՛ն, զոր՝ զկնի յուզմանց
բզմ հակառակ խորհրդոց՝ արարե՛լ էր, տալոյ
զլոմայագիրն 'ի ձեռս աւագ քահանային,
եղիսաբեթ կին նր, որոյ մինչև ցայն վայր
թափէին ոգիք, քազցր արտասուօք փարե
լով զնովաւ՝ ասէ, քա՛ւ լիցի, արդարև չէ՛
տակաւին մոռացե՛լ զմեզ ա̅ծ, որովհետև ոչ
թոյլ ետ քեզ ստիպե՛լ 'ի հարկէ լինել յան
ցաւոր: Օմեծամեծս յուս̅մ յարժանաւոր
գործոյ քո՝ աստի, անշուշտ ընկալցիս ըզ
տրիտուրն 'ի ա̅նէ. այո՝ ամենաքաղցր կե
նակից իմ՝ այո՛, երբէք մի՛ երկմտեսցես:

Իսկ

Լսեք աւազերէցն՝ փոյթ՛ի մէջ առեալ, եդիտ վաղվաղակի զնոսն կորուսեալ ըմպելոյն: Այր սա ճախագոյն եւ ընչեղ դքսի ուրումն, յորմէ՛ եւ անցանէ ին եւ այն ճանապարհ՝ յանապատատից անկեալ էր յերկիր: Ընդուցանէ՛ն քաջ՛ի տալն նմա զիժուզիժն, ոչ պակասեցաւ՛ի գովաբանելոյ զարդարատմութիւնն անտունիսի, եւ՛ի պատմելոյ նմա մի ըստ միոջէ զամ անցս նորա, եւ զանհնարինն հբաւորութիւնն, յորում տառապէր:

Որմնաքեալ դքսին՛ի պատմութէ աստի, համանգամայն դարձոյց առ նա դահեկանս յիսուն՝ եւ ասէ, զդահեկանս զայսոսիկ՛ի դիմաց իմոց տացես ձերարժան առնս այսմիկ: Եւ զինի եդ՛ի գործ զամ զնշանութէ եւ զընծայն իւր՛ի պաշտպանութէ անտունիսի, մինչ զի ոչ յետ բազմաց կարգեցաւ՛ի փառաւոր պաշտօն իմն առ հեծուկս պղծատոհմութիւնդ եւ նենգաւոր կռմանին տէրի, որ մինչեւ ցայնժամ անիրաւաբար լեալ էր նմա հակառակ, եւ որոյ զինի սակաւուց ժամանակաց՛ի իւյայս եկել ելեւմտութէն, անկաւ ամենեւին՛ի շնորհաց արքունեաց, եւ տապրեցաւ՛ի յարակայ վտարութէ:

Պատմութիւն Երեքտասան երրորդ։

Գուլիէլմոս Տէլ։

Յառաջ քան զստանալն հելվետիայ զօրութիւն զինուց զ ցանկալին ազատութիւն, զոր զկնի պահեաց հաստատուն։ 'ի քաղաքին ալտորփայ քաղաքապետ կարգեցաւ գրիսլեր ոմն, որոյ չարաչար վարել զաւանդեալն ինքեան զիշխանութիւն, հաւ էառ բռնազբօսել անիրաւաբար և հարստահարել զժողովուրդն։ Շահախնդրութիւն և կամակորութիւն միայն կառավարէին ըզդատաստանս իւր, արդարութիւն և իրաւունքն տարագրեալ էին իսպառ 'ի նմանէ անտի, արծաթոյ վաճառէին իրաւունք, տանջէին չքմեղք ինքնաճնար կոշիոճանօք, պաշտօնեայք բռնաւորին ամ ազգ եղեռնութեաց գործէին անպատժաբար։ ամ ինչ 'ի շփոթութեան էր և յահաբեկութեան։

Ցանգթութիւն իւր իսկ յաւել բռնաւորն

ւորն զցնորականս։ Ետ կանգնել 'ի մէջ հրապարակին զձող մի, և ագուցել 'ի գլուխ այնր զարտախուրակ մի, ետ քարոզ կարդալ՝ թէ որ միանգամ անցանէր ընդ այն, պարտ էր առաջի ձողին այնորիկ խոնարհեցուցանել զգլուխ իւր, և յարգել զայն իբրու թէ նոյն ինքն էր, սպառնելով միանգամ՝ն զմահ ստունգանողաց այսմ հրամանի։

Էր 'ի կողմանս յայնոսիկ գեղջուկ ոմն գուլիէլմոս անուն այր պարզամիտ և համարձակախօս։ Եկեալ ս՞ր վ՞ս իրիք գործոյ յալդորփայ քաղաք, պատահաբար անցանէ ընդ հրապարակն ուր ձողն էր, տեսանէ զայն, և հարուստ մի բերանաբացեալ զաչս յառէ 'ի վեր յարտախուրակն, և զարմացեալ ծիծաղի զնովաւ. այլ ոչ գիտելով զինչ լինելն այնր, և անփոյթ առնելով 'ի հարցափորձս մտանել, զանց արարեալ զայնու ժպտելով անցանէ յառաջոյ այնր։ Հռչակ անարգութե՞ ձողին արարելոյ, և ստունգանութեան սաստիկ հրամանին առ ժամայն եհաս առ բռնաւորն, որոյ 'ի սրտ մտութի՞ բարկութե՞ բրդեալ՝ հրամայեաց իսկոյն ունիլ զյանցաւորն։ Իբրև ածաւ

առաջի նր՝ ձառադիմեալ և հրացայտ աչօք
զօրէն գազանի հայեցեալ 'ի նա՝ ասէ. ո՞վ
դու ապիրատ՝ այսպէ՞ս ՀՆազանդիս հրամա-
նաց իմոց, դո՞ւ յանդգնիս այպն առնել
զիս. դո՞ւ արհամարես անվեհեր զիշխանու-
թիւն իմ: Արդ կրեսցես դու՝ ո՞վ չարեացա-
պարտ զըստ արժանի պատիժ պատուհասի
յանցանաց քոց, և սոսկալի նշաւակ ամցն
եղիցիս, զի ծանիցեն թէ մեծութիւն իմ ոչ
արհամարհի անպատժաբար: Յապուշ կըր-
թեալ գուլիելմոսի ը՛ այս յանդիմանութիւն,
բայց ոչ երբէք վհատեալ՝ վ՛ս ոչ ունելոյ 'ի
սրտի իւրում խիղճ վնասու իրիք, եհարց
համարձակօրէն թէ վասն ո՞րոց յանցանաց
ամբաստանեալն էր: Ի լսելն շինականին
զպատճառն յանդիմանութեան քաղաքապե-
տին, այնքան օտարոտի իմն թուեցաւ նմա,
մինչ ոչ կարաց զսպել զծաղրն: Պատաս-
խանեաց նախ՝ թէ բնաւ ինչ ոչ գիտէր ըզ
հրամանէն, և ապա գռեհկական համար-
ձակութեամբ յաւել ասել՝ թէ չէր երբէք
երազել զպարտաւորիլն ողջունել զձող մի,
և անցանելն յառաջոյ այնորիկ առանց խո-
նարհեցուցանելոյ զգլուխ՝ լինել քրէական

յանցանք: Յեպերանաց աստի զչարեալ դատաւորին վարազանման կատաղեցեալ, և 'ի բանաւորութեան պատասխանւոյն եւ քան զեւ զամօթի հարեալ, շամբշէր և դիւագնէր: Հրամայեաց արկանել զնա 'ի խորս բանտին, զի անդրէն կաշկանդեալ երկաթի կապանօք սպասեսցէ զվրէժ քինուն իւրոյ:

Տագնապէր 'ի վարանմանէ անողորմն և կրճտէր զատամունս իւր, թէ զիարդ՝ կամ զոր ազգ նորաճնար տանջանաց կարէր նիւթել, առ 'ի զտապ տոչորման գազանային և դժոխախեռն սրտմտութեան իւրոյ առաւել սոսկալի տեսարանաւ զովացուցանել:

Մինչդեռ ծփէրն 'ի դիւագրգիռ յուզմանց խորհրդոց, գթացեալ ուրումն 'ի վրանմեղ շինկանին, ճնարեցաւ մեղկել իւիք զվայրագութիւն անօրէն դատաւորին, և կամելով միանգամայն ապրեցուցանել զնա 'ի ձեռաց նորա, ուսոյց նմա անընտրաբար զեղանակ իմն վրէժխնդրութեան ամենևին նորատեսակ, և առաւել սոսկալի: Օկնի բազում իրաց զոր զնմանէ խօսեցաւ, գովասանեց և բարձր արար զանհամեմատ քաջավարժութիւն և զաջողաձեռնութիւն նորա

'ի

'ի նետաձգութիւն, և զանվրիպականութիւն նորուն, որով միշտ 'ի նպատակն դիպեցուցանէր, և յաւել ևս ասել զայս՝ թէ կարի անպատեհ իմն թոհէր մեռանիլն թշոհառաբար սոյնգունակ քաջազօր առնն։

Բարւոք է՝ պատասխանեաց դատաւորն մեղկացեալ, առցուք զչափ քաջութեան նր, զերծ լիցի նա՝ եթէ ոչ վրիպեսցի 'ի դիպեցուցանելոյ 'ի նպատակն. իսկ եթէ 'ի դերև հանցէ, չիք ոք որ փրկեսցէ զնա 'ի մահոհնէ։

Իր գուլիէլմոսի միակ որդի մի 'ի տասնամեայ հասակի, զոր սիրէր յոյժ կաթոգին։ Արդ՝ յարմարագոյն եղանակ այլ իմն ոչ թոհեցաւ բռնաւորին կատարելոյ ըզդժոխայինն իւր զբաղձանս, քան զդնելն զողորմելի զհայրն յակներև վոանգի իւրովի նետահարել զորդին իւր։ Հրամայեց ուրեմն առ ինքն ածել համանգամայն զմանուկն, և կացուցեալ զնա 'ի մէջ հրապարակին, ետ դնել 'ի վր գլխոյ նորա զխնձորմի, և հրամայեաց հօր նորա 'ի նշանակեալ հեռաւորութէ անտի նետաձիգ լինել գամմի և եթ 'ի խնձորն՝ որ 'ի վր գլխոյ մանկանն կայր զետեղել, եթէ կամէր փրկել զանձն

 իւր

իւր 'ի կոտամահ սատակելոյ: Քստմնեցաւ
և դողացաւ ողորմելի հայրն ընդ խուժա-
դուժ և դիմաշունչ պայմանն. մտադիւր
դիմադրաւ եղև կրել մանաւանդ զամ ըզ
կոտանս, և զտանջանս սոսկալիս, քան 'ի
սոյնպիսի հանդէս մտանել: Ընդ վայր միջ
նորդեցին բազումք և՝ սօսափեալք յանօ-
րէն դաշնէ անտի՝ առ բռնաւորն, հաւա-
նեցուցանել յայլուր տալ դիտել զնետաձը
գութիւն, զի խստասիրտն յոյժ հեշտանայր
ըստ գիւտն անսիղջ: Սմին իրի բռնաբարեաց
անօրէնն զհայրն ապերջանիկ՝ կամ ըստունել
անդանդաղ զառաջեդեալն վտանգ, կամ
համանգամայն գետնաքարշ 'ի տանջանս ա-
ծիլ: Յայսմ անհնարին տագնապման տա-
րակուսի, բազմադիմի խորհուրդք յանդի-
ման եղեն 'ի միում վայրկենի մտաց ողոր-
մելւոյն: 'Ի կողմանէ սոսկալի վտանգին տա-
ռապէր յանձն իւր, և թոհէր նմա տե-
սանել արդէն զմանուկն դեռահաս խոցել
յինքենէ լուղել յարեան, և թարթափիլ
'ի վերջին տուրևառուն շնչոյն. 'ի միւս կող-
մանէ ցաւագին զմտաւածութիւն աղետին,
յորում մեռանելով թողլոց էր զնա, ճմլէր

և տոչորէր զսիրտ իւր։ Յայսմ անհնարին շփոթման մտայուզութեան ձայն իմն գոգցես հնչեաց յանկարծ 'ի սիրտ նր, որ փարատեաց զտատամսութիւն ամ։ Որդին քոյ կորուսեալ է՝ ասէր 'ի միտս իւր, եթէ ոչ հաւանեսցիս դաշինն, զկնի մահուան քո ոչ կրէ նա կեալ, զի կամ 'ի ցաւոց, կամ 'ի թշուառութեանց ոչ յետ բազմաց վճարել ունի զաւուրս իւր, այլ դու հաւանելով պայմանին մարթիս փրկել զնա։ Արդար է տր՝ որ ոչ կամեսցի անտես առնել զնորայն և զքոյդ անմեղութիւն։ Քաջալերեալ 'ի խորհրդոց աստի, դառնայ առ դատաւորն՝ և ը ակամբ հայելով 'ի նա, օն՝ ասէ ցնա, յոյժ բարիոք՝ անողորմ, հասցես բաղձանաց քոց, ը ունիմ զփորձն սոսկալի, տուր այսր զաղեղն և զնետսն։

Դատաւորն պարառել յարբանեկաց իւրոց անտի, իջանէ 'ի հրապարակ անդր, մանուկն թշուառացեալ ածի 'ի մէջ, կապել զնա հրամայէ անողորմն 'ի ձողն, և զխնձորն դնել 'ի վր գլխոյ նր։ Ի մի կողմն հրապարակին տարեալ լինի հայրն ապերջանիկ, որոյ 'ի դէմս անհնարին ցաւոց և ա-

զեկիզուեց տեսանէին նշանակք: Ծովա-
ցեալ լնանի յոգնախումբ բազմութիւն 'ի
զննին մատչելոց ամ վայր շուրջ զհրապա-
րակաւն: Ընագորոյնն գրիսլեր 'ի մէջ զինու-
վառելոց ցնծալ արդէն և զուարճանալ տե-
սանի անդնդային բերկրութիւն, և ը հա-
կառակն սրտմտութիւն սարսափման, և
քրթմնջիւն անիծաբանութեան լսի 'ի ժողո-
վուրդն յամ կողմանց: Սարսափեալ դողայ
որդին, և կաղնալիր կողկողէ, և ս առաւել
սասանի հայրն և աղեկտուր լինի: Ա յսու
ամիւ զգաստանայ 'ի վախճնի, և քաջալերս
առել՝ զաչս և զձեռս յերկինս ամբառնայ,
և գոչէ մեծաձայն՝ դու ով ած զթած,
դու ած արդար՝ դու ուղղեա զհարուածն:
Զայս ասացեալ՝ անյողդողդ սրտապնդութիւն
բուռն հարկանէ զաղեղանէ, դնէ 'ի նա ըզ
նետն, և ընդ բարձրացուցանելն զաղեղն,
սոսկալի իմն ճիչ բառնայ ժողովուրդն հա-
մայն, և ապայ իսկոյն 'ի խորին լռութեան
արձանանայ: Գուլիէլմոս անխռով դիմօք
դիտէ 'ի նպատակն, ձգէ զլարն, և նետն
չուէ: 'Ի խռան անդ զննողաց՝ այլք սար-
սափեալք զաչս յերկիր խոնարհեցուցանեն,

կէսք

կէսք յոգիս ապաստան լինին զելս իրին տեսանել, և ը̅ բաղձանաց ամ̅ցն նց̅ իրն վճարեցաւ: Նետն թռանի շկահելով, ուղղակի դիպի 'ի խնձորն, և մանուկն հազիւ ուրեմն զգայ զհեր̅ցն շփիլ 'ի փետրոց նետին:

Զայն ցնծութ̅ և ուրախութ̅, և ծափիւն որոտաւոր հնչէ իսկոյն ընդ ա̅մ ուրեք, ժողովուրդն ա̅մ թափի 'ի տրտմութ̅ և զուարճանայ. դատաւորն և եթ պատրեալ 'ի դիւական ակնկալութենէ իւրմէ՝ կատաղի սրտմտութ̅ և կրճտէ զատամունս իւր. և 'ի շրջելն զաչս իւր 'ի վ̅ր̅ գուլիելմոսի, տեսանէ անկանիլ 'ի նմանէ զայլ իմն փքին, զոր բերելն էր ը̅ իւր: Ուրախացել դատաւորին ընդ յայտնութ̅ փքնոյն, համանգամայն խորհի զայլ իմն եղանակ վրէժ խնդրութ̅: Կոչէ զնա առ ինքն, և ձևացեալ քաղցրաբարոյ և հեզահամբոյր՝ առ 'ի հեշտեաւ պատրելոյ զնա, սկսանի գովասանել զյաջողաձեռնութ̅ նր̅, որոյ ցուցեալն էր զփորձ վայելչագոյն, և մեծացուցանել զնա առ անվրէպ դիպեցուցանելոյն 'ի նպատակն, և միանգամայն ամենևին շատացեալ խոստովանի այնու, և զերծ

հան

հանդիսացուցանէ զնա յա̅մ պատժոց ։
Ապա հարցանէ ցնա քաղցրաբար, վ̅ս̅ էր
զերկուս փքինս բերեալ էիր, մինչ գամ մի
և եթ ձգել ունէիր ։ Զէ՞ իմ սովորութի՞
պա̅սխանեաց գուլիէլմոս, մի միայն փքնաւ
գնալ երբէք 'ի նետաձգութի՞ ։ Ո՛չ՝ սի՞րելի,
կրկնե̅ց բռնաւորն խ̅ր̅դախ իմն ժպտմամբ.
Թագուցանես դու յինէն զպատճառն, այլ
ես քաջ գիտեմ. արդ՝ մինչ ա̅մ ինչ վճարեալ
է, զի՞ նչ օգտէ թագուցանելն, մի՞ թէ վ̅ս̅
իմ էր միւս փքինն. խոստովան լե՛ր աներ-
կևան, հաճոյ եղիցի ինձ յոյժ պարզախօ-
սութի՞ քոյ, և արդէն յառաջագոյն ներեմ
քեզ ։ Հաւատացե՛լ գուլիէլմոսի նենգաւոր
փաղաքշանց̅ դատաւորին, ասէ. որով հետև
ախորժես՝ զի զճշմարիտն ասացից քեզ, ծա-
նի՛ր. չունէի 'ի մտի իմում տիրապէս ձգել
զայն 'ի քեզ, բայց եթէ առ վատաբաղդու-
թե՛ իմում տեսեալ էր իմ 'ի պատճառս քոյ
միակ որդին իմ խոցեալ առաջի աչաց իմոց
դիաթաւալ լինել, արդարև ոչ գիտեմ զոր
մնայր քեզ ակնունել 'ի յուսահատութենէ
անտի որդեկորոյս հօր միոջ ։ Ի՛լսելն զայս
խորամանկին, մերկացեալ զպատրուակն
նեն

նենգութեան, որտմտել՝ ասէ. ոչ վրիպեցայ
ուրեմն 'ի խորհրդոց իմոց. արդ գիտացից՝
ով նենգաւոր՝ 'ի խորս աշտարակի միոջ
սանձահարել զքոյդ յանդգնութիւն, և
ապահովացուցանել զիս 'ի քոյոց դաւաճա-
նութեաց: Կապեցէք զդա կրկին շղթայիւք,
և ածէք վերստին 'ի բանտ: Առ այս ան-
ակնունելի ժանտութիւն և ուխտադժրութիւն՝
ցասուցեալ շրջակայ բազմութեան, բրդի 'ի
բարկութիւն. բայց և առաւել ողորմելին
գուլիէլմոս, որ և կողկողելով զօգնութիւն
հայցէ, սակայն ոչ ոք համարձակի զդէմ
ունել բռնութեան զինուց, վոյ հարկաւորի
թշուճառացեալն տեղի տալ և ճնազանդիլ:

Ի ծովսկին, որ հաւ առնէ առ երի
ալդորփայ և ձգի մինչև ցլուգերնայ՝ յորմէ
և առնու զանուն, գոյ ճնագոյն ամրոց մի
քուսնաքթ անուճանեալ: Ի սմա խորհե-
ցաւ ժանտն գրիսլէր վտարել զնա, իբրև
'ի տեղի իմն, ուստի անմարթ էր զելս գը-
տանել. սմին իրի ետ պատրաստել համանգ-
գամայն զնաւակ մի, և եդ 'ի նա անդրէն
զկալանաւորն զգուշացել 'ի պահապանաց,
և առ առաւել ապահովութեան իւր զկատար

մա

մանէ անօրէն հրամանին, իւրովի իսկ կա-
մեցաւ գնալ ը̄ նմա։ Իբրև հասին 'ի խորս
ծովակին, ահա յայլակարծուց յետուստ
լերին միոջ ամբառնալ տեսանի թուխպ
ինչ թանձրամած, որ վարեալ 'ի սաստիկ
հողմոյ 'ի սուղ ժամանակի պատէ զերեսս
երկնի. 'ի ձայնէ զարհուրելի ամպրոպաց
դղրդի երկիր համայն, և շանթարձակ փայ
լատակունք քստմնեցուցանեն զտեսանօղսն.
ուժգնութի՞ մրրկին զամեհի ալիս յարու-
ցանէ, և նաւակին ալէկոծեալ մերձէ 'ի
նաւաբեկութի՞։ 'Ի զուր ջանան թիավարք
զդէմ ունել բռնութե՞ կոհակաց, որք և-
ս քան զևս լեռնանան, և արգէն անխուսելի
թուՀի մաՀն։ Յայսմ սոսկալի վայրի՝ մին
'ի թիավարաց անտի դարձեալ առ դատա-
ւորն՝ ասէ. ջրահեղձոյց լինիմք ամենեքեան
մեք, եթէ ոչ արձակես զգուլիէլմոս հա-
սանել մեզ 'ի թիկունս, կորովութե՞ նորա
և եթ պէտք են մեզ առ 'ի ապրեցուցանել
զմեզ։ Զարհուրեալ և ահաբեկեալ 'ի վը-
տանգէ՝ ոչ դանդաղեաց դատաւորն հրա-
մայել զի լուծցի 'ի կապանաց։ Այրն քա-
ջազօր՝ առ՞ել զերկուս թիս, սկսաւ բուռն

զօրութիւն ԵՒ դէմ կալ ալեացն սաստկութեան
և ձեռնտուութիւն այլոց՝ որք քաջալերէին
'ի զօրութեան նորա, 'ի միջոյ ծովակին յաջո-
ղեցաւ մերձեցուցանել զնաւակն 'ի ցամաք:
Իր անդրէն ժայռ մի, որ 'ի ցամաքէ անտի
սակաւ ինչ յառաջ խաղացեալ 'ի ջուրն, ԵՒ
որ բաղխեալ ալեաց հետ զհետէ ծածկէին:
Իբրև մերձ եղև գուլիէլմոս առ այն, հա-
մանգամայն 'ի բաց ընկեցեալ զթիս՝ ընդ
ոստնու 'ի վրայ այնր, և առ խթմամբ ոտին
մղէ զնաւակն անդրէն 'ի մէջ ալեաց:

Զէ հնար ԵՒ գրով արկանել՝ թէ զիարդ
կատաղեալ և ահաբեկեալ դատաւորն մռնչէր
առ խորամանկութեան գուլիէլմոսի, և առ
վտանգին յոր վերստին մատնեալ, հարկա-
ւորեալ էր տարաբերիլ յանսաստ ալեացն
ծփանաց: Իսկ գուլիէլմոս վազս առեալ փու-
թայ առնուլ վերստին զզէնս իւր, և ելեալ
'ի բարձրաւանդակն նշմարէ անտի զելս նա-
ւակին: Յետ բազում և սաստկագոյն ալե-
կոծուեց կրելոց՝ հանդարտեալ հողմոյն, 'ի
վախճանի եհաս նաւակն 'ի ցամաք:

Իբրև դատաւորն լի ցասմամբ և սրտ
մտութիւն՝ ևս առաւել փափագանօք վրի-
ժա

ժառութեան՝ ՚ել ՚ի ցամաք, աճապարեաց
դառնալ յալդորփայ, առ ՚ի հրաման հանել՝
զի համանգամայն ելցեն ՚ի խնդիր գուլի-
ելմոսի յա՞մ ուրեք։ Իսկ գուլիելմոս եմուտ
՚ի դարան ՚ի վ՞ր ճանապարհին ընդ որ ան-
ցանել ունէր դատաւորն, որ իբրև մերձ
եղև, լուաւ գուլիելմոս զահագին ձայն
ն՞ր, որ աղաղակէր սպառնալեօք ասելով,
եթէ յանդունդս իսկ խորասոյզ եղեալ
իցէ՝ քաջ գիտացից հանել զնա, ոչ ոք մար
թասցի թափել զնա ՚ի ձեռաց իմոց, և չա-
րավախճան սատակումն նորուն զովացուսցէ
զծարաւ քինու իմոյ։ Զայրացեալ գուլի-
ելմոսի ՚ի լսելն զայս՝ ոմ բարբ՞րոս՝ ասէ. նա՝
մեռիր դու յառաջագոյն. և յասելն զայս
ձգեաց ՚ի դարանէ անտի զնետ մի և թա-
փանցել զսիրտ ն՞ր ը՞ մէջ՝ տապաստ յերկիր
էարկ։ Այս եղև վախճանն ամեհի՝ վայրագ՝
և անօրէն դատաւորին գրիսլերի. և ՚ի տեղին
ուր պակասեցաւ յաստեացս, ո՞պ և ՚ի վ՞ր
ժայռին իսկ յոր ապաստանել զերծաւ գու-
լիելմոս, զերկու բրգունս կանգնեցին ՚ի
պատիւ գուլիելմոսի, որք ՚ի յիշատակ յա-
ւերժական պահին մինչև ցայսօր։

Պոպ

Պատմութիւն Զորեքտասան երրորդ :

Երկու Եղբարքն :

Կեսար և եվերարդոս որպէս էին հարազատք 'ի հօրէ և խորդք 'ի մօրէ, այսպէս և ամենևին զանազանք էին բնութեամբ : Որքան առաջինն էր քաղցրաբարոյ՝ սիրուն՝ զգօնամիտ և քաջաջան, այն քան խիստ՝ անոմոքելի՝ անհամբոյր և շբրջմոլիկ էր երկրորդն : Մայրն էր նախկնական պատճառ այսց անկարգութեանց, որ կուրացեալ յանկոպար և սնոտի սիրոյ իմեքէ առ որդին իւր՝ զամենայն մոլութիւնս տածէր 'ի նմա, նախադասութիւք և փայփայանք առաւելուին վ՚ն նորա, զոր միանգամ ցանկայրն գտանէր պատրաստական, ամենայն ցնորք նորա ընդ յայտնելն առօրին կատարէին : Ընդ հակառակն վասն կեսարոսի էր առաւել անիրաւ և առաւել անողորմ մօրու, ամենայն

յանդիմանութիւնք և նախատինք վասն նորա էին, երբէք ոչ հաճէր իւիք զմիտս նորա, 'ի տարաձայնութիւնս՝ որք առ խըստերախութեան և ամբարտաւանութեանն ելերարդոսի ստէպ լինէին 'ի մէջ երկուց եղբարց, վնասն միշտ կեսարոսի համարէր։ Այսու ամիւ հեզահամբոյր երիտասարդն տանէր ամի համբերութեամբ, որքան առաւել բիրտ և ապաշնորհ էր եղբայրն, այնքան առաւելապէս ջանայր յաղթել նմա քաղցրութեամբ, և ընդ անիրաւութեանց արարելոց 'ի մօրուէն, մխիթարիւր իրաւադատութեամբ հօրն, որ առաւել արդար ակամբ հայէր 'ի գնացս նր։

Ընդ ժամանել օրհասին սորա, համանդամայն կամեցաւ մօրուն զատուցանել զորդին իւր յեղբօրէն։ Բաժանեցին զամենայն զինչս 'ի մէջ իւրեանց, և ելերարդոս առեալ զբաժին իւր՝ գնաց յայլ կոյս ընդ մօր իւրում։

Ընկալեալ բաժինն ժառանգութեան սորա էին գրեթէ քսան հազար դահեկանաց մուտք։ Բայց զի՞նչ են այսոքիկ առ վատնօղ և դատարկակաց ոք։

Ցն

Ցընթացս ամաց սակաւուց վատնեաց 'ի խաղս, 'ի հանդէսս, 'ի պարգևս, և յամենայն ազգ ցոփութիւնս՝ զմուտսն և զգլուխ մտիցն՝ մինչև եհաս գրեթէ 'ի դուռն խպառ չքաւորութեան:

Այսու ամենայնիւ 'ի տնանկութեան իւրում ոչ երբէք վհատէր, զի ժառանգութիւնն ճոխ, որում ակնունէր 'ի ծերունի հօրեղբօրէն իւրմէ, քաջալերէր զնա յա՜մի:

Ապաքէն 'ի դէպ ժամանակի դիպեցաւ մահ հօրեղբօրն, մինչ վատնեալ եվերարդոսի զա՜մ ինչ, և ծանրաբեռնեալ ևս 'ի բզմ պարտուց՝ 'ի մեծագոյն կարօտութե՜ գտանիւր: Դեռևս չէր վճարեալ հանդէս թաղման ննջեցելոյն, սկսաւ մարբն հանդերձ նեղել զեղբայրն վ՜ս կարծեցեալ մասին ժառանգութե՜ ինքեան պատկանելոյ: Կեսարոս՝ որ քաջ հասու էր թէ զորպիսի անուն ժառանգեալ էր նա առ հօրեղբայրն 'ի կտակին, այսու ա՜միւ զանց արարեալ՝ և միանգամայն յառատասրտութի՜ շարժեալ՝ ասէ ցնա, առաւելագոյնս ընկալցիս դու, քան զոր պատկանին քեզ. այլ արդ՝ նախ

քան

քան զամ զհանդստեան նր զօրէն պարտ է
կատարել։

Քաջ գիտեմ զիարդ՝ կամ երբ ճնայ
ինձ կատարել զպարտաւորութիւն իմ՝
պատասխանեաց ամբարտաւանն եվերար-
դոս, և չէն ինձ պէտք վարդապետութեց
այլոց։ Արդ խնդրեմ ես զայն որ իմէ, և
խնդրեմ առանց դանդաղելոյ, բէր աստ ըզ
կտակագիրն և տեսցի՞ որ ինչ միանգամ ինձ
անկանի։ Կեսարոս տակաւին ասէ ցնա
հեզութիւն, չէ դեռ ժամանակ պատաղելոյ
մեր՝ի սոյնպիսի իրողութիւս, եթէ ինչ ինչ
պիտոյ է քեզ այժմ, ըստ հաճոյից քոց լցու-
ցից զամենայն, բաց աստի զայլ ինչ զար-
դիս մի՛ ցանկասցես։ Օ՞ի՞նչ արդեօք ասես
դու՝ կրկնեաց եվերարդոս ցասուցեալ, վա՞
էր երախտապրտ լինելոց եմ քեզ զայնմանէ
որ իմ է, կամ ո՞վ ետ քեզ զայդ համարձա-
կութի՞ի քեզ գրաւելոյ ըստ հաճոյից քոց
զօտարինն։ Ո՛չ երբէք գրաւեցից՝ ասէ կե-
սարոս՝ զոր միանգամ քոյ է։ Կտակագիրն
տեսցի՞ ուրեմն, ասէ եվերարդոս։ Չէ տա-
կաւին դիպան՝ ասէ կեսարոս, զայդ արաս
ցուք յիւրում ժամանակի, զարդիս ո՞րքան

հար

հարկաւոր է քեզ: Ելերարդոս 'ի սրտմտութ
բարկութեան բրդեալ, և գրգռեալ իսկ 'ի
մօրէն, սկսաւ կուտել 'ի վ՞ր եղբօրն զան-
ճնարին անարգանս, համարելով զնա բիրտ՝
բարձրայօն՝ բռնաւոր՝ դժոխախեռ՝ խար-
դաւան, իբրու թէ առ 'ի գտանել պա-
րապ ենգելոյ նմա, թագուցանել կամէր
անտի զկտակագիրն: Յայնժամ կեսարոս
արդար իմն ցասմամբ ասէ ցնա՝ անմիջաբար
ուրեմն կամի՞ս դու տեսանել, յոյժ բարիոք՝
ապաշնորհ՝ տես արդ զխայտառակութ՝ն քո:
Բանի կտակն՝ ելերարդոս մեծաւ անձ-
կութեամբ բուռն հարկանէ, և յընթեռ-
նուլն պատահի սոսկալի բանիցս այսոցիկ:
"Ելերարդոս եղբօր որդին իմ ժանտ և
"մոլեկան գնացիւք իւրովք անարժան գը-
"տանելով բարերարութ՝ն իմոց, կեսա-
"րոս եղբայր նորուն կացուցանեմ մի
"միայն և ընդհանրական ժառանգորդ ամ
"ստացուածոց և գոյից իմոց:

Ի բանից աստի իբրու շանթահար
եղեն ինքն և մայր իւր միանգամայն, և
մինչ առ յուսահատութ՝ն յոգիս ապաս-
տան լինէին, կեսարոս ըստ ը՞աբոյս ազա-

տա

տաբարոյութեան իւրոյ՝ քաջալերեալ
զնոսա՝ ասէ. արդէն յառաջագոյն ասացի
ձեզ թէ առաւել ունելոց էիք քան զոր
ոչ անկանի ձեզ, և հեռի 'ի դժրելոյ բանից
իմոց, արդ իսկ զնոյն հաստատեմ: Յօժա-
րութեամբ մեծաւ հաղորդս արարից զձեզ
ամի, բայց փոխարէն այսր ցանկամ 'ի ձէնջ
զայս, զի դու լիցիս ինձ ճշմարիտ եղբայր,
և դու իրաւացի մայր: Բարձցին 'ի մէնջ
իսպառ այսօր ամ հակառակութիւք, և 'ի
քաղցրութեան համակամութեան կեցցուք
հուսկ ուրեմն միացելք 'ի միասին: Զի՞նչ
օգտեցաք յընդերկար տարաձայնութեանց
մերոց՝ ակներև տեսանէք, ձեզ ծնան ըղ-
կորուստ ամ ընչից, և ինձ զդառնութիւն
սրտի տեսանելով զձեզ սարտուցել յինէն:

Նուաճել և նկուն եղել գոռոզուեն
եվերարդոսի և մօրն յառաջին հարուածոյ
անտի կտակագրին, խոնարհեցաւ՝ միան-
գամայն և ապաշաւեաց ը ձեռն երկրդին:
Դիրկս արկեալ մորմոքմամբ մօրն և որդ-
ւոյն զկեսարոս, բզմ գոհունակ բանիւք
հաւանեցան մեծահոգի դաշինն. և կեսա-
րոս առաւել քան զայնոսիկ ուրախ եղև

տե

տեսանել հատատեալ ի վախճանի զհա-
մակամուրթին զայն ի տան իւրում,
սրում անձկայրն ի հերուն հետե։
Բայց ոհ թէ որքան եւթե
բարդոսք տեսանին ի մէջ
եղբարց, և զմի մի
այն կեսարոս գործ
ե գտանել։

Վախճան Ա. Տոմին Ս. Պօղոս Խոլոցանց
Պօմօլանոյ։